

МАМАНДЫҚТАР ТІЗІМІ

- 0402000 -Дизайн (профиль бойынша)
- 0516000- Қаржы (салалар бойынша)
- 1206000- Жол қозғалысын ұйымдастыру
- 0514000- Бағалау
- 0512000- Аударма ісі
- 0501000- Әлеуметтік іс
- 0515000- Менеджмент
- 0601000- Стандартизация, метрология және сертификаттау
- 1211000-Тігін өндірісі және киімді модельдеу
- 1202000-Тасымалды ұйымдастыру және көліктегі қозғалысты басқару» (сала бойынша)
- 1304000- Электрондық есептеу техникасы және бағдарламалық қамтамасыздандыру
- 1305000- Ақпараттық жүйелер
- 1509000- Экология және табиғат қорғау қызметі
- 0101000- Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту
- 0102000-Тәрбие жұмысын ұйымдастырушы (деңгейлеп)
- 0105000- Бастауыш білім беру
- 0401000- Кітапхана ісі
- 0511000- Туризм
- 0507000- Қонақ үй шаруашылығында қызмет көрсету және ұйымдастыру
- 0100300- Дене тәрбиесі және спорт
- 0104000- Кәсіптік білім беру (салалар бойынша)
- 0111000-Негізгі орта білім
- 0201000-Құқықтану
- 0202000-Құқық қорғау қызметі
- 0203000-Патенттану
- 0518000-Есеп және аудит (салалар бойынша)
- 0513000-Маркетинг (салалар бойынша)
- 0517000-Статистика
- 0519000-Экономика (салалар бойынша)
- 0510000-Іс қағаздарын жүргізу және мұрағаттау (салалар бойынша)
- 0810000-Мұнай-газ және жанар май құю станцияларын салу және пайдалану
- 0902000-Электрмен қамтамасыз ету (салалар бойынша)
- 1203000-Теміржол көлігімен тасымалдауды ұйымдастыру және басқару
- 1401000-Үйлер мен ғимараттарды салу және пайдалану

БІЛІМ және ИННОВАЦИЯ

Оқу-әдістемелік педагогикалық журнал

№2(8)
2012

Қазақ халқы сөз қадірін қашан да білген халық. Мақалдатып сөз мәйегін сүзген болса, термелетіп сөзден маржан терген халық. "Сөз тапқанға қолқа жоқ", - дей отырып, бір ауыз сөзге тосылдыра білген халық.

Айтыс – дала поэзиясының асқар шыңы. Сөз мергені, айтыс өнерінің Құлагері атанған Ақан Сері, Біржан сал, Балуан Шолақ, Үкілі Ыбырайлар сөзден түйін түйіп, сөздің боз кілемінде алысқан.

Халықтың асыл қазынасын ақылды да әдепті, ұлтжанды, жан-жақты жетілген, ізгілігі мол азамат тәрбиелеуге пайдалансақ, ұтарымыз көп болмақ.

Қазақ гуманитарлық-заң және техникалық колледжінің тоқсан саны
жарық көретін оқу-әдістемелік және педагогикалық журналы

БІЛІМ және
ИННОВАЦИЯ
№2(8) 2012

ҚҰРЫЛТАЙШЫ «БІЛІМ ШАМШЫРАҒЫ» ЖШС

Бас редакторы

Тобашов Марат Шайхысламұлы – Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің директоры, техника ғылымдарының кандидаты, доцент.

Журнал Қазақстан Республикасының Мәдениет және Ақпарат Министрлігінің Ақпарат және Мұрағат комитетінде 2010 жылдың 28 сәуірінде тіркеліп, ЛК 0860-Ж куәлігі берілді.

Мекен-жайымыз:
Қызылорда қаласы. Қазыбек би №26
Тел:8-(7242) 27-22-37, 27-75-27
26-21-91 (104.101)
E-mail: ko_kazguu@mail.ru
web-сайт: kazgua-college.kz

Журнал материалдары колледждің ақпараттық сараптау бөлімінде теріліп, беттелді.

«Қызылорда Дизайн» ЖШС баспаханасында басылды.

Мақала мазмұнына редакция жауап бермейді.

Досжанова Гүлжамилә – редактор, Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің әдіскері.
Оспанова Амина – дизайнер, колледж оқытушысы.
Искакова Әлия – дизайнер, теруші.

Басуға 24.05.2012 жылы қол қойылды.
Авторлық б.т. 5
Таралымы 1000 дана
Басылым мекен-жайы: Қызылорда қ.
Абай даңғылы №28, инд: 120008
Басылым индексі: 120008

Редакциялық алқа

Алпамысова Зағипа – Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің қаржы директоры, филология ғылымдарының кандидаты, доцент.

Жонтаева Жаңыл – ҚР Білім және ғылым министрлігі мектепке дейінгі және орта білім беру департаментінің директоры.

Елеусінов Бауыржан – Облыстық білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтының директоры, физика-математика ғылымдарының кандидаты, профессор.

Серікбаев Сәкен – Қызылорда облыстық білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институтының маманы, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент.

Сәдуақасов Жәніс – Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы.

Нұрахметов Ермахан – Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің «Роман-герман тілдері» кафедрасының меңгерушісі, филология ғылымдарының докторы, профессор.

Сейсенов Бакытбек – Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университетінің профессоры, философия ғылымдарының докторы.

Сырымбетұлы Бекмырза – Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің жоғары санатты оқытушысы, "Оз Елім" газетінің бас редакторы.

ТЕХНИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

«Аударма ісі», «Экономика бухгалтерлік есеп және аудит», «Банк ісі» ашылуына байланысты Қызылорда гуманитарлық заң колледжі болып өзгерді. Өніміздің кәсіптік-техникалық бағдарын жүзеге асырып, білікті мамандармен қамтамасыз ету мақсатында қосымша техникалық мамандықтар қосылып, 2010 жылдан бастап, оқу орнының атауы Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжі болып өзгертілді.

Колледжде төмендегідей техникалық мамандықтар бойынша мамандар даярлануда:

1206000- «Жол қозғалысын ұйымдастыру»;

1202000- «Тасымалды ұйымдастыру және көліктегі қозғалысты басқару» (сала бойынша);

0104000- Кәсіптік білім беру (салалар бойынша);

0810000- Мұнай-газ және жанар май кұю станцияларын салу және пайдалану;

0902000- Электрмен қамтамасыз ету (салалар бойынша);

1203000- Теміржол көлігімен тасымалдауды ұйымдастыру және басқару;

1401000- Үйлер мен ғимараттарды салу және пайдалану.

Мемлекеттік стандарттарға сәйкес білім берудің талаптарын орындауға мүмкіндік беретін арнаулы кабинеттер заман талабына сай жабдықталуда. Білім беру қызметі нарығынан орып алу үшін, жетекші Отандық және шетелдік білім беру мекемелерімен тең дәрежеде қарым-қатынас орнату мақсатында халықаралық сапа-менеджменті жүйесін ендіріп, сертификатқа ие болды.

Жуырда Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінде инженерлік-техникалық мамандықтарға бағдарланған «Ғылым – жастар азығы» тақырыбында новаторлық идеялар жәрмеңкесі өткізілді.

Жәрмеңке жұмысы төмендегідей негізгі бағыттарды құрады:

1. инженерлік-техникалық инновациялар (металлургия, архитектура, роботтық-техникалық жүйе, микромашиналар, машина құрылысы, лазерлік технология);

2. ақпараттық технологиялар (математика, ақпараттық-телекоммуникациялық жүйе, микроэлектроника, нанoeлектроника, опто-акустоэлектроника, кибернетика);

3. энергия үнемдеу технологиялары (отынды өндіру мен өңдеу, ядролық отын, дәстүрлі емес энергия көздері, сутектік энергетика, энерго үнемдейтін технология);

4. экология және табиғатты пайдалану (техногендік әсерден қоршаған ортаны қорғау, өнімдердің қаупін төмендету, климат, экожүйе, тау-геологиялық және жер қорын болжау технологиясы).

Жәрмеңкеге Қызылорда қаласындағы колледждердің дарынды жастары мен мектеп оқушылары ат салысты. Сондай-ақ облыс аудандарының мектеп оқушылары да келіп өз білімін көрсетті. Жәрмеңкенің бір бағыты он-лайн режимінде өткізіліп, Маңғыстаудың политехникалық колледжінің талантты жастарымен байланыс орнатылды.

Жастар Абай ағамыздың «Ғылым таппай мақтанба» деген қанағат сөздерін өмірлік ұстаным ретінде жолға қойғанын тағы бір дәлелдеді.

Колледж жаңа стратегиялық бағдарларға жедел ақпараттануға, қарқынды дамуға, білім беруге қойылатын талаптарға ілесуде.

МАЗМҰНЫ • СОДЕРЖАНИЕ

БАСШЫ МІНБЕРІ	
М.Ш.Тобашов Техникалық білім беру – заман талабы	5
БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ ІСІН ІЗГІЛЕНДІРУ	
Л.Барахатқызы Бейімбет Майлиннің өмірі, шығармашылығы және «Шұғаның белісі» повесі (ашық сабақ)	6
А.Садықова Алғашқы автокөліктің пайда болу тарихы	7
Э.Серікбаева Сағат Әшімбаев – әдебиет сыншысы	8
Г.Байғараева Көктем аруы-2012 (арулар сайысы)	9
А.Тасмағамбетова Қарахан мемлекеті	11
Б.Ахмет Любовная лирика Пушкина	12
Ж.Дүйсенова Жаңа формация мұғалімінің педагогикалық құзырлығы	14
Б.Жаназаров Мұғалімнің кәсібилігі мен жоғары біліктілігі қоғам назарында	16
Ж.У.Утепбергенова Портретное описание человека в литературе	17
А.Ембергенова Электрондық оқулықтарды сабақта пайдалану тиімділігі	19
Ж.Рыспембетова Халқым қандай - десен, салтымнан сынап біл	20
И.А.Бухарбаева Көмекке толмағандардың девианттық мінез-құлқы психологиялық-педагогикалық проблема ретінде	22
Ж.Ержанова Мұғалімнің шығармашылық іс-әрекеті	23
С.Е.Досмаханова Ұлы отан соғысы кезіндегі патриоттық әндердің тәрбиелік мәні	25
Д.Есетова Шикова дама (урок внеклассного чтения по повести А.С.Пушкина)	26
С.Атағұллаева Қазақ тілі пәнін оқытудың сапасы мен мақсатын жетілдіру жолдары	29
Р.Елжанова Загадка композиции «Повестей Белкина» А.С.Пушкина	30
У.Мекебаева Причастие как часть речи	33
Ж.Сұлтан Фараби трактаттарындағы білім, тәрбие және адамгершілік - гуманизм мәселелері	35
К.Алпамысова Химия сабағында химиялық экспериментті пайдалану және оның маңызы	36
А.Ержанова Сүт және сүт тағамдары	38
КОЛЛЕДЖ ТЫНЫСЫ	39
КОЛЛЕДЖ ТЫНЫСЫ	40
АПТАЛЫҚ АЙШЫҚТАРЫ	41
“ШЫРАЙЛЫ ЖҮЗ - ШЫРЫН ТІЛ” ЖЕҢГЕ МЕН ҚАЙЫПСИЛІ САЙЫСЫ	42
К.Балкаева Незаменимый помощник преподавателя интерактивная доска	43
О.Турекеева Навечно в памяти останется война. Война глазами поэтов	46
У.Е.Қожахметова Жігітте де жігіт бар	47
Т.Жалиева Қазақстан-туған елім, байтағым! (асторлық бағдарлама)	49
А.Алибаева Оқытудың әдістерін топтастыру (ашық сабақ)	51
Т.Үмбетбай Cinemas in london	53
Г.Тусекеева С.А.Есенин «С добрым утром!»	54
Н.Нұрғалиева Отбасы – тәрбиенің басты ұясы (ашық тәрбие сағаты)	55
К.Мырзабекова Открытый урок литературы по повести А.С.Пушкина "Станционный смотритель" "Понимаешь ли ты, что с тобой происходит"	56
В. Игенбай, М.Мырзагазиева Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен шығармашылығын оқыту (кәсіптік оқу орнында)	59
С.Т.Қуштаева Внеклассное мероприятие по английскому языку на тему "Путешествие по англо-говорящим странам"	61
А.К.Есжанова Who is the quickest	63
А.Жүсіпбекова Ә.Тәжібаевтың «Сырдария» өлеңі (ашық сабақ)	64
С.Бегайдар Гажаып информатика (сайыс сабақ)	65
К.Ескалнева Ата-ананың азаматтық борышы: бүгін және болашақ (ашық тәрбие сағаты)	67
А.Дүйсенбаева Сабақта модульдік технологиямен оқыту	68
Г.Ергалиева London	70
Ж.А.Есенпова Kazakhstan is my motherland	72
А.К.Келдібаева Camping holidays	73
Қ.Палмахова Бастауыш сыныптарда жеке тұлғаның рухани адамгершілігін дамыту	74
З.Молдабекова Жарық дисперсиясы	75
А.Құлымғалиева Өзін-өзі тану – өмір тану	76
М.Сүлейменова Мен – қазақпын	77
Т.Сыздыкова Кемелді елдің келелі ұрпағына	78

БЕЙІМБЕТ МАЙЛИННІҢ ӨМІРІ, ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ «ШҰҒАНЫҢ БЕЛГІСІ» ПОВЕСІ (ашық сабақ)

Сабақтың мақсаты:

Қазақ әдебиетіндегі ХХ ғасырдың 20-30 жылдардағы көрнекті өкілдерінің бірі – Бейімбет Жармағанбетұлы Майлиннің өмір жолы және көркем прозасы мен асқақ поэзияларымен танысу.

Міндеті:

Білімділік: Бейімбет Майлиннің өмірі және шығармашылығымен тереңірек танысып, «Шұғаның белгісі» повесінің тақырыбы мен идеясын ашу.

Тәрбиелік: Прозаға деген оқушылардың қызығушылықтары мен сүйіспеншілігін ояту арқылы әділдікке, төзімділікке, көрегенділікке тәрбиелеу.

Дамытушылық: Оқушыларды шығармадағы негізгі ойды түсіне білуге, өзінің ойын еркін әрі сауатты жеткізу арқылы жүйелі ой қорытуға, бейнелі сөздерді таба білуге дағдыландыру, шығармашылыққа баулу.

Сабақ түрі: аралас сабақ

Сабақтың типі: жаңа білімді игеру

Пәнаралық байланыс: тарих, қазақ тілі

Көрнекілігі: оқулық, мультимедия (акын портреті, кітаптары)

Сабақтың әдісі: сұрақ-жауап, топтық жұмыс, ассоциация, тест

Сабақтың барысы:

ІҮй тапсырмасын сұрау

Жүсіпбек Аймауытовтың өмірі мен шығармашылығы және «Қартқожа» романы.

Интерактивті тактада үй тапсырмасын сұрауға арналған сұрақтар ілінді.

Әр топтан бір-бір оқушыдан келіп, сұрақ алады. Орындарына барып, ойларын ортаға салады да, әр топтан бір оқушы қорғайды.

ІІҮй тапсырмасын қорытындылау

Оқушылар «Ұяшықтар» таңдау арқылы жауап береді. 1.«Қартқожа» романында жаңа заман күрескерінің бейнесі қалай берілген? 2.«Ақбілек» романында образ жасауда қандай көркемдік құралдар мен әдеби тәсілдер жиі қолданылған? 3. Ж.Аймауытовтың драма жанрына қосқан үлесіне тоқталыңдар. 4.Қаламгердің ғылыми еңбегін атаңдар.

ІҮ. Жаңа сабақ

Сөздікпен жұмыс:

Сұрлеу – көптен бері жүрмеген ескі, көмескі жол. Сол сұрлеумен барып, Шұғаның белгісінен қара жолды қып аламыз.

Обашық – тастан, топырақтан үйіп жасалған көлемі мен биіктігі әр түрлі төбешік, төмпешік қорым. Кішігірім оба. - Жоқ, әшейін, бір обашық, - деді.

Такым – тізенің астыңғы, ішкі жағы. Жалпылап жайылып келе жатқан етегін жинап, тақымына басып, еріндегі насыбайын тастап, бір-екі түкірініп алып, ыңғайланып: -Бұл қызық әңгіме тыңдаңыз, - деді.

Сықырлауық – киіз үйдің ішкі есігінің ішкі жағынан

жабылатын, оюлап жасалған, жарма ағаш есік. Отаудың сықырлауығынан Шұғаның бізге сығалап қарап тұрғандығы білінді.

Мұңдық – мұңлы, шерлі адам. Не мұңдық, бұл дүниеде қыздар мұңдық.

Атадан болып мұңдық неге тудық?

3. Мәтінмен жұмыс

-Шұға десе, Шұға еді-ау!

Пейзаж: Біз елден шыққанда, күн де сәскелікке жақындап еді. Ұшпалы сұр бұлттар көшкен керуен сықылды тіркесіп, оңтүстікке қарай жылжып-ұшып, күннің көзі біртіндеп ашыққа шығып, жылы шырай нұрын шаша бастады. Әйткенмен, солдан соккан салқын жел өзінің өткірлігімен жұқа киімнен ызғарын өткізіп, тоңдырып, қыркүйек айының жеткендігін жолаушыға еріксіз ойлатарлық еді.

Портрет: Жолдасым отыз-қырықтар шамасындағы жер ортасы адам, сиректеу сакал, мұрты бар, қара бұжыр, күлімсіреп, дөңгеленіп тұрған қара көзді, пішініне қарағанда бір түрлі сөйлемпаз адам секілді. Астында қойшылар киісін қаракер бесті, үсті-үстіне ұрып отырмаса, кейін қалып қала береді.

Шұға: Апырм-ай, адамзатта ондай сұлу болады екен-ау!...Аққудың көгілдіріндей осы аппақ. Үстінде шеті кесілген ақ көйлек, омырауын неше түрлі іл іштермен безеп тастаған қызыл пүліш камзол, басында үкі татқан түлкі бөрік, өзі сұлу адамды мүлде одан жаман жандандырып, құбылдырып тұрды.

Күлзипа: Қызы Күлзипа сонда 17 шамасында шығар деймін. Орта бойлы, қара сұрлау, тік қабақ, сұстаныңқырап тұратын адам еді.

Ү. ҚОРЫТЫНДЫЛАУ

«Бес жолды өлең» әдісі арқылы жаңа сабақтың тақырыбын және идеясын апармыз. (аты өлең болғанымен, ұйқас құрып, буын сақтау міндеті болмағандықтан, заты бөлектеу кез келген мәтінмен жеке жұмыс жасауға бағытталған, ой-толғанысына арналған стратегия:

1-жол – тақырыбы, 2-жол – екі сын есім, 3-жол – үш етістік, 4-жол – өлеңнің негізгі идеясы, 5-жол – тақырыпқа балама сөз).

1-жол: «Шұғаның белгісі»;

2-жол: әдемі, ақылды;

3-жол: сүйді, күтті, ауырды;

4-жол: Ескі қазақ қоғамындағы ең өткір мәселе – әйел теңсіздігі сөз болған;

5-жол: Әділетсіздік құрбаны. Өшпес махаббат.

ҮІ. Бекіту. Жаңа тақырыпты бекіту, оқушыларды бағалау.

Үй тапсырмасы:

«Шұғаның белгісінен» Әбдірахман мен Шұғаның хаттарынан үзінді жаттау. Драмалық шығармаларын оқып, талдап келу.

АЛҒАШҚЫ АВТОКӨЛІКТІҢ ПАЙДА БОЛУ ТАРИХЫ

XXI ғасырда автокөлік негізгі технологиялық құрал есебінде шығарылады. Жүздеген миллион тонна жүк, миллиондаған адам, т.б. жүктер автокөліктермен тасылды. Барлық алдыңғы қатарлы мемлекеттер өте тиімді саналатын автокөліктер шығарумен айналысады. Олар талантты адамдардың бірнеше ұрпақтарының ғылыми ізденісі нәтижесінде шығарылуда. Автокөліктің шығу тарихына келетін болсақ, ең алғашқы бұмен жүретін автокөлікті француз азаматы Николас Джозеф Кагнот 1769 жылы ойлап тауыпты. Бар болғаны сағатына 4 шақырым жылдамдықпен жүргенімен, бұл автокөлік 5 тоннаға дейін жүк тарта алатын. Кейін көліктің төрт орынды пұскасы шыға бастаған. Ал жанармаймен жүретін алғашқы көлікті 1885 жылы неміс өнертапқышы Карл Бенц 41 жасында ойлап тауыпты (Автомобиль гректің “авто” – “өзі” және латынның “mobilis” – “қозғалатын” деген сөздерінен шыққан).

Карл Бенц 1844 жылы 26 қарашада Мангейм маңындағы немістің Ладенбург атты шағын қалашығында ата-бабасынан бері ұсталықпен айналысатын Ханс-Георг Бенцтің отбасында дүниеге келген. Ол өмірге келерден бір жыл бұрын сол маңда Карлсруэ – Гейдельберг теміржол желісі ашылып, болашақ өнертапқыштың әкесі осында машинист болып болып жұмыс істейді. Өкінішке қарай, Карл Бенц екі жасқа келгенде әкесі суық тиіп, қайтыс болады. Сөйтіп бүкіл отбасын асырау міндеті анасының мойнына артылады. Кішкентай Карл мен оның жерлестері үшін теміржол – өте бір жақын және жұмбақ дүние болатын. Өнертапқыштың кейін есіне алуынша, кішкене кезінде ол не салса да тек локомотивтің суреті және қандай ойын ойнаса да, пойыз ойыны болып шығады екен. Тіпті, түнде ұйқыға жатарда да паровоз секілді күмпілдеп дауыс шығарып, тапертең тұра салып та паровозша күмпілдейтін болған. “Мен үшін локомотив ең биік мақсат, сүйікті арман болатын”, - деп еске алады кейін ол. Ерте қайтыс болған машинист әкесі жайындағы анасының әңгімесінен сон, бұл арман одан сайын өршіп түсетін.

Міне, сондықтан да Карл Бенцтің кішкентайынан паравозбен “ауырғанына” таңғалудың керегі жоқ. Сәл есейген шағында ол рельссіз жүретін локомотив жасауға ниеттенген. Карлдың анасы ақылды әйел болатын. Сондықтан ол баласының техникаға деген құмарлығын да суытқан жоқ. Сөйте тұра баласының шенеунік болуын талап, оған жақсы білім беруге тырысты. Бенцке тағдыр қалап, оған жақсы білім беруге тырысты. Ол оқыған лицейдің жақсы мұғалімдерді жолықтырды. Ол оқыған лицейдің директоры белгілі неміс ақыны Иоганн Петер Гебель болатын. Кейін Карлсруэдағы жоғары политехникалық мектепте оған немістің теориялық машина жасау мектебінің негізін салушылардың бірі – Фердинанд Редтенбахер сабақ береді. Бұл мектепте тағы бір танымал ғалым, теоретик - Фрэнк Грасгоф өзінің курсы жүргізетін. Бенц, негізінен, практик болатын. Бірақ осындай мықты ұстаздардың арқасында ол теорияны да жақсы меңгеріп, осының өзі кейін оған не бір қиын көмегін тигізеді. Оқу ақысын төлеу және отбасын асырау үшін оқып жүрген кезінде де, оқуды бітірген соң да жас жігітке көп жұмыс істеуге тура келді. Сондықтан ол фотограф та, сағат жөндеуші де, жұмыскер де, сызушы да, конструктор да болып жұмыс істейді.

Сол кезден бастап ол: “Мамандығына құрметпен қара!” - деген ұстанымды мықтап ұстайды. 1867 жылы Карл

бірінші рет велосипедті көреді. Оны бір танысы Штутгарттан алып келген болатын. Сол-ақ екен. Карл да өзіне әлгі велосипедке ұқсас бірнәрсе жасап алады. Бірақ жас техниктің негізгі ойы қозғалтқыш жасау болатын. Политехникалық мектепте оқып жүргенінде ол бу машинасына қарағанда газды мотордың болашағын жарқын екенін сезген. Сол себепті уақыттың көп бөлігін мотор жасауға жұмсап, тіпті осы бағытта белгілі бір жетістікке де жетеді. Өстіп жүріп ол бала кездегі арманы, өзі жүретін арба жасауды да ұмытпайды.

1871 жылы Бенц газбен жұмыс істейтін қозғалтқыштың жобасын жасап, оны құрастыратын фирма ашпақ болады. Егер оның ойы жүзеге асып жатса, пайдаға шаш етекпен батары сөзсіз еді. Өйткені күрт дамып жатқан өнеркәсіпке тұрақты моторлар қажет болатын. Бірақ бұған өз ақшасы жетпейтін болған соң, жанына серіктес алады. Компаниясының құрылғанына бір жыл өткен соң, ол Берта Рингерге үйленеді. Қайын атасынан біраз ақша алған соң, серіктесінің үлесін де өзі сатып алады. Көп ұзамай ол кәдімгідей жұмыс істейтін екі тактілі мотордың үлгісін жасап шығарады. Бенц өзінің жүретін арба жасау туралы ойынан қайтпай, тәжірибе үстіне тәжірибе жасай береді. Ақшаның барлығы осы тәжірибелерге кетеді. Бірақ әзірге нақты нәтиже жоқ. Ақырында банктың өзі Бенцтің фирмасын қаржыландырудан бас тартады. Осы қиын кезеңде оған әйелі үлкен сүйеу болады.

1879 жылы Бенц өзінің жасаған моторын патенттеуге талпынады. Моторды сараптау барысында дәл осындай қозғалтқышты бұдан бұрын Ұлыбританияда патенттеп қойғанын біледі. Әйтсе де Бенц “отын берудің бірегей жүйесін” жасағаны үшін патент алады. Осының өзі оған мотор жасап шығаруға құқық беретін еді. Өзіне жаңа серіктестер тапқан ол өнеркәсіп қозғалтқыштары шығаратын кәсіпорынды ұйымдастырады.

Бұл кездері мұндай қозғалтқыштарға сұраныс өте жоғары болатын. Осындай тұрақты моторлар жасаумен бірде Бенц өзінің жүретін арба жасау жөніндегі жұмыстарын да жалғастырады. Бұның бәрі негізгі жұмысқа кесірін тигізді және серіктестерінің де ашуын келтірді. Оларда да түсінуге болады. Нақты жұмыс үшін банктен алған ақшаны Бенц әлде бір түсініксіз тәжірибелер үшін жұмсай беретін. Жаңа инвесторлар іздеп тапқан Бенц 1883 жылы Мангеймде “Бенц және Ко Рейн газды моторлы фабрикасының” негізін қалайды. Атсыз арба жасау жұмысы осылай жалғаса береді. Бірақ енді жұмыстан тыс уақытта, өз үйіндегі шеберханасында жасайды. Сөйтіп 1885 жылы автомобильдің бірінші үлгісі дайын болады. Үш дөңгелекті автомобиль бір цилиндрлі қозғалтқышпен жүретін. 1886 жылдың 29 қаңтарында өнертапқыш өзі жасаған автокөлік үшін Германияның империялық 37435 нөмірлі патентін алады. Осымен Бенцтің арманы орындалған сияқты болған. Енді ше?! Машина барлық мамандарға ұнайды. Бұл жөнінде газеттер мақалалар жариялайды. Бірақ машинаны сатып алуға ешкім асықпайды.

Автомобиль Париждің, Мюнхеннің өнеркәсіп көрмелеріне қойылады. Тіпті өнертапқыштың өзі күніне төрт сағат бойы машинасын көшеде айдап жүреді. Бірақ бұл жаңалыққа жұрттың бәрі таңғалғанымен, тіпті көрмеде оған медальдар берілгенімен, машинаны ешкім сатып алмайды. Бенцтің өзінің айтуы бойынша, оған алғашқы машинаны

1887 жылы париждік Эмиль Роже сынап көру үшін сатып алады. Машина өзіне ұнаған соң, ол бірнешеуін бір-ақ сатып алады. Осылайша Карл Бендтің машинасы алдымен шетелде таралып, тек содан кейін ғана өз еліндегілер мойындай бастайды. Үш дөңгелекті машина қолайсыздау болғандықтан. 1893 жылы Бенц қозғалтқышы үш ат күшіне тең, төрт дөңгелекті «Viktoria» автомобилін шығара

СЕРІКБАЕВА Эльмира Габдолкызы.
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні оқытушысы.

САҒАТ ӘШІМБАЕВ – ӘДЕБИЕТ СЫНШЫСЫ

Әдебиет бар жерде әдебиеттану ғылымы бар. Сол әдебиетті түрлі қырынан зерттейтін әдебиеттану ғылымының әдебиет тарихы, әдебиет сыны, әдебиет теориясы сияқты салаларының бар екені белгілі. Бұлар бірімен тығыз байланысты. Әдебиет сыны жайлы сөз қозғай отырып, белгілі бір дәуір, кезең, уақыт аясындағы әдебиетті, оның көрнекті өкілдерін сөз етеміз. Жетістігін, ілгерілеуі мен іркілісін талдаймыз. Бұл орайда әдебиет тарихы мен әдебиет теориясын айналып өту мүмкін емес.

Әдебиет сыны – ұлттың, халықтың рухани сана-сезімнің, ой-толғамының көрсеткіші. Сынның субъектісі – сыншы, объектісі – шығарма, жазушы, әдеби өмір. Әдіснамасы мен әдістері – диалектикалық материализм, әдебиеттанудың зерттеу әдістері. Мазмұны – әдеби процестің өзекті, зәру мәселелері; құралдары – әдебиеттану ғылымының категориялары, терминдері; өмір сүру арнасы – баспасөз; жанрлары – хабар, аннотация, рецензия, мақала, фельетон т.б. Бағыты – оқырман қауым, каламгер; принциптері – халықтығы, идеялылығы, өмірмен байлапыстылығы, шынықтылығы; қызметі – үгітшілік, танымдық, талдаушылық.

Әдеби сынға тұңғыш еңбек арнаған Платон, Аристотель, Аристарх, Әл-Фараби т.б.

XVI ғасырда Италияда әдебиет сын тұтас бір сала ретінде қалыптасты. Вепецияның көркем сыны алғашқы сынып мектеп еді. Еуропа әдебиетінде Буало мен Дидроның есімі шын мәніндегі алғашқы сынның ретінде танылды.

Қазақ әдеби сынында Н.Төреқұлов, Ғ.Тоқжанов, Б.Кенжебаев, Қ.Жұмалиев, Е.Ысмайлов, М.Қаратаев, М.Ғабдуллин, З.Ахметов жемісті еңбек еткен. Туған халқының алдында «өтелген қарызымнан гөрі парызым басымдау» деп түсінген көзі қырағы, қаламы жүйрік журналист, сынышының бірегейі – Сағат Әшімбаев. Сынышының әдеби процеске белсене араласып, ұлттық әдебиетіміздің мәселелерін дер кезінде көтеріп, білгірлік пен парасатты пікірлер білдірген байсалды мақалалары енген «Сын мұраты» (1974), «Шындыққа сүйіспеншілік» (1993), «Ақиқатқа інкәрлік» (1997) кітаптары мен екі томдық «Шығармалар жинағы» 2006 жылы жарық көрген. 80-жылдары теледидар арқылы тіл мәртөбесі, ел тарихы, өмір мен өнер қатынасы хақында сөз қозғаған «Жүректен қозғайық», «Парыз бен қарыз» бағдарламалары мен баспасөзде жарияланған тұжырымды мақалалары ұлттық сананың қозғаушы күші болды. 1986-1991 жылдары Қазақ ССР Радио және телевидение жөніндегі мемлекеттік комитеті төрағасының орынбасары қызметін атқарды. Белгілі сыншы Құлбек Ергөбек «Жаным жалау еткен» мақаласында С.Әшімбаев туралы айта келіп

бастайды. Біртіндеп автомобильге сұраныс өсіп, олардың жұмыстары да өрге жылжи бастады.

Қазіргі таңда бесекке қабылетті автокөлік зауыттарында адамдардың талғамына сай, заманауи үлгідегі әр түрлі автокөлік маркалары шығарылып жатыр. Дегенмен, ғылыми техникалық өрлеу заманында автокөлік түрлерін жетілдіру ісі өз жалғасын табуда.

«Софокл айтады: Адамзатқа қызмет етпеген ақыл қатерлі-деп. Бізде өзінің қара басына, қалса ағайын-туғанға қызмет етумен шектелетін ақылды бастар баршылық болатын. Саясаттың темір құрсауынан қорқып қалтарыс тасала жүрген сондай түрлі саланың ақылды бастарына Сағат «Парыз бен қарыз» телехабары арқылы мінбе ұсынды, ақылды адамзатқа қызмет еткізіп, қасиет дарытты »,-дейді. Сексен алтынын желтоқсанында демократия мен әділдік үшін күресіп, алаңға шыққан жастардың сөзін сөйлеп, ағын ақ, қарасын қара деген санаулы адамдардың қатарында С.Әшімбаев та бар.

С. Әшімбаев қазақ әдеби сынына жаңа леп, мүлде тосын бетбұрыс әкелді. Өйткені бұған дейін сында белгілі деген аға жазушылардың шығармаларын зерттеу-талдау, танымау бір топтың төңірегінен шығырлап шыға алмау дәстүр болған еді. Қазақ сынындағы осы жағдайға жанғырту енгізіп, жылымшы сынсымаққа қарсы білек сыбана күресті. Сынның өзекті мәселелерін ғылыми-эстетикалық негізде шешуге баса назар аударды. Оның пікірінше: «Сын туралы сөз айтылып келгенде әдебиеттің болашағы туралы сөз», «Өмірде шындық үшін күресе білмейтін адам өмірде шындықты мұрат тұта бермесе керек», «Ақиқатты айтқан айыпты емес, оны көріп тұрып көзін жұмып айтылып өткен адам айыпты». Сағаттың сыны байыпты да, байсалды терен талдаудаулардан тұратын парасатты сын болды.

«Сыншыл ой туралы сыр» мақаласындағы: «...
Жанымен сүйіп, тәнімен күймейтін адамдардың сынның
беделін түсіргеннен басқа берер пайдасы шамалы. Сыншы
таланты – аса сирек талант. Сыншылықтың екінші бірінші
қолынан келе бермейтін қиын өнер екендігін кезінде
сынның корифейі Белинскийдің жақсылап айтып
кеткендігін білеміз. Сондықтан да сынды кез-келген білімі
таяз, білігі төмен теориялық даярлығы жоқ, сын
эстетикасынан, тарихынан хабары шамалы жандардың
ермегіне айналдырмау – сын айырыптын қорғау болып
табылады»- деген жолдар соның дәлелі.

1972 жылы жазған «Жарасты жас керуен» макаласында: «Жазуды жана бастап, енді-енді көріне бастаған жас акын-жазушыларды бауырға тартып баулу, яғни рухани-творчестволық қамқорлықтар жасау, олардың алғашқы дүниелерін шын көзімен оқи отырып, жетістік-кемшілігін әділ түрде көрсетіп, дер кезінде қажетті бағыт-бағдар тасау, қысқасы, қаламгерлік аяқ алыстарын көзден тасау қалдырмай ақыл-кеңес беріп, қолдап, құптап отыру бүгінгі әдебиеттің ертеңгі болашағын жан-жақты ойлау деген сөз» - деп, көздеген мақсатын айқын көрсеткен.

Оның «Биік мұрат тұрғысынан», «Әдебиет және мораль», «Роман арқауы» атты еңбектері елді дағдарыс кезіндегі мақсатын айқын көрсеткен.

сындарлы сыынның үлгісі дерлік ізденістен туған дүниелер. Мұнда өткен ғасырдың 70-80 жылдардағы жарық көрген прозалық шығармалардың жай-күйі, әсіресе роман сияқты күрмеуі мол күрделі жанрдың қыр-сыры, ерекшелігі өзіне тән көркемдік жаңалықтары, көтерген мәселесі мен қозғаған проблемалары, қамтыған тақырыптары, осыған орай қаламгерлердің шығармашылық ізденістері, сюжет дамытудағы, образ жасаудағы, композиция құрудағы, характер айшықтаудағы шеберлік тәсілдері әр қырынан салмақты саралана келіп, алдайы сөз етіліп, жалпы сол кезең әдебиетінің келбеті көз алдымызға тартылып, автордың сыныпшыл ойы жаңаша түйінделеді.

«Ақын жанын жабырқатқан жайлар», «Абай тағылымы азаматтық тағылым» мақалаларында өмірдегі көп сауалға жауапты Абайдан тауып: «Абайдан артық ақын, Абайдан асқан данышпан да, кеменгер де жоқ. Абай биігі, Абай тағылымы - арманым», -дейді. Сынышын пайымдауыша, Абай шығармашылығының алтын дінгеі - адамгершілік тақырыбы. Оны Мұхтар Әуезовтен бастап, Абайтанушылардың барлығы мойындаған. Сынышын мақсаты - ақынның аталған тақырып арқылы адамтану іліміне қосқан гуманистік, азаматтық қыруар үлесінің бірер қырына бүгінгі күннің тұрғысынан баға беру. Сөйтіп, Абай шығармашылығындағы адамгершілік концепцияға үніледі де өзі ұлттық адамгершіліктің басты белгілерін атайды: жамсылыққа қарсылық жамандыққа жол ашады, сондықтан жамандықты жалма-жан ауыздықтап отыру керек. «Жаксы мен жаманды айырмау - ұлттық кемшілігіміз» деп түсінеді. Абайдың «ұстарасыз аузыңа түсті мұртын» дегеніндегі «ұстара» әлеуметтік терең сырды, өмірдің реалистік шындығын танытып туған әрі тым философиялық ойға негізделген поэтикалық образ. Қаламгер осыдан мынадай ой тұжырымдайды: «Осынау образды сөзден туындайтын сәзім балаңдығымен және дәстүрлер жұтандығынан әбден арылмаған жағдайда жаксы мен жаманды айырмау келіп пығады деген күрделі ой. «Ұстара» сөзі екінші жағынан, ұлттық сана-сезім мешеулігінің символикалық бейнесі. Оны халық даналығымен сабақтастырды.

КӨКТЕМ АРУЫ-2012
(арулар сайысы)

Максаты:

Максаты:
Ана мен әйелді құрметтеу тақырыбына көңіл аудару.
Қыз балаларды халқымыздың ізгі қасиеттері имандылық, әдептілік, сұлулық негізінде тәрбиелеу.

1-Жүргізуші: Қош келдіңіздер көрермен қауым!
Бүгін қолыдажімізде «Көктем аруы-2012» арулар сайысы
өткелі тұр.

2-Жүргізуші: Көктем келді өмірдің келешегі,
Көкпен бірге дүркіреп тал өседі.
Сағым қыздың орамалын қолына ап
Асыр сап тентек жігіт жел өседі.

1-Жүргізуші: Көктем келіп ауылға қыз көрікті,

«Азаматтык формуласы», «Өлең – сөздің өнегесі», «Азаматтык позиция – айқындауыш күш» атты ғылыми және проблемалық мақалаларында азаматтык, тоғышарлык, патриоттык мәселелеріне ұлттык ойлау тұрғысынан философиялык талдау жасады.

«Ұлылықтың бір қыры» толғауларында Ж.Жабаев, С.Мұқанов, М.Қаратаев, Т.Ахтанов, Қ.Аманжолов, Ғ.Мүсірепов т.б. қаламгерлердің шығармашылық портретін берді.

Қазақ әдеби сынының қалыптасу, өсіп-өркендеу барысында сынның жанрлық ерекшеліктері айқындалумен қатар оның басты түрлері шығармашылық тұрғыда игеріліп отырады. Сағат Әшімбаев сынын макала, зерттеу, портрет, эссе, толғау, шолу, шығармашылық портрет, айтыс макала, проблемалық сұхбат түрлерінің мазмұндық сапасын жанартып, хабар жарының сұрақ-жауап, интервью-әңгіме, интервью-сұрастеме түрін жетік меңгерді.

Көрнекті сыншы С.Әшімбаевтың артында қалдырған әдби мол мұрасы қазақ көркем сынындағы ірі тұлға болғанын айқын көрсетеді. Бұл орайда, Ахмет Байтұрсынов бастаған, Смағұл Сәдуақасов қостаған, Мұхамеджан Қаратаев жалғастырған және Қалжан Нұрмаханов, Айқын Нұрқатов, Мырзабек Дүйсенов, Зейнолла Қабдолов, Серік Қирабаев, Рахманқұл Бердібаев, Тұсынбек Кәкішевтер кеңінен дамытқан, өркендеткен, сондай-ақ Асқар Сүлейменов, Зейнолла Серікқалиев, Әбіш Кекілбаев, Рымғали Нұрғали, Мұрат Әуезовтер көшелі биікке – жаңа тынысқа көтерген қазақ көркем сынының талантты мұрагері ғана емес, соны ілгері жылжытқан, жаңа өрлеу кезеңіне көтерген күрескер.

Сыншылдык мұрасы туралы Ә.Кекілбаев, Т.Кәкішұлы, Ж.Дәдебаев, Ж.Әбілов, Т.Мәмесейіт, Б.Сарбалаев, Б.Ыбырайым зерделі ой-пікірлерін білдірген. Тұрныбек Мәмесейіт С.Әшімбаевтың бүкіл шығармашылық, қайраткерлік қызметін негізгі үш салаға болуді ұсынды. Яғни, ол – белгілі әдебиет сыншысы; уақыт тынысын деп баса білген жалынды журналист-публицист; халық қамын жеген қоғам қайраткері.

Міне, осы тізгінді тең ұстап, халқының алдындағы парызын өтеп кетті.

БАЙГАРАЕВА Гүлдана Нүрдәулетқызы,
Қазақ гуманитарлық заң және
техникалық колледжінің оқытушысы.

Таң-тамаша дүние жүзге еніпті.
Аскар ала таулардан асып әрі,
Аяз атаң барады мұз бөрікті.
: Мен қазақ қыздарына қайран қалам!
Жаңары жаны жаздай жайрандаған
«Қыз өссе елдің көркі» деген сөзді
Қапысыз қалай айтқан қайран бабам.
: Құдіретті жыр тудырған санамда
Кім екен бұл-Қыз Жібек пе, Баян ба?
Әлде ару Карлыға ма, Құртқа ма?
Әлде гүл ме, өсіп тұрған даламда.
Кімде болса періштегй ғажайып
Өткен шіркін кетпесе екен азайып!

2-Жүргізуші: Мен қазақ қыздарына қайран қалам!
Жанары жаны жаздай жайрандаған
«Қыз өссе елдің көркі» деген сөзді
Қапысыз қалай айтқан қайран бабам.

1-Жүргізуші: Күдіретті жыр тудырған санамда

1-Жүргізуші: Құдыретті жыр тудырған санамда
Кім екеп бұл-Қыз Жібек пе, Баян ба?
Әлде ару Қарлыға ма, Құртқа ма?
Әлде гүл ме, өсіп тұрған даламда.
Кімде болса періште ғой ғажайып
Әттен шіркін кетпесе екен азайып!

ҚАРАХАН МЕМЛЕКЕТІ (ашық сабақ)

Тарих пәнінен оқытуда, оқушылардың білімін қалыптастыруда, пәнге деген қызығушылығын арттыруда, ойын элементтерін пайдаланудың маңызы зор. Соның бір дәлелі ретінде 7-класта өткен «Қарахан мемлекеті» тақырыбында өткен сабағымды әріптестер назарына ұсынып отырмын.

Сабақтың мақсаты: Білімділік: Оқушыларды орта ғасырлардағы Қазақстан жеріндегі феодалдық қатынастардың дамуымен және қазақ жеріндегі алғашқы феодалдық мемлекет – Қарахан мемлекетінің тарихымен таныстыру.

Тәрбиелік: Қарахан мемлекетінің әлеуметтік құрылысы, шаруашылығы, мәдениетімен таныстыру арқылы оқушыларды әсемдікке, еңбекке, отансүйгіштікке тәрбиелеу.

Дамытушылық: Қарахан мемлекеті туралы айту арқылы оқушылардың ой-өрісін кеңейту, өздігінше ой түйе білуге, ізденіс жасауға баулу.

Көрнекілігі: Карта, кесте, термин сөздер, интерактивті тақта, кітаптар.

Сабақтың түрі: Аралас сабақ.

Сабақтың барысы:

I.Ұйымдастыру кезеңі: Оқушылардың сабаққа әзірлігіне көңіл бөлу.

II.Ұй тапсырмасын сұрау:

- «Тарихи сынақ хат»
- 1.Қазақстан жерін мекендеген ежелгі түрік тайпалары тілінде сөйлеп, жазуымен жазған.
 - 2.Көне түрік әліпбиі әріптен тұрады.
 - 3.Соңғы 30-40 жылдың ішінде өздері бойынша ежелгі түрік жазуларының ескерткіштері табылды.
 - 4.Түрік жазба әдебиетінің көне ескерткіштері және жазулары.
 - 5.ҮІІІ-ІХғ.ғ. жататын әдеби шығармалар мен дастаны.
 - 6.«Қорқыт ата» кітабы тұрады.
 - 7.Қорқыт ата күмбесі орналасқан.
 - 8.«Оғызнама» ескі нұсқасын ХІІІ ғ. бірінші жазып қалдырған тарихшы.
 - 9.Оны ХҮІІғ. толық жазған.
 - 10.Қазақстанда мұсылман діні кең етек жая бастады.
 - 11.Бұл дінді мемлекеттік дін ретінде қабылдады.
- «Тарихи сынақ хат» әр топтағы лидер оқушылар Оқушыларды 3 топқа бөліп, әр топтағы лидер оқушылар оқушылардың жұмысын тексерді.

III. Ұй тапсырмасын бекіту

- 1.Үш топқа бөлу арқылы, оқушылардың өз бетінше шығармашылық жұмыстарын тыңдау. Көне түріктердің наным-сенімдері мен діні. «Шешендер жарысы».
- «Шешендер жарысында» оқушылар алдын-ала берілген «Көне түріктердің наным-сенімдері мен діні» тақырыбында хабарлама жасайды. Бұл жарыста оқушылардың тек білімі ғана емес, дәлелді сөйлей білу шеберлігі де бағаланады.

IV. Жаңа сабақты игерту

- 1.Кіріспе
- Орта ғасырлар тарихы қандай бөлімдерге бөлінеді?
- Ерте орта ғасырлардағы Қазақстан
- Дамыған орта ғасырдағы Қазақстан
- Кейінгі орта ғасырлардағы Қазақстан
- Қай бөлімді оқып бітірдік. Онда қандай мемлекеттер

болды?

- 1 бөлімді оқып бітірдік.
- I. Түрік қағанаты (552-603 жж.).
- II. Батыс түрік қағанаты (603-704 жж.).
- III. Түркеш қағанаты (704-756 жж.).
- IV. Қарлұқ қағанаты (756-940 жж.).
- V. Оғыз мемлекеті (IX ғ. соңы - XI ғ. басы).
- VI. Қимақ мемлекеті (IX ғ. соңы - XI ғ. басы).

2.Енді II бөлімді бастаймыз. Дамыған орта ғасырлардағы ең алғашқы феодалдық мемлекет – Қарахан мемлекеті (942-1212 жж.). Карта арқылы Қарахан мемлекетінің жер аумағымен таныстыру.

3. Оқулықпен жұмыс. Мәтінді игеру үшін «жарысты жалғастыр» (эстафета) оқыта үйрету ойыны бойынша оқулық мәтінімен жұмыс. Мәтінді үш бөлікке бөлеміз.

I-топ: Қарахан мемлекетінің құрылуы, қоғамдық құрылысы.

II-топ: Мемлекеттің саяси жағдайы.

III-топ: Шаруашылығы, мәдениеті.

«Жарысты жалғастыр». Оқулық мәтінін оқу үшін әр топқа оқуға 5 минут уақыт беріледі. Белгі бойынша әр топтағы оқушылар өздеріне берілген тапсырмаларды, оқиға, фактілері, олардың мерзімдерін кезектесе, бір-бірін қайталамай 3 минут ішінде әңгімелеуі тиіс. Ойынның қорытындысында қай топтың, неғұрлым толық, нақты, оның жауап бергендігі анықталып, жеңімпаздар құттықталады.

4.Термин сөздермен жұмыс. Тегін; Тотем; Бек; Ихта; Вақф; Музари; барзигар; Комендация.

I топ оқушылары түсініктеме береді.

5. Қарахан мемлекетінің саяси жағдайын хронология түрінде жаттау. «Мерзімдерді жатқа айту» ойынымен жұмыс. Мерзімдерді жатқа айтуға дайындыққа 5 минут уақыт бөлінеді. Оқушылар оқу мәтінін мұқият қарап шығып, есте жанғыртып, жатқа айтады. Қорытындысында кім көп сөз, мерзімдерді жатқа айтқандығы анықталады.

V. Сабақты бекіту

«Білім біржасы» ойыны. Алған білімдерін бекіту, жүйеге келтіру бағалау мақсатында тапсырмалармен жұмыс. «Білім біржасы» ойынында. Интернет тақта бойынша әр түрлі деңгейдегі тапсырмалары («5», «4», «3») бар. Әр оқушы өз мүмкіндіктері мен қабілетіне қарай тапсырмалар алып, дайындалып, жауап береді. Жауаптар акциялармен бағаланады. «Акционер» оқушы жауабының толықтығына қарай әртүрлі түстегі акциялар алады. Толық емес жауап-сары, кеңінен алынған жауап – қызыл, дұрыс негізделген жауап-көк түсті «акция» алады. Жинаған акцияларына қарай бағаланады.

VI. Сабақты қорытындылау:

Жалпы қорытынды: «Қарахан мемлекеті» Қазақстан жеріндегі қоғамдық құрылысы жағынан жан-жақты дамыған феодалдық патриархалдық мемлекет болды.

VII. Оқушыларды бағалау

VIII. Үйге тапсырма:

- 1)10-оқу
- 2)Хронология, термин сөздерді жаттау.
- 3)Қарахан мемлекетіндегі ескерткіштер туралы мәңжазба әзірлеу.
- 4)Кітапханамен байланыс.

2-Жүргізуші: Олай болса көрермен қауым

Даланың терек жұтсаң ауасы кен

Танысайық бұл кештің шарасымен - дей келе

бүгінгі кешіміздің шарттарымен таныс болыңыздар:

I.«Сәлем – сөздің атасы» (әр ару өзін-өзі таныстырады)

II.«Өнерлі өрге жүзер» (әр ару өз өнерлерін көрсетеді)

III.Қазақ қаламгерлерінің шығармаларындағы аналар бейнесі (көрініс)

IV.«Ас – адамның арқауы» (ас дайындау)

V.«Адам көркі – шүберек» (арулар сән үлгілерін көрсетеді)

VI.«Білімді мыңды жығар» (сұрақ-жауап)

1-Жүргізуші: Шалқытып мерекеді ән салайық,

Өнерпаз өрендерге тамсанайық.

Әділдік пен шындықты арқа тұтқан,

Әділқазы алқасымен танысайық

Еңдесе осы аруларымыздың өнерін әділ бағалайтын, кара кылды қарған бүгінгі кешіміздің әділ қазылар алқасымен таныс болыңыздар!

2-Жүргізуші: Байқауымызды бастамас бұрын біз аруларымызды ортаға шақырайық

1-Жүргізуші: Жаксы адам кімге болсын болар пана

Мол оның тал бойында ақыл сана

Көркіне ақылы да сай келетін

Бірінші келе жатқан, Айдай сұлу -

Айгерім.

2-Жүргізуші: Шығалы мың бұралып Айсұту биші,

Өнерді Айсұту сүйген бәрін сүйші!

Қыздары бұл топтың бәрі өнерлі,

Шығалы арасынан әнші, күйші!

1-Жүргізуші: Қуантады бізді білімімен Аида қыз,

Қол соғып қарсы алайық енді оны біз.

Білім серік болсын талабыңа!

Бүгінгі қабыл болып тілегіміз!

2-Жүргізуші: Қыздардың бәрі сұлу салсаң назар,

Бәрі де арманына қолын созар.

Арманын орындалсын Айзат ару!

Бұйырса бақыт құсы саған қонар!

1-Жүргізуші: Бәріміз жаксы көретін

Жарыста демей беретін

Келесі біздің Таншолпан

Шырқап ән сап беретін

2-Жүргізуші: Өнер қуған жасынан

Өнері судай тасыған

Келесі біздің Гүлшат қыз

Көрінген көштің басынан

1-Жүргізуші: Қыз сұлу көрінеді қылығымен

Жарыса төгілген қос бұрымымен

Бұл күнде сұлулықтың үлкені осы

Қыз сұлу көрінеді білімімен

Қыз сұлу көрінеді шашыменен

Ай қабақ, қиғаш кара қасыменен

Қыз сұлу көрінеді толған айдай

Он бес пен он сегізге жасыменен.

2-Жүргізуші: Қыз сұлу көрінеді өрмегімен

Тізіліп сөз маржанын тергенімен

Майыса бұратылып майда басып

Жанына наз қылықпен келгенімен

Қыз сұлу көрінеді өнерімен

Құлшынды колледжінің арулары

Өткендей сұлулықтың елегінен.

1-Жүргізуші: Өнер қуып арулар өтер деймін

Бір басына өнері жетер деймін

Баске түскен алты ару кезектесіп

Таныстырып өздерін өтер деймін

2-Жүргізуші: Ұрпағы мен боламын бабалардың

Биікке өнерменен бара аламын

Кәнеки, тыңдайықшы барша халық

Кім екен түпкі атасы арулардың?

Ақ арулар келіп жетті танысуға,

Бойындағы бар дарынды дарытуға,

Қорықпастан сахнаға келіп жетті.

Әдеппен, ізетпен танысуға, - дей келе

қыздарымыз өздерін таныстыруды бастасын. Олай болса кезекті I-кезеңіміз таныстыруға берейік.

1-Жүргізуші: Таныс болдық арулар тегім

Туып өскен, мекені елім

Маған тартқан бәрі ақын көріне

Таныстырып кетті ғой тоғип өлең

2-Жүргізуші: Тау әсем карағайлы аршасы бар

Сол тауға талапты жас барса шығар

Өнер көп бұл дүниеде адам ашқан,

Бойында сол өнердің қаншасы бар?

1-Жүргізуші: Біреулер сынға түсер өнерімен,

Біреулер сынға түсер өлеңімен.

Не болса да айтатын жүрегімен.

Өнді нағыз өнер деп білемін мен,-дей

келе, 2-кезеңіміз аруларымыздың өз өнерін тамашалайық.

2-Жүргізуші: Қазақ халқының әдет-ғұрып, салт-

дәстүрлерін қыз баланың бойына сіңіре отырып қыз балаға

келешекте ана, ақ босағаның аруы, шаңырақтың құт-

берекесі екенін ұғындырып, әдептілікке, сыпайылыққа,

инабаттылыққа, мейірімділікке, төзімділікке,

шыншылдыққа баулып, ар тазалығын жоғары ұстайтын

қылықты қыз тәрбиелеген мына қазақ жері болатын.

1-Жүргізуші: Қыздар қызыл тиегі жанұяның,

Кайықтары махаббат дарияның.

Ескерткірін ерліктің жоғалтпаған,

Сіңілілері-ай Мәншүк пен Әлияның,-дей

келе келесі кезекті қазақ қаламгерлерінің

шығармаларындағы аналар бейнесі тақырыбындағы

көрініске берелік.

2-Жүргізуші: Көрсетті өнер әр салада сайысып,

Кимылдары жүргендей бір жай ұшып.

Мерекелік ас мәзірін жасапты,

Қыздарымыз дем арала майысып.

1-Жүргізуші: Бармағынан бал тамған,

Татып көрген таң қалған, - дегендей «Ас

- адамның арқауы» кезеңі бойынша аруларымыз ас

әзірлейді.

2-Жүргізуші: Көмшат бөрік, шолпы шашбау, қос бұрым.

Қыздың көркі емес пе еді сол бұрын.

Жеңсіз бешент, қос етеккі ақ көйлек.

Биік өкше кебіс тартқан көз нұрын.

1-Жүргізуші: Қыздың көркі қос бұрым мен қыпша бел,

Шын болмаса неге солай дейді ел.

Бет нұрынды бояуменен боямай,

Махаббаттың айнасына таза кел,-дей

отырып соңғы кезеңіміз «Адам көркі - шүберек» атты

шартымыз бойынша арулар сән үлгілерін көрсетеді.

2-Жүргізуші: Ақылдылық қыздарға жарасады,

Көзі ашықпен бәріде санасалы.

Келесі сұрақ-жауап сайысында,

1-Жүргізуші: Сыналар білімі мен парасаты.

Жас ару жас ғұмырдың талғамысын,

Қуантқан әрбір үйдің арманысын.

Дәл бүгін қанат қосып сыналарда,

Сан сұрақтан сүрінбей самғап ұшып-

дей келе келесі кезекті сұрақ-жауапқа берсек. Ұсынылып

отырған сұрақтың ішінен біреуін тандап алып сол сұраққа

жауап беріңіздер.

2-Жүргізуші: Кімдер жүйрік, өнерпаз білейікші,

Колледждің аруы деп жүрейікші.

Әділқазы алқасына тек әділдікті.

Ал аруларға сәттілік тілейікші.

1-Жүргізуші: Осы кештің қорытындысын айтатын

әділқазы мүшелерін сіздердің қошеметтеріңізбен ортаға

шақыралық!

АХМЕТ Ботақоз,

учительница русского языка и литературы средней школы №234
Казалинского района Кызылординской области.

ЛЮБОВНАЯ ЛИРИКА ПУШКИНА (открытый урок)

ЦЕЛЬ УРОКА:

Образовательные – познакомить учащихся с женщинами, которые были знакомы с Пушкиным, любимы им, которые вдохновляли поэта. Умение работать с разными источниками.

Воспитательная – воспитывать уважение к личности Пушкина, его окружению; внимание к художественному слову.

Развивающая – развивать эстетический вкус, формировать ораторские умения.

ОБОРУДОВАНИЕ: компьютер, проектор.

ХОД ЗАНЯТИЯ

1. Организационный момент

В лицейский и петербургский период любовь – игра, любовь – страсть, опозитивированная чувственность, сочетание чувственности и чистоты (Я вяну, гибну и цветю лет”, “К ней”, “Дорида”, “Дориде”)

Романтизм рождает подлинно одухотворенную любовную лирику; мечта о высокой и чистой любви, о женском идеале (“Редеет облаков летучая гряда”, “Зачем безвременную скуку”, “К***”)

II. Расцвет любовной лирики

Бесконечное богатство и многообразие любовного чувства видит читатель в стихах Михайловского периода.

Любовь для Пушкина – лирика – предмет высокой поэзии. Она словно выведена за пределы быта, житейской “прозы”. “Стихотворения, коих цель горячить воображение либо страстными описаниями, – подчеркивал Пушкин, – уничтожают”. Стихи Пушкина – вовсе не дневник его любовных побед и поражений. В них мы находили то, чего не в состоянии дать ни одно биографическое “разыскание”, касающееся любовных увлечений Пушкина. В них запечатлена не только психологическая правда любовных переживаний, но и выражены философские представления поэта о Женщине как об источнике красоты, гармонии, неизъяснимых наслаждений. Пушкин любил женщин, он воспел Женщину.

Индивидуальные выступления ребят. (Первая группа)
Дочь директора Публичной библиотеки и президента Академии художеств, знакомая Пушкина.

Пушкин стал посещать петербургский салон Олениных в начале 1817 года и здесь познакомился с десятилетней девочкой. Она привлекла внимание молодого поэта своей миловидностью и умом. После шестилетней ссылки Пушкин вернулся в Петербург в мае 1827 года и снова был тепло принят в просвещенной семье Олениных. Живая и обаятельная А.Оленина вновь встретила с поэтом. Пушкин увлекся юной красавицей. Часто они стали видеться с весны 1828 года в Петербурге и летом, в усадьбе Олениных, знаменитом имении Приютино. Увлеченный поэт посвятил Олениной большой цикл лирических стихотворений “Ее глаза”, “Увы! Язык любви болтливый”, “Ты и вы”, “Не пой, красавица, при мне”, “Предчувствие”, “Город пышный, город бедный” и другие. Поэт сделал ей предложение, но родители ему решительно отказали. Оленина оставила потомкам “Дневник”, очень ценный документ пушкинской эпохи.

Одна из записей “Дневника”: “Среди особенностей поэта была та, что он питал страсть к маленьким поэмкам, о которых он в одной из своих поэм признавался, что предпочитает их даже красоте”.

*Стихотворение “Ты и Вы”
Пустое вы сердечным ты,
Она, обмолвись, заменила.
И все счастливые мечты,
В душе влюбленной возбудила.
Перед ней задумчиво стою,
Свести очей с нее нет силы; и говорю ей: как вы милы!
И мыслю: как тебя люблю!*

Воронцова Елизавета Ксавьеревна. Жена М.С.Воронцова, урожденная графиня Браницкая.

Современники видели в ней красивую, умную, прекрасно образованную и воспитанную женщину. Знакомство Е.К.Воронцовой с Пушкиным состоялось не ранее 6 сентября 1823 года в Одессе. Поэт часто бывал в ее салоне. Она стала предметом его любви. Увлечение было сильным и взаимным. Е.К.Воронцова проявляла живой интерес к Пушкину и ценила в нем незаурядного поэта. Взаимная склонность Е.К.Воронцовой и Пушкина стала причиной раздражения ее мужа – прямого начальника поэта. В конце июля 1824 года Пушкин был выслан из Одессы в далекое Михайловское. Известно, что в Михайловском Пушкин получал от Е.К.Воронцовой письма и по ее просьбе уничтожал их после прочтения. Свидетельством того, что Е.К.Воронцова оставила глубокий след в душе поэта, являются его рукописи: на протяжении многих лет (1823 – 1829) Пушкин рисовал портреты Е.К.Воронцовой на полях своих бумаг. К ней обращены шедевры его лирики: “Сожженное письмо”, “Храни меня, мой талисман”, “Талисман”, “Все в жертву памяти твоей” и другие.

Известно, что Е.К.Воронцова писала Пушкину уже после его женитьбы в 1833, а он ей – в 1834 году. По утверждению домоуправительницы Е.К.Воронцовой, после 1859 года она уничтожила небольшую связку с письмами поэта. Е.К.Воронцова умерла в глубокой старости и до конца своих дней сохранила о Пушкине дорогие ее сердцу воспоминания. Потеряв зрение, она просила, чтобы ей ежедневно вслух читали сочинения поэта.

*Сожженное письмо
Прощай, письмо любви, прощай! Она вела...
Как долго медлил, как долго не хотела
Рука предать огню все радости мои!
Но полно, час настал: гори, письмо любви.
Готов я ничему душа моя не внемлет.
Уж пламя жадное листы твои приемлет...
Минуто!.. Вспыхнули... пылают... легкий дым,
Вялая, теряется с мольбой моим.
Уж перстня верного утратя впечатленье,
Растопленный сургуч кипит... Опроеденье!
Свершилось! Темные свернулись листы;
На легком перце их заветные черты
Белеют... Грудь моя стеснилась. Пепел милый,
Отрада бедная в судьбе моей унылой,
Останься век со мной на горестной груди...*

Знакомая Пушкина. Урожденная Полторацкая, племянница П.А.Осиповой.

По настоянию отца она в семнадцать лет была выдана замуж за пятидесятидвухлетнего бригадного генерала Е.Ф.Керна. Вскоре Анна Петровна оставила мужа. Ранней весной 1819 года А.П.Керн приехала в Петербург в доме ее родственников Олениных познакомилась с девятинадцатилетним Пушкиным.

Летом 1825 года Анна Петровна неожиданно приехала в Тригорское к Прасковье Александровне Осиповой. Анна Петровна находилась в Тригорском около месяца и почти ежедневно встречалась с Пушкиным. Поэт пережил сильное увлечение Керн и свои чувства к ней описал в строках стихотворения “Я помню чудное мгновенье”. Встречи с Керн надолго запомнились Пушкину. Завязалась переписка. Общались они и позднее в Петербурге – в обществе А.А.Дельвига, сестры Пушкина и его родителей. Идеальный образ Керн, рожденный воображением поэта, постепенно становится реальным, но отношения между ними продолжают оставаться дружескими. Она в курсе его творческих планов и литературных занятий и с неизменным интересом следит за его жизнью.

После смерти Е.Ф.Керна (1841) Анна Петровна связала свою судьбу с человеком, которого любила. Была счастлива, хотя и жила в бедности. О своей судьбе, о дружбе с Пушкиным и другими писателями его круга Керн рассказала в своих “Воспоминаниях”.

“Трудно было с ним вдруг сближаться; он был очень неровен в общении: то шумно весел, то грустен, то нескончаемо робок, то дерзок, нескончаемо любезен, то утомительно скучен, и нельзя было угадать, в каком он будет расположении духа через минуту”.

(Звучит романс на слова А.С.Пушкина “Я помню чудное мгновенье”).

Про это стихотворение, кажется, известно всё: и то, как поэт вручил его Анне Керн, и предыстория их отношений. И то, что оно шедевр русской любовной лирики. Поэтому его трудно самостоятельно оценивать, так же, впрочем, как и трудно воспринимать вне музыки известного романса. В каком-либо истолковании оно на первый взгляд вообще не нуждается, ибо, как все гениальное, просто и понятно. Только вот не кажущаяся ли это простота, которая на самом деле таит в себе глубину.

В хорошо известных шести строках обнаруживаешь лирический сюжет, отражающий не только веки пушкинской биографии (бурную петербургскую юность, пушкинскую ссылку, Михайловское сидение), но и сюжет более южную ссылку, Михайловское сидение), но и сюжет более отвлеченный – историю человеческой души, ее заблуждений, очищения через лишения и страдания, постижения ею красоты как откровения.

Глубина и насыщенность пушкинских образов смысловыми оттенками поразительна. “Чудное мгновенье” – время сжимается до вспышки, озарения. “Чудное” – одновременно прекрасное, восхитительное и чудесное, загадочное: эпитет как бы совмещает оба синонимических ряда. Ощущение “мгновенья” как чуда усиливается глаголом “явилась”, тоже имеющим оттенок неожиданного, чудесного. Важное, если не ключевое слово “красота”, и значимость подчеркнута и рифмой (“ты – красоты”), и максимально выгодной позицией – последнее слово последнего стиха в строфе.

Ты... Виденье... Портретные черты размыты до неузнаваемости, до символического: “гласе нежный”, “милые черты”, сквозь которые явственно проступает “небесная”, идеальная сущность: “гений чистой красоты”.

Мгновенье”, “мимолетное” – очень важные слова: красота на миг явилась человеку, но готов ли он к встрече, поймет ли важность события? Или пока лишь смутное, как сон воспоминание останется в его душе. И будет звучать, постепенно ослабевая и забываясь?

“В томленьях грусти безнадежной, в тревогах шумной суеты...” “Томленья” (тоска, изнеможенье, мученье) почти синоним “тревог” (беспокойства, волнения, смятения), благодаря чему так неожиданно сближаются, казалось бы, противоположные состояния “грусти безнадежной” и “шумной суеты”. Эта антитеза вмещает весь спектр жизненных переживаний, пронизанных воспоминанием:

В томленьях грусти безнадежной,
В тревогах шумной суеты
Звучал мне долго голос нежный
И снились милые черты.

К словам “ты”, “красоты” дается новая рифма – “суеты”, как бы предвосхищая забвение. Воспоминание о “чудесном мгновенье” постепенно рассеивается, его уносит “бурь порыв мятежный” – метафора совсем иного душевного состояния. Буря, порыв, мятеж – каждого из этих слов в отдельности достаточно для изображения соответствующего переживания. Вместе они передают ощущение мощного сдвига, потрясения, взрыва. Красота же требует созерцания.

Жена А.С.Пушкина. Зимой 1828 - 1829 года на одном из балов Пушкин впервые встретил 16-летнюю Наташу Гончарову.

Гончаровы были небогаты. Им принадлежало имение Полотняный завод. Отец Николай Афанасьевич был душевнобольным. Мать Наталья Ивановна была деспотичной и властной женщиной. Нелегко было Пушкину получить у родных Наташи Николаевны согласие на брак. Причиной задержек было нежелание матери выдать свою дочь за небогатого и, в глазах правительства, неблагонадежного человека. Пушкин дал своей будущей теще деньги на приданое и свадьбу, а шеф жандармов Бенкендорф заверил Наталью Ивановну, что государь одобряет брак поэта.

6 мая 1830 года состоялась помолвка, а 18 февраля 1831 года – долгожданная свадьба. По свидетельствам современников, Пушкин не испытывал иллюзий перед свадьбой. После свадьбы сомнения постепенно рассеивались. Началась совместная супружеская жизнь, полная радости и печали, счастья и тревог. После непродолжительного пребывания в Москве в середине мая 1831 года молодые уехали в Петербург и обосновались в нам навсегда.

В начале успеха жены в светском обществе, литературных салонах столицы и в кругу друзей радовали поэта. Все восторгались ее красотой, элегантною и простотой в обращении. Между супругами установились сердечные и дружеские отношения. Письма Пушкина (числом 78) проникнуты заботой о любимой женщине, тревогой о детях. Наталья Николаевна интересуется литературными делами мужа, ведет переговоры с книгопродавцами, выполняет его поручения, связанные с изданием журнала “Современник”. Печален был 1836 год в жизни Пушкина и его семьи. Травля светской черни и реакционной печати, а также материальные невзгоды постоянно омрачали настроение поэта. Успехи Натальи Николаевны в обществе и при царском дворе настораживали Пушкина. Увлечение Дантеса и его настоячивые ухаживания за Натальей Николаевной переполнили чашу терпения Пушкина. При всей сдержанности ее поведения в обществе, светские сплетни и пересуды сыграли свою роль. Наталья Николаевна также увлеклась Дантесом. Пушкин был уверен в невиновности жены. Прощаясь с женой, Пушкин сказал ей: “Ступай в деревню, носи по мне траур два года и потом выходи замуж, но за человека порядочного”. Так и поступила Наталья Николаевна. Наталья Николаевна А.С.Пушкин посвятил много прекрасных стихотворений, но одно сейчас прозвучит. “Мадонна”.

Главной задачей урока было рассмотрение любовной лирики Пушкина. Начав с воспеваания женственно-земной стороны любви, поэт все настойчивее стремился к раскрытию ее идеального, духовного смысла. В своих стихотворениях он показал, что любовь позволяет увидеть в земной женщине красоту небесного идеала Мадонны.

ДОМАШНЕЕ ЗАДАНИЕ.

ДҮЙСЕНОВА Жанар Мұсаханқызы,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
тарих пәнінің оқытушысы.

ЖАҢА ФОРМАЦИЯ МҰҒАЛІМІНІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЛЫЛЫҒЫ

Білім беру – аса күрделі әлеуметтік-экономикалық механизм. Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау.

(Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы, 8-бап)

Білім сапасын жақсарту оқытудағы әдіс-тәсілдерді шығармашылықпен қолдану, әр сабаққа тыңғылықты әзірлену деңгейіне байланысты. Білім сапасын арттыру жүйесінде күнделікті сабақты құрғақ баяндаудан гөрі оқушы қызығатындай тәжірибелер, іс-әрекеттер қоса ұйымдастырылуы керек. Ол үшін ұжыммен, топпен, жеке оқушымен жұмыс жүргізіп, баяндама, рефераттар жаздырып немесе тағы басқа тапсырмалар беріп, оларға түсініктеме жасау керек және аяқсыз қалдырмаған жөн. Білім мен тәрбиелеу оқытудың үздіксіз үрдісі. Сондықтан Президенттің «Қазақстан-2030» Жолдауындағы: «Жас шамасына қарай жүргізілетін саясатта біз жастармен жеткіншек ұрпаққа көңіл бөлуді күшейтуге тиіспіз», - деген сөздерін басшылыққа алуымыз керек.

Бүгінгі оқушы – ертеңгі келешектің иесі, сондықтан оқулық, карта, техникалық, әдістемелік құралдардың жетіспеушілігіне аса назар аудармай, тығырықтан шығар жол іздеп, әрбір тәрбиелеуші ұстаз жан-жақты ізденіп, күнделікті өмірде, ғылымда толып жатқан өзгеріс жаңалықты, тұжырымды тиянақты түрде шәкірт бойына жеткізу керек.

Я.А.Коменскийдің ілімінен бастап бүгінге дейін оқыту әдісінде білім беруді ұйымдастырудың басты формасы сабақ болып табылады. Бұл анықтамаға терең және кең мазмұн берілетін себебі: сабақ оқытудың формасы ғана емес, жалпы педагогикалық процестің жүйесіндегі ең басты, күрделі, маңызды және жауапты бөлігі екендігінде. Сондықтан, бүкіл білім беру мен тәрбиелеудің, дамытудың заңдылықтарына сүйенгенде: бүгінгі сабақ – оқытудың барлық кезеңінде мұғалім мен баланың бірлесіп жұмыс істейтін тиімді әрекеттерінің жүйесі болып шығады.

Бұл анықтама сабақты бұрынғыдан өзгеше ұйымдастыруды талап етеді. Оқушылардың алатын негізгі білімдерінің сапасы оқыту дәрежесіне тәуелді. Әрбір сабақ – оқу процесіндегі шешуші буын, сондықтан ол оқытуды жетілдіру, қажетті технологиялық түрлендірулер мен мақсатты нәтижеге жетуді ойластыратын орталық. Әрбір сабақты түсіндіру мен оқыту бүгінгі күн талабына сай болу үшін ұйымдастыру мен басқаруды жетілдіру керек.

Оқыту процесінің табысты болуы: біріншіден, мұғалімнің оқу процесін ұйымдастыра және басқара білуіне;

Екіншіден, білім дағдысына жоғарғы мәдениеттілігіне ғылым мен техника жетістіктерін пайдалана білуіне;

Үшіншіден, мұғалім мен оқушылар арасындағы адамгершілік өзара қатынас және бірлікке байланысты.

Оқыту пәндері бойынша әрбір сабақты шығармашылықпен өткізу жайлы жанашыл мұғалімдердің еңбектерін теріс зерттеп, тиімді пайдалана білген жөн. Бұл В.Ф.Шаталовтың «Баршаны да, әркімді де оқыта білейік», еңбектерінде сабақты өткізу принциптері мен әдістері

көрсетілген.

Жанашыл экспериментшіл, озат тәжірибелі мұғалімдердің идеялары мен іс-тәжірибелерін сабақ үстінде шығармашылықпен пайдалану – оқыту процесін жақсартудың шешуші жолдарының бірі.

Қазақтың ұлы педагогы Ыбырай Алтынсарин (1841-1889ж) қазақ балаларын оқыту, оларға білім беру жайлы оқыту әдістері мен тәсілдерін зерттеді. Оның ғылыми-әдістемелік анықтамасы бойынша оқыту әдістері – бұл балалардың сабаққа, ғылымға, өздігімен білім алуға ынталарын арттыратын, сезімін оятатын жол.

Шетел, Ресей, Қазақстан педагог ғалымдарының еңбектері дидактикалық проблемаларды шешудің, сонымен қатар бірге кейбір нақты сұрақтардың жауабын анықтаудың негізі. Оқушыларды кең білім шеңберімен қаруландыру, олардың бойына адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру керек. Сондықтан білім беру мазмұнын білім реформасына, жалпы білім беру бағдарламасы талаптарына сәйкес ғылым негізінде дәлелдеп, іске асыру қажет. Тұтас педагогикалық процесте оқыту мен тәрбиенің қазіргі кездегі әдістерін тиімді пайдалану керек. Бүгінгі және ертеңгі оқыту жүйесіндегі үш біріккен мақсат – оқыту, дамыту, тәрбиелеу сөзсіз сақталуы тиіс. Әрбір сабаққа дайындалу үшін ең алдымен оның мақсатын айқындау шарт. Өйткені, оқыту әдістері олардың мақсаттарына байланысты. Осыған орай, әрбір баланың және ұжымның ерекшеліктерін еске алып, мұғалім оқыту жұмыстарының формаларын, мазмұнын, әдістерін іріктеп отырады. Оқыту мен тәрбие жұмыстарын осындай мақсатпен ұйымдастыру мұғалім мен оқушылардың іс-әрекеттерінің үнемі жоспарлы түрде отуіне әсер етеді.

Қазақ халқының көрнекті педагогы Ы.Алтынсарин мұғалімнің ең жақсы оқыту әдістерін таба білуіне, балаларды қызықтырып, оларды мәдениетке, жұмысқа, ой еңбегіне үйретуіне мән берген. Оқушы тұлғасының дамуына ықпал жасау – қазіргі кездегі білім алу жүйесінің дамуындағы елеулі бағыт. Әрбір әдіс-тәсілдің білім беру мазмұнындағы ұстаздар үшін маңызы зор. Өздігінен ой-толғай білу, күрделі даму жағдайында дәстүрлі емес шешім қабылдай білу – қазіргі заман мұғалімдерінің кәсіби шеберлігіне тән қасиет. «Бала ұрпақты баулу, тәрбиелеу – аға ұрпақтың мойнына жүктелетін тарихи парыз, игілікті білім балаларға тек білім беріп қана қоймай, олардың жана қалыптасып келе жатқан ой-санасын қалыптастырып, байыта білуге, ойы алғыр, қиялы ұшқыр етіп тәрбиелеуге де бағытталуы тиіс. Бүгінгі күні оқу пәндерінің мазмұны мен мақсаты, оқыту мен тәрбиелеудің жұмыс түрлерін ұштастыра отырып, одан әрі жетілдіруді, өмірмен байланыстыруды міндеттеп отыр. Оқушының байқау, көру қабілетінің ерекшеліктерін ескеріп, дамытуда көрнекілік әдісінің әсері мол.

Көрнекілік – оқытуда заттар мен құбылыстардың бітімін, сыр-сипатын сезім мүшелері арқылы көзбен көріп, қолмен ұстап, құлақпен естіп қабылдауға баулитын дидактикалық үрдіс. Көрнекілік үрдісі мұғалімнің шығармашылығының ізденісі мен әдістемесі жаңалықтарына сергек қарап, оны сабақ барысына шебер пайдалана білуді талап етеді. Көрнекілікті жасауда және пайдалануда мұғалімдер төмендегідей талаптарды ескергені жөн:

1.Көрнекі құралдар оқу бағдарламасына сай дайындалуы керек.

2.Әр көрнекі құрал өткізілетін тақырыптың мазмұнын ашып, толықтыратындай дәрежеде болуы керек.

3.Көрнекі құралдар эстетикалық тәрбие беру мақсатын көздеп, балалардың талғамын өсіретіндей әсем, ұқыпты, тартымды орындалғаны жөн.

4. Көрнекі құралдар жүйеленіп жинақталған күйінде пайдалануға лайын тұрғаны дұрыс.

XXI ғасыр қарсаңында білім жүйесіндегі маңызды өзгерістерге байланысты бүгінгі күнгі білім жүйесін реформалау, баланың дарындылығын айқындауға және диагностикалауға жаңаша талап қойды. Қай кезеңде болмасын қоғам біздің алдымызға уақыт талабына сай жалпыұлттық деңгейдегі жаңа да күрделі талаптар қояды. Білім берудің әлеуметтік даму бағыты әр нысандағы маманның қоғамдағы алатын орнына байланысты. Еліміздегі білім саясатына сәйкес әлеуметтік қажеттілікке бағытталған біліктілікті арттырудың тұтас жүйесі бар. Инновациялық технологияны игере отырып қолдануға негізделген білім беруде жасалып жатқан жаңалықтар бүгінгі күнгі білім беру үдерісінің қарқынды дамуына өз септігін тигізеді. Болашаққа үміт артқан мемлекет ең алдымен, білім сапасының іргетасын қалайды, өйткені ертеңгі келер күннің бүгінгідей құрлы болуына ықпал ететін, адамзат қоғамын алға апаратын күдіретті күш – тек қана білім. Осы орайда Н.Ә.Назарбаев өзінің «Жаңа әлемдегі Жаңа Қазақстан» атты Жолдауында әлемдік стандарттар деңгейінде сапалы білім беру қызметін көрсетуге қол жеткізу керек, - деп міндеттеді. Қазіргі білім мен ғылымның, түрлі инновациялық технологиялар мен дүние жүзі ғаламтор жүйесінің дамыған заманында мұғалім өз білімін үнемі жетілдіруі керек. Сондықтан мұғалімнің ғылыми-әдіснамалық мәдениетін құрайтын құзырлықтарын жетілдіру мақсатында мұғалім өздігінен білім көтеруін ұйымдастырып отыру қажет. Еліміз білім егемендік алғаннан бері Қазақстанның білім беру жүйесінің негізгі бағыттарының өзіндік үлгісі қалыптасуда. Білім беру саласында мемлекет саясатын жүзеге асыру педагогтың кәсіптік деңгейі мен құзырында. Мұғалімге қойылатын біліктілік талбына сай құзырлықтың барлық түрлері жетекші болуға тиіс. Кәсіби құзырлық білім сапасын арттыруды дәстүрлі тәсілмен білім мазмұнын ұлғайту арқылы шешудің арасындағы қарама-қайшылықта туындаған дағдарысты жағдайдан шығудың бір жолы. Кәсіби құзырлық – ол оның кәсіби тұлғалық білімінің теңдессіз жүйесі, еңбекке шығармашылық көзқарас, педагогикалық жағдаятты меңгерту үшін үнемі жетілуге ұмтылу нәтижесінде жаңа ой-мағына туғызатын қабілет. Қазіргі ақпараттық құралдарды меңгермеген мұғалім «ескірген» немесе «ескі көзқарастағы» педагог деп аталады. Сондықтан қазіргі жаңа формация мұғалімі құзырлықтың төрт түрі: арнайы, әлеуметтік, білім беру, ақпараттық құзырлықты игерген болу шарт. Осы тұрғыда жаңа формация мұғалімінің білім беру құзырлығы мен кәсіби шеберлігі мына сатыдағы көрсеткіштерімен сараланады:

1.Мұғалім білім берудің жаңа құндылықтарына бағытталған, жаңа тұжырымдамаларын, тәрбие мен білім берудегі балама жүйелерін біледі. білім мазмұнын құрудың жаңа әдістерін айта алады;

2.Дамыта оқытудың психологиялық-педагогикалық негіздерін біледі;

3.Оқытуды іріктіру және саралаудың тұжырымдамалық әдістері мен принциптерін, маңыздылығын түсінеді;

4.Жастық және педагогикалық психология бойынша базалық білімі бар әр түрлі жас кезеңдеріндегі

оқушылардың, ұжымның психологиялық заңдылықтарын және оларды диагностикалауды, педагогикалық өзара әдістер мен тәсілдерді, өздік талдауды ұйымдастыру принциптерін игерген;

5.Құзырлық тұрғысынан ұйымдастыру қарым-қабілеті бар, яғни құрастырушылық, кәсіби, әлеуметтік, жеке тұрмыстық құзырлықтарға ие;

6.Жалпы және кәсіби білім беруді қазіргі модернизациялау арқылы қоғамның талабы мен жеке тұлғаның сұранысын қамтамасыз ете алады.

Латын тіліндегі «КОМПЕТЕНС» сөзін ғалым К.Құдайбергенова «Құзырлықты білімін, біліктілігін, дағдысын, тұлға мінез-құлқын, ең бастысы тұлға мүмкіндігін бағалаудың критерийі мақсатында қарастыру құзырлық маңызын толық аша алады. Олай болса, құзырлық, нәтижеге бағдарланған жаңа білім беру жүйесінің сапалық критерийі ретінде әлеуметтік және өмірлік көзқарастарды есепке алу қажет», - деп жазды. Құзырлықтың қатарына мыналар жатады:

1.Бағдарлы құзыреттілік (азаматтық белсенділік, саяси жүйені түсіну, баға бере білу, елжандылық);

2.Мәдениеттанымдылық құзыреттілік (ұлттық ерекшеліктерді тани білу, өз халқының мәдениеті мен өзге ұлттар, әлем мәдениетін салыстыру, саралай білу қабілеті);

3.Оқу-танымдық құзыреттілік (өзінің білімділік қабілетін ұйымдастыра білу, жоспарлай білу, ізденушілік-зерттеушілік әрекет дағдыларын игеру, талдау, қорытынды жасай білу);

4.Коммуникативтік құзыреттілік (адамдармен өзара қарым-қатынас тәсілдерін білу, мемлекеттік тіл ретінде қазақ тілінде, халықаралық қатынаста шетел тілінде қатынас дағдылары болуы);

5.Ақпараттық-технологиялық құзыреттілік (ақпараттық технологиялармен өз бетінше іздену, талдау, өзгерте білуді жүзеге асыру қабілеті);

6.Әлеуметтік-еңбек құзіреттілігі(әлеуметтік-қоғамдық жағдайларға талдай жасай білу, шешім қабылдай алу, түрлі өмірлік жағдайларда жеке басына және қоғам мүддесіне сәйкес ықпал ете білу қабілеті);

7.Тұлғалық өзін-өзі дамыту құзіреттілігі (отбасылық еңбек, экономикалық және қоғамдық қатынастар саласындағы белсенді білімі мен тәжірибесінің болу қабілеті).

Аталған құзыреттілік қасиеттерді тұлға бойына дарытуда педагог қауымның арнайы әлеуметтік білім беру құзыреттіліктерінің жан-жақты болуы талап етіледі.

«Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, ізденуді тоқтатқанымен оның мұғалімдігі де жойылады», - деп ұлы К.Д.Ушинский айтқандай әрбір мұғалім үнемі ізденіп, үздіксіз білім жетілдіріп отыруы керек.

Қазіргі кезде заман талабына сай білім берудің бағыты мен технологиялары қамтитын 50-ден астам педагогикалық технологияны өз іс-тәжірибелерінде жүйелі пайдалануда.

Қорыта айтқанда, педагогикалық технология – тиімді оқыту жүйесін құрумен айналысатын жаңа бағыт, тиімді оқыту жүйесі дегенге саятып болсақ, қолданудағы тиімділік нәтижесі. Бұл арқылы:

- оқушылардың ойлау қабілеті дамиды;
- өзара ой бөлісіп, бірін-бірі оқытады;
- жазба тіл мен ауызша сөйлеу сәйкестігі қалыптасады;
- ойып еркін жеткізеді;
- ғылыми ізденіске ұмтылып, шығармашылық қабілеті артады;

- дүниетанымын кеңейтеді;
- дұрыс сөйлеу мәнері қалыптасады;
- білім сапасы артады.

ЖАНАЗАРОВ Бақытжан,
Жаңақорған ауданындағы №254
негізгі мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИЛІГІ МЕН ЖОҒАРЫ БІЛІКТІЛІГІ ҚОҒАМ НАЗАРЫНДА

Мемлекеттің өркендеуін, бәсекеге қабілеттілігін білім сапасы анықтайды. Ал білім дегеніміз - ұлттық байлықтың маңызды құрамы, ал адамның білімділігі, шығармашылыққа ұмтылуы және міндеттерді шеше білуі - елдің қауіпсіздігі мен тұрақтылығының, алға қадам басыуының негізі.

Қазақстанның білім беру саясатына сәйкес жүргізіліп отырған қайта жаңғыртулардың басты міндеті - білім берудің қазіргі заманғы сапасын қамтамасыз ету және білім беру жүйесінің барлық компоненттерін мемлекеттің, қоғамның және тұлғаның өзекті әрі болашақтағы қажеттіліктеріне сәйкестендіру болып табылады. Жаһандану жолында келе жатқан қазіргі заманғы әлемде бәсеке шарттарына шапшаң бейімделу қабілеті табысты және тұрақты дамудың маңызды факторына айналып отыр. Кез келген адамның елдің бәсекеге қабілеттілігіне көп жағдайда білім беру жүйесінің жай-күйімен анықталатын елдің әлеуметтік капиталының даму мүмкіндіктерімен байланысты. Өйткені, елді тұрақты экономикалық өсумен ұзақ мерзімді қамтамасыз етудің қайнар көзі дәл осы салада жатыр. Осыған орай, ҚР Білім беру жүйесі білім беру мақсаттары мен құндылықтарын жаңаша түсінумен, үздіксіз білім беру жүйесінің рөлін күшейтетін өмір бойы оқуға көшу қажеттілігін сезінумен сипатталатын жаңарудың жаңа кезеңіне қадам басты. Үздіксіз білім беруді іске асыру оның сатыларының барлық деңгейлердегі сабақтастығын қамтамасыз етуді көздейді. Ол үшін дәстүрлі білім беру жүйесіне біршама өзгерістер енгізу қажет, яғни білім алушылардың дербес танымдық және практикалық іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру міндеті өзектеле түсіп, оқытуды шын мәнінде даралау жүзеге асуы тиіс. Мектептік білім беруді ұйымдастыруға, оқу процесіне қойылатын жаңа талаптарды осы көзқарастар тұрғысынан іске асыру - тікелей мектеп бітірушілері алатын білім сапасын - арттыруға жұмыс жасайтын жаңа тәсілдерді пайдалануды білдіреді.

Мұғалім - кез келген білім беру мекемесінің басты құндылығы болып табылады. Мұғалімнің қазіргі таңдағы кәсіби қызметі бұрынғыдай нұсқау алып, әдістемелік жұмыс жасау ғана емес, күтілген нәтижеге жету үшін педагогикалық процесті шығармашылықпен атқару болып табылады. Мұғалімнің кәсібилігіне қойылатын басты талап зерттеушілік қызмет болып табылады. Нәтижеге бағытталған білім берудің жаңа жүйесіне көшуде педагог кадрлар арнайы, әлеуметтік, тұлғалық және жеке құзыреттіліктерге ие болуы тиіс.

Бұл туралы Қазақстан Республикасында 12 жылдық жалпы орта білім берудің тұжырымдамасында 12 жылдық мектептің педагогы өзінің кәсіби қызметпен жоғары деңгейде айналысатын және өзінің кәсіби дамуына одап әрі жобалай білетін, білім беру қызметінде кәсіби білімді, білік пен дағдыны, мақсат қоюшылықты игеруге қабілетті қызығушылық таныта білетін маман болуы керек деп көрсетеді.

Кәсіби өсу дегеніміз - бұл кәсіби шеберліктің нық дамуына әкелетін өзгеріс, педагогикалық қызметті қайта құру процесі. Мұғалімнің кәсіптік біліктілігін көтеру әдістемелік жұмыстың жүйелі түрде ұйымдастырылуының негізінде жүзеге асырылады. Әдістемелік жұмыс ол - педагогикалық ғылыми-теориялық, психологиялық-педагогикалық дайындығын, кәсіби шеберлігін көтеруге бағытталған жүйелі, жеке және ұжымдық жұмыс. Бұл туралы

ғалым Ш.Таубаева: «Кәсіптік қызығушылық педагогикалық қызметті бағдарлауда, білуге деген қажеттіліктен туындайды, ал ол жоғары кәсіптік қажеттілікке тек мұғалімнің жеке өз басының ұмтылуы арқылы ғана айнала алады» деп қорытынды жасайды.

Ал мұғалімнің кәсіби-практикалық шеберлігі мен дағдысын жетілдіру біліктілігін көтеру курстары, семинарлар, әдістемелік жұмыстар, мектептегі ғылыми-шығармашылық жұмыстары арқылы жүреді.

Осы тұрғыда тарих пәнінің мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін арттыруда жүргізіліп отырған жұмыстарды атап өтсек. Тарих - ғылым және пән ретінде білімнің аса маңызды саласына жатады. Себебі ол бүкіл адамзаттың тарихын, жүріп өткен жолын, жинаған тәжірибесін баяндайды. Тарихты оқу деген «Қазақстанның азаматы ғасырлар тоғысында өзінің арғы-бергі тарихы жолын ой елегінен өткізіп, Кеше кім едік? Бүгін кіміз? Ертең кім боламыз? - деген төңіректе ойлансын деген сөз» - деп айтқан болатын ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаев.

Осыған байланысты қазіргі уақыттағы мектепте тарихты оқыту өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Тарих және қоғамдық пәндерден сабақ беретін мамандардың алдында тұрған маңызды мәселе - тарихты оқыту әдістемесі. Сондықтан тарих және қоғамдық пәндерді оқытуда жаңа технологияларды тиімді жолмен қолдану әдістері аса өзекті болып табылады.

Мектептегі міндетті пәндер ішіндегі бірден-бір ұлтжандылыққа, отансүйгіштікке, ерлікке тәрбиелейтін, рухани азық беретін өз пәніміздің бағасын баллдық жүйесін жетегінде жібермей, болашақ ұрпаққа олардың малшысы мен манабы бір дәрежеде сөйлей алатын өресі кең ұлттың өкілі екенін үнемі естен шығармауын санасына сіңіріміз қажет. Қазақ - болмысынан тарихшы халық. Әр қазақ өзін ұлайы халық тарихының бір бөлшегі ретінде сезінген. Тарих - адамзат зердесі, ол ешкімге немесе белгілі бір уақыт талабына икемделіп қызмет етпеуі тиіс. Ақиқаттылық - тарихтың басты сипаты. «Тарих тек ғылым үшін зерттелмейді. Ол ең алдымен тарихтан тағылым, сабақ алу үшін зертеледі», - деп Н.Ә.Назарбаев өзінің «Тарих толқынында» еңбегінде атап көрсеткендей еліміздің ертеңгі иелеріне осы бағытты сіңіріміз қажет.

Кез келген мұғалімнің ең басты міндеті өзінің кәсіби шеберлігін шыңдауға баса көңіл бөлу. Өйткені білім беруді жаңғырту «білім беру саясатын субъектілері арасында жауапкершіліктерді бөлу мен барлық білім беру процесіне қатысушылардың - оқушы, педагог, ата-ана, білім беру мекемесі рөлдерін арттыру негізіндегі ашық жүйе ретінде» қарастырылатын білім беру процесінің барлық субъектілеріне жоғары талаптар қояды.

Мұғалімнің іс-әрекеті білім саласында кәсіби міндеттерді шешуге бағдарланады. Шешім мақсатты айқындаудан, іс-әрекет мотивіне түрткі болудан басталады. Мақсаттылық - іс-әрекеттің алғашқы кезеңі, екінші кезең іс-әрекет бағдарламасын жоспарлау, жобалау. Іс-әрекет бағдарламасын құру үшін, қандай әрекеттер және қандай оқыту процесінің афференттік синтезінен өткізу қажет. Нәтижесінде әрекет бағдарламасы - педагог іс-әрекетінің моделі пайда болады.

Іс-әрекетін бағдарлау педагогтың интеллектуалдық қабілетіне байланысты, қандай білім мен іскерліктерді

игерген, педагогтың кәсіби міндеттерін эвристикалық жолмен шеше алуы, оқыту технологияларын қаншалықты меңгергендігіне байланысты айқындалады. Іс-әрекеттің бұл кезеңі педагог құзыреттілігінен шешіледі.

Кәсіби біліктілігі қалыптасқан мұғалімнің құзырлығы жоғары, әлеуметтік тұрғыдан жетілген, әдіс-тәсілдерді меңгерген, шығармашылықпен жұмыс істейтін, өзін-өзі кәсіби жетілдіруге ұмтылысы айқын болады. Мұғалімнің өз мамандығының сапасын, біліктілігін арттыруды

психологиялық тұрғыдан қамтамасыз етуі үлкен роль атқарады.

Жалпы алғанда, мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыруы - уақыт талабы болып табылады. Ол үшін әрбір маман жаңа технологияны меңгеріп, оқу-тәрбие үрдісіне енгізсе, ізденіс жасап, шығармашылықпен жұмыс істесе, онда қоғамның мүддесінде өзін-өзі белсенді етуге дайын, бәсекеге қабілетті және құзыретті, шығармашыл, білімді тұлғаны қалыптастыратыны анық.

Ж.УТЕПБЕРГЕНОВА,

Учитель русского языка и литературы
средней школы №113 «Караколь»

Кармакшинского района Кызылординской области.

ПОРТРЕТНОЕ ОПИСАНИЕ ЧЕЛОВЕКА В ЛИТЕРАТУРЕ

Один из специальных литературоведческих словарей так определяет термин «портрет» в литературе: «Изображение внешности героя (черт лица, фигуры, позы, мимики, жеста, одежды), одно из средств его характеристики; разновидность описания». Из этого определения ясно сходство между портретом в искусстве слова и жанром портрета (от франц. Portrait - изображение) в живописи, скульптуре. Понятие «словесный портрет» используется также в юридической практике: например, в процессе опроса свидетелей для установления характерных примет подозреваемого.

Остановимся подробнее на основных компонентах портрета в литературе. Портретное описание соединяет в себе статический портрет и динамический портрет. Статический портрет передает объективные, относительно устойчивые или неизменные признаки внешнего облика: указания на рост, особенности телосложения, цвет кожи, глаза, и волос и др. Динамический портрет включает совокупность мимики (движение мышц лица) и жестов, особенности походки и пластики тела, речевую манеру (голос, интонации, характер дикции).

Портретное описание может быть развернутым (подробным) и фрагментарным (кратким), сведенным к одной или двум деталям. Портрет персонажа может быть дан сразу как цельное описание в момент первого нашего знакомства с ним на страницах книги. Но может быть представлен подробно как ряд описаний, рассеянных на протяжении всего текста - рассеянный портрет.

Важную роль в портрете играет фон (франц. fond, от лат. fundus - дно, основание) - обстановка, среда, окружение, на котором дан изображаемый персонаж. Писатель может соединить портретное описание с бытовым портретом Марии в поэме «Полтава» дан на фоне панорамы Полтавского края, а портрет Дуни в «Станционном смотрителе» дан на бытовом фоне. В портретах Н.В.Гоголя преобладает тенденция развернуть и раздвинуть портретное описание персонажа за счет интерьера, предметов мебели, образа дома, пространства усадьбы или картин природы.

В портретном описании можно разграничить чистое описание примет внешнего облика и моменты психологической характеристики персонажа. Часто эти две стороны портретного описания называют «внешний портрет» и «психологический портрет». Переход от внешнего портрета к внутреннему происходит в

художественном тексте часто совершенно естественно. Так, И.С.Тургенев, то чуть отстраняясь от своих героев и наблюдая их со стороны, то приближаясь к ним, подглядывая, запоминая жесты, оттенки выражений лица, даёт читателю психологические этюды о внутренней жизни человека. Для того, чтобы понять психологический портрет персонажа, важно наблюдать за его жестами, которые называют «безмолвными знаками мысли». Жесты повелительные, вопросительные, жесты отчаяния, беспомощности, грубые, нежные, детские, порывистые помогают проникнуть во внутреннюю жизнь человека.

При внимательном рассмотрении можно выделить портреты-описания, которые передают подробности облика человека, и портреты-впечатления, которые передают мнение смотрящего (автора или другого персонажа). Считают, что портрет есть изображение не одной, а двух личностей - модели и художника. Это утверждение справедливо и по отношению к портретам, нарисованным с помощью слов. Эмоциональное, тенденциозное авторское начало всегда вольно и невольно присутствует в портретном рисунке. Это может быть восхищение, любовное, ирония, сожаление, презрение, антипатия, жалость, предупреждение. Внешность каждого героя всегда воспринимается как авторский знак, и нужно постараться понять, что он хочет подсказать читателю.

При воссоздании портретов персонажей авторы часто обращаются к сравнениям, метафорам, которые определённым образом сдвигают восприятие читателем отдельных черт внешности человека. Посмотрим с этой точки зрения на портрет Марии в поэме Пушкина «Полтава».

Она свежа, как вешний цвет,
Взледающий в тени дубравной.
Как тополь киевских высот,
Она стройна. Её движения
То лебедя пустынных вод
Напоминают плавный ход,
То лани быстрые стремленья.
Как пена, грудь её бела.
Вокруг высокого чела,
Как тучи, локоны чернеют.
Звездой блестя её глаза:
Её уста, как роза рдеют.

Весь ряд пушкинских сравнений ни в коем случае не может быть воспринят буквально, ибо тогда, вместо доказательства совершенства внешности красавицы, мы

получим информацию об уродстве и нелепости внешности пушкинской героини.

Велика роль деталей в портретных описаниях. Это могут быть детали цветовые, телесные, детали поведения, мимические жесты, звуковые детали. Например: поющий, говорящий, плачущий, смеющийся голос: походка лёгкая, бесшумная, тяжёлая: шумы платья, шуршание лент, стук каблучков... художественные тексты поражают обилием разноречивых описаний глаз, волос, рук, талии, оттенков голоса и смеха, жестов, элементов костюма.

Одежда литературного персонажа всегда значима. В литературе выражение «по одежке встречают» имеет прямой смысл. Писатель всегда продумывает костюмы персонажей, как художник и костюмер в театре, которые создают эскизы костюмов и воплощают их в жизнь. Одежда выдаёт пол, возраст, национальность, профессию, общественное положение, вкус, отношение к моде и даже мировоззрение. Одежда часто и ситуативно значима: небрежность, неряшливость, отсутствие каких-то необходимых компонентов (шлема, галстука, украшений) всегда мотивированы внутренним состоянием личности (спешка, волнение, забывчивость, равнодушие, вызов). Особого внимания заслуживают в портретных описаниях детали одежды.

Хотя портретное описание в художественном тексте включает все стороны внешнего облика и поведения человека, но особым объектом внимания художника часто оказывается лицо персонажа. Художники обращают внимание на волосы, лоб, глаза (очи), нос, щеки (лапеты), губы (уста). Описывать лицо человека приходится не только художнику, но и любому человеку (в быту), в юридической практике, в медицине, в психологии, в социологии) вот почему в языке накоплен огромный багаж слов для характеристики правильных и неправильных черт лица, его величины, формы, цвета кожи, специальной специфики (азиатское, славянское, китайское, монгольское), волосаного покрова, формы глаз, носа, рта и подбородка.

Важны для человека и эстетические характеристики (прекрасное, страшное, безобразное), социальные (мужичское, бандитское, аристократическое, холуйское), интеллектуальные (умное, глупое). В «Толковом словаре живого великорусского языка» В.И. Даля о лице написано следующее: «Лице, лицо – передняя часть головы человека (редко говор. о животном), от рубежа головных волос, до ушей и нижнего края исподней скулы: лоб, глаза, нос, щеки со скулами, губы и отвесная часть подбородка. Физиономия, лик, облик, обличье, выражение на лице духовных качеств. Лицо человека – представитель высших духовных даров: созерцание; уши – понимание и разумное, разумное постижение добра; щеки – постижение духовных истин; рот – мысль и ученье; губы – духовная хвала; борода – внешность ученья». Изменчивость лица, подвижность, живость во многом определяют его привлекательность. С другой стороны, лицо может поражать не только красотой, но гармонией и выразительностью. Чтение тайны жизни человека по его лицу – одна из привилегий искусства, прежде всего живописи, скульптуры, литературы.

В портретных описаниях большую роль играет описание и человеческого тела, как внешнего, так и внутреннего. Вечным образом мировой культуры считают образ сердца: сердце – это часть тела, «священная мышца», символ вечного движения и потому – символ жизни, средоточие страстей и чувств, вместилище высокого и низкого, добра и зла, символ страдания и радости. Писатели часто находят яркие метафоры или сравнения для передачи сердечных ощущений своих героев. Вот три примера из рассказа М.А. Шолохова «Судьба человека». Герой этого рассказа много пережил, и, вспоминая отдельные события жизни, он скажет: «Сердце до сих пор, как вспомню, будто тупым ножом режут». Рассказ о судьбе человека – это и рассказ о судьбе человеческого сердца. Говоря о себе, герой замечает: «Сердце отходит, становится мягче, а то ведь оно у меня закаменело от горя». Автор, взволнованный исповедью неизвестного ему человека, передаёт своё состояние следующими словами: «И вдруг словно мягкая, но когтистая лапа сжала мне сердце, и я поспешно отвернулся».

Телесные характеристики составляют важнейшую часть портретного описания персонажа. К ним относятся описания конституции (телосложения), признаков пола и возраста, цветовая гамма (цвета волос, глаз, кожи), анатомические признаки (длина рук, ног, форма головы, роста), следы ран и болезней. Часто в художественных текстах описывают детали человеческого тела (руки, ноги, локти, бедра, плечи, грудь (перси), шея (выя), талия).

Любя человека, создавая его образ в искусстве, фантазируя, художник не может передавать его телесный облик в разные возрасты жизни. Так Гоголь в «Тарасе Бульбе», описывая состарившуюся жену Тараса, упоминает о её прежней красоте. В этой же повести он даёт несколько возрастных портретов сыновей Тараса.

Многие телесные характеристики имеют в литературе свою художественную эмблему. Например, толстый и тонкий, высокий и низкорослый – эти особенности телосложения художественно переосмыслены в романе М. Сервантеса «Дон Кихот» (пара Дон Кихот и Санчо Панса) и в рассказе А. Чехова «Толстый и тонкий», в историях и сказках о великанах и лилипутах, о гномах. Дюймовочке, китайской сказке о девочке-рисунке, сказках о Катигорошке, Лупонюшке и Мальчике-с-пальчиком.

Писателю интересно воссоздать телесную экспрессию тела при передаче тех или иных состояний (горя, радости, тоски, страха, гнева, усталости), а также изобразить тело в движении (бежит, идёт, танцует, кричит, дерётся, ломает руки) или неподвижности (передать позу спящего, умершего, больного или раненого, статую позу героя, который замер на месте, ошеломлён). Умение передавать телесную динамику свойственно Толстому-портретисту. С этой точки зрения интересно проследить ремарки в драматических текстах, где фиксируются наиболее важные проявления внешнего телесного поведения персонажей.

Для внимательного читателя важно не только воспринять портретные характеристики каждого персонажа, но и сравнивать особенности портретных описаний персонажей между собой.

ЕМБЕРГЕНОВА Айнура Салауатовна,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
информатика пәнінің оқытушысы.

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ОҚУЛЫҚТАРДЫ САБАҚТА ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесі саясатының басты мақсаттарының бірі жан-жақты, жоғары білімді, шығармашылық қабілетті жеке тұлғаны тәрбиелеу. «Білім туралы» заңда білім беру жүйесінің басты міндеті «Ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен тәжірибе жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін жағдайлар жасау», делінген. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында оқу бітіруші түлектердің білімін қойылатын талаптардың ішінде былай делінген: өз еңбегін ғылыми негізде ұйымдастыра білу, кәсіптік қызмет саласында қажет ақпаратты жинау, сақтау мен сұрыптаудың компьютерлік әдістерін меңгеру; өзінің кәсіптік қызметінің түрі мен сипатының өзгеруіне пәнаралық жобалармен жұмыс істеуге әдістік және психологиялық жағынан дайын болу. Қазіргі кезеңдерде негізгі мәселелердің бірі – оқыту процесінде білім, тәрбие берудің пәрменділігін, білімнің тәрбиелік, тәрбиенің білімдік мәнін жоғары дәрежеге жеткізу болып табылады.

Білім алудың кез-келген саласында «Электрондық оқулықтарды» пайдалану оқушылардың тапымдық белсенділіктерін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Білім беру саласында тек мұғалімнің ғана айтқандарын немесе оқулықты пайдалану қазіргі заман талабын қанағаттандырмайды. Сондықтан қазіргі ақпараттандыру қоғамында электрондық оқулықтарды пайдаланбай алға жылжу мүмкін емес.

Оқушы өзін қоршаған ортаны барлық сезім мүшелері арқылы танып, біледі, алайда олардың қабылдауы әртүрлі. Ақпаратты қабылдаудың негізгі арналары: есіту, көру және сезу болып табылады. Өзін қоршаған ортадан қабылдайтын мәліметтердің 90 пайызын көру жүйесі арқылы, 9 пайызын есту жүйесі арқылы, тек 1 пайызын сезім мүшелерінің көмегімен қабылдайды. Көру жүйесі – есте сақтаудың түрлері ішінде жетік, үздік дамығаны. Педагог – психологтардың зерттеулері бойынша берілетін білім оқушының ішкі мұқтажымен сәйкес келмесе, онда оқу процесінде қиындық туындайды. Тәжірибе тұрғысынан информатика пәнін алатын болсақ, компьютермен жұмыс істеу кезінде жана ұғымдармен таныс болмауынан және техника құралып біріні рет пайдаланып отырғандықтан, оның мүмкіншілігі мен қажеттілігін білмеуі салдарынан оқушылардың өздеріне деген сенімсіздігі туады.

Қазіргі кезде мектепте жас ұрпақ тәрбиесі, оның жеке тұлғасының жана ша қалыптасуы, әлеуметтік дүниеге көзқарасы, жалпы болмысы, ең алдымен мұғалімге байланысты. Қазіргі заман мұғалімінен өз пәнінің терең білгірі болуымен қатар, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық, саяси экономикалық, білімділік және ақпараттық сауаттылықты талап етеді. Ол заман талабына сай білім беруде жаналыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу-тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана, білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде саналады.

Оқушы білімінің сапалы болуы бір жағынан мұғалімнің сабақ беру шеберлігі мен жаңа технологияны тиімді пайдалана білуіне байланысты болса, екінші жағынан

мектептің техникалық материалдық базасының жабдықталуы да әсер етеді. Оқушының мектепте алған білімді тек игеріп қана қоюы жеткіліксіз, оны жетік меңгеру арқылы болашақ өмірінде өз қажеттілігіне жарата білуі керек. Соңғы кездері колледжіміз сабаққа қажетті электрондық оқулықтармен, интерактивті тақтамен және мультимедиялық кабинеттермен жабдықталды. Бүгінгі күннің басты ерекшелігі оқу орындары оқу процесінде жетілдіру жолында ең озық әдістемелер іздестіріліп, әртүрлі оқу бағдарламамен жұмыс істеуде.

Солардың ішінде оқушы үшін электрондық оқулықты пайдалану арқылы:

- оқу материалдары туралы оқушыларға дәл және толық ақпарат беріп оқыту сапасын арттырады. Оқытудың көрнектілігін арттырып, оқу материалын саналы игеруге жеткізеді;

- абстрактілі оқу материалдарын нақтылыққа жеткізіп, оқытудың тиімділігін жетілдіреді;

- оқу материалының манызын арттырып, уақыттан ұтып есте сақтау қабілеттерін жетілдіруге қол жеткізеді. Есте сақтау, әсер алу, қайталау, ассоциация арқылы оқу материалдарын терең игеруге жеткізеді;

- мұғалім мен оқушы еңбектерін жеңілдетіп, пікір алысып, байланыстарын арттырады.

Қазіргі таңда дайындалған электрондық оқулықтарда мынадай жағдайлар талап етіледі:

- белгілі бір пәнге байланысты дайындалған электрондық оқулықтың сол пәннің типтік бағдарламасына сәйкес болуын, тақырыпқа қатысты нақты әрі қысқа берілуін ескеру керек;

- электронды оқулықтар оқылатын тараулар мен тақырыптарға қатысты дәріс конспектісін қамтитын негізгі материалдарды құрауы тиіс;

- зертханалық және тәжірибелік тапсырмаларды орындауға арналған қосымша материалдарды қамтуы керек;

- материалға қатысты анықтама, библиографиядан тұратын көмекші материалдарды қамтуы керек;

- аралық және қорытынды бақылау сұрақтарынан тұратын тесттерді құрауы тиіс;

- материалды дайындауда пайдаланылған әдебиеттер тізімдері қамтылуы тиіс.

Информатикадан оқушы үшін электрондық оқулықты қолдану тиімді. Электрондық оқулықты қолдана отырып оқушылардың төмендегідей жұмыс жасауға мүмкіншілігі болады:

- өтілетін материалдарды дұрыс әрі жеңіл түрде түсінуге;

- оқушының өздігімен дайындалып, жұмыстың барлық кезеңдерінде өзін-өзі тексеруге;

- жұмысты тиянақты түрде орындап, мұғалімге файл түрінде тапсыруға;

- түсінбеген тақырыптарды шексіз қайталауға;

- оқулықты сабақтарда қолданып, оқушының өз деңгейінде тапсырмаларды таңдауға;

- қажетті материалдарды жылдам іздеп табуға мүмкіндік туғызады.

Ақпараттық технологиялардың мүмкіндігі пайдаланып жасалынған электрондық баспа оқулығын пайдалану арқылы мұғалімдер мен оқушылар өздігінен жұмыс жасай

алады. Әсіресе, аталған электрондық оқулықты пайдалану оқушылардың сабаққа деген ынтасын жоғарылатып оқулықты қолдану барысында графикалық безендірулер және сұқбат терезесі түрінде пайдаланушы интерфейсі оқушыларды кітап пайдалануға деген қызығушылығын арттырады.

Электрондық оқулықтың қолдану саласы өте кең: электрондық – оқыту жүйесі қашықтан оқыту үшін, өздігімен ізденіс барысында, жалпы білімге деген талпынысы бар оқушыларға өте тиімді.

Қорыта келгенде электрондық оқулықты қолдану барысында оқушылардың сабаққа деген қызығушылығының күрт артқандығы байқалады. Мұғалімдер де өздеріне қажетті әдістемелік, дидактикалық көмекші құралдарды молынан ала алады. Заман талабына

сай жас ұрпаққа сапалы білім беруде электрондық оқулықтарды сабаққа пайдалануды – оқытудың жаңа технологиясының бір түрі ретінде қарастыруға болады. Сонымен қатар, электрондық материалдарды сабақта пайдалану кезінде оқушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен практикалық тапсырмалар орындайды. Әрбір оқушы таңдалған тақырып бойынша қажетті материалдармен танысып, кестелер және сызбалармен жұмыс жасауға дағдыланады. Электрондық оқулық арқылы түрлі суреттер, бейне көріністер, дыбыс пен музыка тыңдатып көрсетуге болады. Бұл, әрине мұғалімнің тақтаға бормен жазып түсіндіргенінен әлдеқайда тиімді, әрі түсінікті. Менгерілуі қиын тақырыптарды компьютердің көмегімен түсіндірсе жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады деп ойлаймын.

РЫСПЕМБЕТОВА Жәнісқұл Аманбайқызы,
Шиеді ауданы №48 Ә.Қоңыратбаев атындағы орта мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі.

ХАЛҚЫМ ҚАНДАЙ - ДЕСЕҢ, САЛТЫМНАН СЫНАП БІЛ

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007жылғы 10 желтоқсандағы «2007 -2009 жылға арналған «Мәдени мұра» бағдарламасын бекіту туралы» №1203 қаулысына сәйкес халқымыздың тарихи мәдени мұрасын зерделеу мен насихаттау мақсатында, ескелен ұрпақтың бойында қазақ халқының сан ғасырлық әдет-ғұрып, салт-санасын қалыптастырып, ұлттық құндылықтарымызды қастерлеуге тәрбиелеу үшін 9 - сынып оқушыларымен «Халқым қандай десен, салтымнан сынап біл» - атты сыныптан тыс жұмыс ұйымдастырылды. Бұл ойын 9 - сыныпта қазақ әдебиеті пәні бойынша өтілген халық ауыз әдебиетінің үлгілерімен байланысты сұрақтар төңірегінде өріледі. Ауыз әдебиетіміздің үкілі үлгілері - мәдени мұраларымыздың ең құнды қазынасы. Ол - ұрпақ тәрбиесінің күн сәулесіндей әсерлі нұрымен от алатындай от тамыздығы болып жанды жалындататын, қиялды қанаттандыратын киелі мұра.

Тақырыбы: «Халқым қандай десен, салтымнан сынап біл».

Мақсаты: Оқушылардың 9-сынып әдебиет пәнінен өткен халық ауыз әдебиеті үлгілерін менгергендігін байқау, пысықтау. Балалардың ұлттық салт дәстүрлерімізді игеруге баулу.

І.Ұйымдастыру кезеңі

Пікір сайысқа қатысамын деп тілек білдірген 6 оқушыны ортаға шақыру. Кіріспе. Құрметті ұстаздар, десен, салтымнан сынап біл» атты байқау өткізбекпіз. Ертеден ата-бабаларымыздан келе жатқан, әр отбасында болатын салт-дәстүрлеріміздің бірі - құда күту. Біреудің алсан баласын,

Басқадан ірге табасын.
Шақырып құда-жекжатты,
Ат беріп, шапан жабасын,- демекші құдасын құдайындай күткен қазақ барлық жылы-жұмсағын ұсынып,

құрметті сый-сияпатын құда күтуде жасаған.
Байқауымыз 5 бөлімнен тұрады.

- I. Ұнжағар
- II. Шәйқұяр
- III. Құйрық – бауыр
- IV. Құда тартар
- V. Аттандырап

І Бөлім

Ұнжағар
Құдалар алғаш табалдырықты аттаған кезде, жасалатын дәстүр. Иісетіміз, қадамымыз ұндай аппақ, жұмсақ болсын деп алғаш келген құдалардың бетіне ұн жағады.
Ақ болсын деп ниеті,
Ұнды салып табақ шетіне.
Құдалар кірер алдында.
Ұн жағады бетіне.

1 - сұрақ
Тұруға шамасы келмей жатқан шал шаңыраққа қараса,
құлдіреуіште керулі тұрған кер биенің төстігі көзіне түседі.
Қандай шығармадан үзінді? Кім жайлы айтылған?
Күлдіреуіш деген не?
Жауап: Ертөстік ертегісіндегі Ерназар жайлы.
Күлдіреуіш шаңырақтың уық шаңшар жері.

2 - сұрақ
Құртқа көріп батырды
Шашу шашын басына
Бұралып келді қасына
«Шашу» сөзінің мағынасын түсіндір. Қандай шығарма?
Жауап: Шашу жақсылық, тойдың белгісі. Бұл «Қобыланды батыр» жырынан үзінді.

3 - сұрақ
Той тарқағаннан кейін ол тоғыз ұлын аяқтандыруға кіріседі. Аяқтандыру дегеніміз не? Қандай шығармадан үзінді?
Жауап: Аяқтандыру - ұлды үйлендіріп, енші беру мағынасында. Үзінді «Ертөстіктен» алынған.

Ет піскен сон құман ап.

Қолына су құяды.

Шылапшын тосып, сүлгі сап,

Қонақтың жайын қылады, - деп дұрыс жауап

берген оқушылардың алдына «табақ» тартылады. Яғни ұпай санын анықтау үшін оқушыларға дөңгелектер беріліп отырады.

II Бөлім

Шәйқұяр

Ақ самаурын қайналар,

Құдалар төрге жайланар.

Шәй құюға құдаға,

Арнайы келін сайланар.

1.Окесі қыздарына түгел енші беріп, көп жасаумен ұзатады. Ол әкесінің берген еншісіне, мінгізген ат, арттырған түйе, тарттырған жасауына разы болмайды. Қай шығармадан алынған? Енші беру, жасау дегеніміз не?

Жауап: Ұзатылған қызға өзі ұстап тұтынатын көрпестек, үй жиһаздарын, ыдыс-аяқ беру.

2. Маман бай мал біткенге болыпты мас,
Жігіттер мына жалған қояды тұрмас.
Кіші жүз, алшын - Жаппас, төмекейден
Бір кісі өлген екен, беріпті ас.

Ас беру дегенді қалай түсінесіңдер? Үзінді қай шығармадан алынған?

Жауап: Үзінді «Айман - Шолпан» жырынан. Ас - дүниеден өткен адамға 1 жыл толған немесе бірнеше жылдан кейін арнап құран оқу, елге сыйлы белгілі қария болса, бәйге беру.

3. Балталы мен бағаналы сл аман бол,
Балдырғанды бақалы көл аман бол.
Шығушы ем, күн ыстықта самалыңа,
Қарағай, салқын самал, жер аман бол.
Қандай шығарма? Кімдер жайында айтылған?

Қоштасу деген не?
Жауап: Бұл «Қозы Көрпеш - Баян сұлу» жырындағы Ай мен Таңсықтың елімен қоштасуы.

III Бөлім

Құйрық - бауыр
Қазақтың үлкен салты бар
Ет келіп алға тартылар
Бауырмал, жұмсақ болсын деп
Құйрық бауыр тартылар.

Келген құдаларға келесі кәдеміз құйрық-бауыр тарту.

1. Ағамызға сәлем де,
Келін алып келемін.
Көрімдігін берсін, деп-
Келінін келіп көрсін деп
Көрімдік деген не? Қандай шығарма?

Жауап: «Ертарғын» жырынан үзінді

2. Құдайы құрбандыққа қой соярсын,
Берсе тәңірің мал басқа бір тоярсын.
Сенің сәлден басынан жерге түссе,
Қаза қылмай намазға бас қоярсын
Қандай шығарма? Құрбандық, намаз сөзінің мағынасы не?

Жауап: «Қозы Көрпеш - Баян сұлу» жырындағы Ер Тайлақтың Тазша балаға айтқаны.

3. Сөйлейді Маман батыр ауық-ауық,
Байлатты бес жүз інген түйе сауып.
Саба артып, тоғыз нарға Маман келді.
Он алты масатыдан кілем жауып.
Қай жырдан үзінді? Саба деген не?

Жауап: «Айман-Шолпан» жырынан. Саба - теріден тігілген, шұбат құятын ыдыс.

IV Бөлім

Құда тартар
Құдам жұрттан озсын деп,
Иығыпда шапан тозсын деп.
Құда тартар тағы бар
Аяқ қолын созсын деп.

1. Қайнаға - ау, сізді іздеп ем, қу келесіз.
Елді ескермей күнде аңға жөнелесіз
Көрдіңіз қартайғанда сіз бір перзентті,
Сүйінші сұрай келдім, сіз не бересіз?
Сүйінші деген не? Қандай шығарма?

Жауап: «Қозы Көрпеш - Баян сұлу» жырынан.

V Бөлім

Аттандырап
Құда сыйлап, оларды баптандырап,
Көңілін жекжатының шаттандырап.
Аяғына кигізіп кебістерін,
Тост көтеріп, құданы аттандырап.

Байқауға жақсы қатысып, көп ұпай жинаған оқушы біздің бас құдамыз болады. Сонымен, балалар, құдаларға сый-сияпат көрсетіп, сыйлық беріп аттандырамыз. Оқушылардың ой-өрісін, таным түсінігін кеңейтетін, бұл ойын арқылы бала қазақ халқының рухани байлығы салт-дәстүрімен толығырақ қанығады.

Әдебиет - тәрбие құралы. Сабақ оқушының өткен тақырыптарды пысықтауы ғана емес, сонымен бірге құдасын құдайындай күтетін қазақтың кішіпейілділігін, дархандылығын, тапқырлығын көрсете білгені анық.

Халықтың ауыз әдебиеті мен салт-дәстүрлерінен құралған ауыз әдебиеті және ұлттық тәлім-тәрбиесінің өзі-этнопедагогика ғылымының саласы. Сондықтан да бұл ойын ауыз әдебиетінің этнопедагогикалық мәнін ашып, ойды дамытып, тәрбие беретін туынды.

БУХАРБАЕВА Индира Әбеновна,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
педагогика және психология магистрі.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАНДАРДЫҢ ДЕВИАНТТЫҚ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОБЛЕМА РЕТІНДЕ

Жасөспірімдер мен балалардың девианттық мінез-құлқымен байланысты сұрақтар құқықтық, медициналық, психологиялық, әлеуметтік салаларда қарастырылып жүр. Бұл мәселеден психологиялық-педагогикалық сала да тыс қалмауы тиіс.

Бұл мәселеге деген қызығушылық кездейсоқ емес. Оқушылардың бойындағы ауытқушылық мінез-құлқы дер кезінде байқау болашақ ұрпақпен педагогикалық жұмыстың дұрыс жүргізілуіне және адамгершілік тазалық пен қоғамдық қатынастардың тұрақтылығына байланысты. Мінез-құлқының ауытқуы бар адамдардың, ауытқудың түрлері мен нысандарының қоғамда көбеюі балалар үшін жағымсыз ортаны қалыптастырады. Педагогикалық-психологиялық құралдармен бұл әсерді жою өте қиын іс болып табылады. Мұның бәрі әлеуметтік ортадағы адамгершілік тұрақтылықты бұзады. Дәстүрлі түрде әлеуметтік немесе қоғамдық нормаларға құқықтық, адамгершілік, саяси, діни, этикалық, эстетикалық нормалар жатқызылады. Бұл нормалардан ауытқу санкция (мақұлдамау, тиым салу, жазалау) көмегімен із кесіледі немесе әлеуметтік институттар, соның ішінде тәрбиелеу, қайта тәрбиелеу арқылы жүргізіледі.

Құқықтық нормалар қоғамда қалыптасқан адамгершілік құндылықтарды заңды негізде бекітеді және соның сақталуын қорғайды. Құқықтық тиымды бұзуды жеке тұлғаның қоғам қабылдаған мінез-құлық шегінен шығуға дайын екендігін көрсетеді, ал бұл өз кезегінде осы жеке тұлғаға қатысты тиісті санкциялардың қолданылуына әкелуі мүмкін. Сонымен қатар бұл тек құқықтық әсер ету шеңберінде ғана қарастырылуы міндетті емес. Осы көзқарастарға сүйене отырып, басқа ұқсас әрекеттерден девиантты мінез-құлықты бөліп қарастыра аламыз. Бұл ұқсас әрекеттерге Л.Н.Зюбин сараңдықты, эгоизмді, тұйықтықты, шектен тыс сенімсіздікті, қатыгездікті жатқызады, яғни бұл әрекеттер жеке тұлғаның дамуындағы ішкі карама-қайшылықтың нәтижесі болып табылады.

Девиантты мінез-құлық белгіленген нормалардың шеңберіне жатпайтын әрекеттерді қарастыра отырып, өзін пайда болу нысандары, бұзылған құндылықтары, шыдамдылық деңгейі бойынша әртүрлілігімен ерекшеленеді. Сонымен қатар олар психологияда ауытқушы мінез-құлықты ұстаудың жалпы психологиялық және жалпы педагогикалық шараларының құрамды элементі ретінде қарастырылуы тиіс.

Ауытқушы мінез-құлықты ескерту мәселесі әсіресе жағдайда жасөспірімдер ең әлеуметтік жағынан болып табылады. Олар өмірлік тәжірибесінің жоқтығынан, нақты өмірлік құндылық пен жасандылықты айыра алмауынан, олар өз санасында қоғамдық дамудың жағымсыздығымен бекітеді.

Қазіргі қоғамда алкогольизмнің, наркоманияның, құқықбұзушылық пен қылмыстың көбеюімен қатар, жасөспірімдер мен жас жігіттерге ақша мен дене күшін құлы ретінде дәріптеу көбеюде, сонымен қатар қоғамға келген жолмен жетуге ұмтылу орын алуда.

Жасөспірімдерді бақылау көрсеткендей, материалдық жағынан толық қамтамасыз етілгендік, ата-аналарының

жоғары әлеуметтік орынға не болуы балаларының әлеуметтік нормаларды сақтауына кепілдік бола алмайды.

Жалпы жүйеде девиантты мінез-құлықты ескертудің психологиялық-педагогикалық шараларын қарастыра отырып, атап өтетін нәрсе, тәрбие жұмыстары кез келген қоғамдық институтта жүргізілуі және жасөспірімдер мен оның мінез-құлқының адамгершілік санасына әсер етуі тиіс. Тәрбие, берілген сапалар мен қасиеттерді қалыптастыру бойынша міндеттерді шеше отырып, қоғамдық құндылықтарды, адамгершілік талаптарды, нормалар мен қағидаларды жеке тұлғаға менгертуге бағытталады. Егер біз жеке тұлғаның мінез-құлқындағы ауытқуды алдын ала ескерткіміз келсе, онда бірінші кезекте мынадай жағдайлар қалыптастырылуы тиіс, яғни тәрбие процесі өмірлік қызметтің барлық жағын қамтуы, әлеуметтің бөлінбейтін бөлігі болуы, қоғамдық қатынастардың әртүрлі саласына енуі тиіс.

ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың биылғы жылғы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауының жетінші бағытында «Білім беру саласы жастарға білім ғана емес, әлеуметтік бейімделуге де көмек беруі керек, сондықтан мектеп оқушыларының салауаттылығын арттыру ісі бойынша бес жылдық ұлттық жоба жасауды үкіметке тапсырамын. Сондай-ақ білім беру ісіндегі тәрбие беру компонентін күшейту керек. Патриотизм, моральдық құндылықтар, ұлтаралық келісім, рухани дамуы, заңға бағынушылық - бұл құндылықтар оқу орындарының барлығында, олардың қандай меншік түрге жататынына қарамастан берілуі керек...» деп жазған.

Кәмілетке толмағандардың қылмыстылығы сыртқы ортаның және жасөспірімнің өзінің жеке тұлғасының өзара әсерімен шарттасылған. Көбіне қылмысты «қиян» жасөспірімдер жасайды. Бірқатар зерттеулерде құқық бұзушы жасөспірімдерге, танымдық және қоғамдық мүдделердің төменгі деңгейі тән. Мұндай жасөспірімдердің идеялық қалыптасуына антиәлеуметтік мінез-құлықтағы тәжірибесі бар, жасы шамалы үлкендеу, қатарластары ерекше әсер етеді. Мұндай жасөспірімдерде жеке тұлғалық құрылымында кері сапалар басым болады; жалқаулық, жігерсіздік, жауапкершіліксіздік, агрессиялық т.б.

«Қиян» жасөспірімнің жеке тұлғасын қалыптастырудың маңызды шарты көп жағдайларда кері отбасылық жағдайлар болып табылады, отбасында қалыпты адамгершілік ортаның жоқтығы көбіне жағымсыз сапаларды тәрбиелейді. Мұндай адамгершілік атмосфераның бұзылуы ата-аналарының алкогольизммен байланысты болуы, олардың моральға жат әрекетімен адамгершілік атмосфераны оны жақсы көретін және жақсылық тілейтін, бірақ педагогикалық мәдениеті жеткіліксіз ата-аналар құрайды.

Әдетте қиян тәрбиеленетін жасөспірімдер оқуға кері қатынаста болады, бұл соңында оны сынып, мектеп, колледж ұжымына қарсы қоюға әкеледі. Бұл қарсы қоюдың басталуы оқу қызметінің ниетінде болып тұр. Егер балалардың көпшілігінде оқу процесінде танымдық ниеттер басым болса, ал проблемалы жасөспірімдерде мәжбүрлеу ниеті басым болады. Бұл үлгімің нашар оқушыны сыныппен және педагогтармен конфликтті қатынастарын тереңдетеді, оның мінез-құлқында

жағымсыз құбылыстардың көрінуін туындатады.

Көп жағдайларда жасөспірім құқық бұзушылар ретінде, өзіне деген кері қарым-қатынасқа байланысты мектеп ұжымында өз орнын таба алмағандар ұсталады. 11-15 жастағы жеткіншектер өтпелі кезеңде болып табылады, биологиялық мағынада бұл ағзаның биологиялық жүйесінің есею кезеңі. Бұл жастағы жасөспірімдер ата-ананың (мемлекеттің) асырауында болады, олардың негізгі қызметі оқу болып қалады. Жасөспірімнің әлеуметтік статусы балалардан ерекшеленбейді, ал психологиялық тұрғыдан бұл кезең карама-қайшылықты кезең. Осы кезеңде олар өзін ересек сезіне бастайды. Осыдан жасқа байланысты келіспеушіліктер туындайды. Тұтас алғанда бұл кезең балалықтың аяқталу және одан «есеюдің» басталу кезеңі. 14-18 жастағы кәмілетке толмағандар балалық шақ пен ересектердің арасындағы «үшінші әлемді» құрайды. Биологиялық тұрғыда бұл дене тұрғысының өсуінің аяқталу кезеңі. Олардың әлеуметтік жағдайы бірыңғай емес. Бұл кезең бірінші әлеуметтанудың аяқталу кезеңі.

Адам жеке тұлғасының әлеуметтану процесі туылған кезден басталады. Бұл әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын менгерудің белсенді процесі. Көптеген ата-аналар өз балаларын әрине жақсы көреді, әсіресе олардың кішкентай кезінде. Бірақ бұл жақсы көруде балаға деген сыйластық жетіспейді. Кішкентай балалардың еркіндігі бастан-ақ шектеледі, олардың танымдық белсенділігі көрінбей қалады, дамымайды. Бала керуетте үнсіз жатуы керек, ауладағы құмда ойнағанда үстін бүлдірмеуі керек. «Болмайды, орнына қой, қайда барасың!» деген сөздермен баланың өз бетінше дамуын, танымдық белсенділігі мен ұмтылысын басып тастайды.

Мектеп бұл эстафетаны ата-аналар мен бала-бақшадан қабылдайды. Ондағы оқыту және тәрбиелеу процесі қазіргі уақытта шығармашылық белсенділікке ықпал етпейді. Біздің мектептерді бітірген адам, әдетте, тек орындауға қабілетті. Мұндай жағдайлар әсіресе ер балалардың ізденіске ұмтылуына және өз мәртебесін орнықтыруға

ұмтылысын тежейді. Өйткені ер баланы «ер адамдардың» әлеуметтік рөлін белсенді менгерту жолымен тәрбиелеу қажет: көшбасшылық, жауаптылық, әлсізге көмектесу, ұжымдық міндеттерді шешу және т.б. сияқты.

Мектептегі педагогикалық корпусының феминизациясы мектептегі өзін-өзі басқару қоғамдық орындарына қыз балаларды ұсынады: «олар айтқанды тындайды және тез орындайды». Ер балаларға пассивті рөлдер беріледі. Бұл рөлдерді қабылдағысы келмеген көптеген ер балалар отбасы мен мектептің бекіткен ережесіне бағынбайды, осыдан мінез-құлқында ауытқуы бар «қиян» балалар тобы қалыптасады. Олардың көбісі сыныптағы аутсайдер рөліне іштей қарсы шығып, өзін-өзі орнықтыру тәсілін іздей бастайды және оны мектептен емес, одан тыс жерден табады. Содан кейін олардың көбісі колонияға түседі: ары қарай мектеп аттестатының орнына соттылық туралы анықтама, ЖОО-на түсудің немесе жұмыс істеудің орнына жаңа арест (қамауға алу), одан кейін «ересек» соттылық әскерге барудың орнына осылайша, қоғамда еңбеккер азаматтың орнына «білікті құқық бұзушы» пайда болады. Ерекше қауіпті рецидивистердің шамамен 85%-ы өзінің бірінші қылмысын 18 жасқа дейінгі жасаған. Қылмыстылықты шығымен азайту үшін, бізге өз балаларымызды тәрбиелеу стратегиясын қайта қарап шығуымыз қажет. Осылайша, отбасында, мектепте, аулада, қоғамдық орындарда ересектер мен жасөспірімдердің арасындағы келіспеушіліктердің пайда болуының себептері көбеюде. Оған ересектердің ұстамсыздығы, педагогикалық қалыптасып болмауы, жасөспірімнің жеке тұлғасын құрметтемеу, оның жас ерекшеліктер психологиясымен санаспауы көп рөл атқарады.

Жасөспірімнің қарым-қатынасқа және өзін-өзі орнықтыруға қажеттілігі, әлеуметтік мәнді пайдалы әрекет негізінде, жағымды жағдайларда жүзеге асырылуы тиіс. Бұл үшін ата-аналар мен педагогтер балаға онтайлы жағдайлар тудыруы қажет.

ЕРЖАНОВА Жамал,

Қармақшы ауданы, №113 «Қарақол» қазақ орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі.

МҰҒАЛІМНІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІ

Қазіргі қоғам, жеке адамнан прогрессивті ойлай алатын белсенді әрекетті, жан-жақты болуды талап етеді. Өйткені, адамның қоғамдағы алатын орны, атқаратын қызметі, сол қоғамның дамуымен тікелей байланысты. Жас ұрпақты жаңа кезеңнің талаптарына сай тәрбиелеу, оқыту үшін оларға жаңа мазмұнмен, бұрынғыдан да жоғары деңгейде білім беру қажет.

Қазіргі қоғамда «орындаушы» адамнан гөрі «шығармашылық» адамға деген сұраныстың көп екендігін қазіргі өмір талабы дәлелдеп отыр. Жаңа формация мұғалімі – рухани дамыған, әлеуметтік тұрғыдан көзі ашық шығармашы тұлға, педагогикалық құралдардың барлығын жетік менгерген білікті маман. Оның бойында қайырымдылық, ұстамдылық пен жинақылық тәрізді гуманистік қасиеттер мол болады. Педагогикалық шығармашылық - мұғалімнің оқу-тәрбие мәселелерін оқыту мен тәрбиелеудің теориясы мен практикасының толығына үлес қосуы. Бұл мұғалімдерлен өте жоғары тапқырлықты, шеберлікті, білімнің жан-жақтылығын, педагогикалық қызметке деген үлкен ынтылау талап етеді.

Психолог Л.С.Выготский бойынша «шығармашылық», «шығу», «ойлап табу» және ол жаналық ашатын іс-әрекет деп түсіндіреді. Мұғалімдердің шығармашылық қабілеттеріне қатысты зерттеулер жүргізіп, еңбектер жазған зерттеушілер: Ю.К.Бабанский, Е.П.Белозерцев және т.б. Канкалин: Педагогикалық шығармашылық объектісі - тірі адам, оқушы. Мұнда бір адам өзінің жеке, азаматтық тәжірибесіне сүйене отырып, басқа адамды өзгертеді дейді.

Нағыз мұғалім – өзін-өзі дамытып отыратын адам. Мұғалімнің педагогикалық мәдениетінің жалпы құрылысында кәсіби дағдылардан кейін шығармашылықпен жұмыс жасай алу тәжірибесі орын алады. Мұғалімнің кәсіби дайындығы, білімі мен біліктері оқу үрдісінің дұрыс бағытта жүруі тек шығармашылық қызмет арқылы жүзеге асады.

Шығармашылық біліктер төмендегідей:
1. Мұғалімнің өз бетімен педагогикалық міндеттерді шеше білуі. 2. Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыта алатын педагогикалық мақсаттар қойып, оларды шешуге оқушыларды қызықтыруы. 3. Оқыту мен тәрбиелеуді жүзеге асыруда оқытудың дәстүрлі әдістерінен басқа әдістерді кенінен әрі үлкен шеберлікпен пайдалана

білуі. 4.Максатты анықтай алу және максатты жүзеге асыруда пайдалануға болатын мүмкіндіктердің ең тиімдісін тандай білуі. 5.Педагогикалық әсер етуге талдау жасау оны сыни көзқараспен бағалауы.

Мұндағы педагогикалық міндеттерді өз бетімен шеше білу қабілеті оның берілген нұсқауларға жалтақтамай өзіндік тәжірибесіне сүйене отырып, кез-келген қиындықтардан жол тауып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға байланысты максаттар қоя білуі мұғалімнен үлкен шығармашылық ізденіс пен талапты қажет етеді.

Олар мынадай факторға байланысты: а) нақты максатқа бағытталған, бірізділікте құрылған, арнайы жүйеммен байланысты, мұғалімнің объективті іс-әрекеті; ә) мұғалімнің субъективті мүмкіндіктері: түрткі, қызметтілік қабілеттері басты роль атқарады; б) кәсіби ортаның ұйымдастыруы.

Ал нәтижесі төмен дәрежеде сипатталатын шығармашылық тек әкімшілік тарапынан берілген тапсырмалар, ережелерді жетекшілік ететін мұғалімдердің іс-әрекетінен байқалады. Өз қызметінде жеке максаттарын өзінің білімін, іскерлігін, дағдыларын тиісті талаптарға сай дамытып отыруы керек.

1.Кәсіби даму – мұғалімнің жіберген қателерін қайталамауы. 2.Арнайы әдістемелік – баршаға танымал әдістемелермен танысуы және өз тәжірибесіне сүйене отырып, сол тәжірибелерді күнделікті жұмысында пайдалануы. 3.Жоспарлау – мұғалімнің әріптестерінің тәжірибесін пайдалана отырып, өзіндік жұмыс жасау жүйесін құрай алушылығы. 4.Ғылыми ұйымдасқан іс-әрекет шығармашылық дамуының ең жоғарғы деңгейі. Бұл деңгейге барлық мұғалім жете бермейді.

Осы деңгей де жетуді маңызды санап, осыған байланысты зерттеулер жүргізген ғалымдар: Ю.К.Бабанский, С.И.Архангельский және т.б. Отандық зерттеушілер: М.А.Құдайқұлов, И.Н.Нұғманов және т.б. Мұғалімнің ғылыми-зерттеу жұмысымен айналысуы оның кәсіби мәдениетінің дамуына жол ашады деп танып, зерттеушілік мәдениетті әр қырынан қарастырған ғалымдар:

М.И.Скаткин - “Зерттеу мәдениеті - педагогикалық қабілет”; А.Горбукова - “Зерттеу туралы білім дағысының болуы”; Д.И.Богова - “Кәсіби шеберлік”; Н.В.Кукаров - “Зерттеушілік іс-әрекет”; А.А.Молдажанова - “Педагогикалық мәдениеттілік”; Г.К.Селевко - “Педагогикалық технологияларды меңгеру”.

Жоғарыда айтылған ғалымдардың құнды пікірлерін ескеріп және мұғалім үшін шығармашылық әрекет ете білудің маңыздылығын тәжірибесінде көрінісін бақылай келе мектеп мұғалімдері өздері отырып, тәрбиелеп, белгілі қасиеттерін дамытып отырған оқушыларының еркін ойлап, өзіндік шешімге келе алатын тұлға болып қалыптасуына тек шығармашылық әрекет ету нәтижесінде қол жеткізе алады деп ойлаймыз.

Шығармашылық іс-әрекет ол - өзін-өзі анықтау, өзін-өзі тану, өзін-өзі басқару, өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту.

Осының негізінде дидактикалық жүйе қалыпты жұмыс жасаудан даму және шығармашылық күйдегі өздігінен даму жағдайына өтеді. Білім беру сапасын жетілдіруде мұғалімдердің кәсіптік деңгейін көтеру. Мұғалімдердің біліктілігін жетілдіру екі бағытта жүргізілуі тиіс.

1)Мұғалімнің кәсіптік жұмысының мәнін өзгерту, яғни басты қызмет нұсқауды орындау емес, күтетін нәтижеге жету үшін оқу үрдісін шығармашылықпен үйлестіру.

2)Білім беру аясында мұғалімнің зерттеушілік бағыттағы қызметін күшейтуге байланысты мұғалімнен кәсіптілікті кеңейтуді талап ету. Мектептің түпкі максаты мен оның негізінде туындайтын міндеттерді ұжым болып бірге қабылдау, келісу.

Бүгінгі мұғалім өркениетке аяқ басқан, жаңалыққа жақын, ажарқын, өз ісіне де, өзіне де қаражатын аямайтын ашық қолды болмайынша шығармашылықпен жұмыс жасай алмайтыны шындық.

Барлық жағдайды біреу жасап беру керек деп күтіп отыратын заман артта қалған. Ізденіс, ынта, талап, қайырымдылық, білім шыңының бастауы. Оқытудың сапалы болуы ұстаздың білімділігі мен шеберлігінде, балаға деген ақ көңілінде, баланың ұстазына деген сүйіспеншілігінде. Мұғалімнің шығармашылық шеберліктерін шыңдауда педагогтар, байқаулар, шығармашылық есеп, іскерлік ойындар, бір сөзбен айтқанда ізденімпаздылықтың берері мол.

Шығармашылық жұмыс жасау дегеніміз міндетті түрде жаңа нәрсе ойлап табу емес екендігін түсіну, бар білімді, білкті тиімді жолдар арқылы дамыту. Соған орай іс тәжірибелермен танысып, озығын тандай алу, осы максаттарды жүзеге асыру.

Мектептің ықпалы да, алатын ролі де зор. Өйткені, мектеп - қоғамның әлеуметтендірілуіне қол жеткізеді. Мектеп адамзат жинақтаған әлеуметтік тәжірибе мен мәдениетті бір ұрпақтан екіншісіне жанарта отырып жеткізіп береді. Сондай-ақ әрбір оқушының адамдық, білімділік, тәрбиелік, қоғамдық әлеуметін қалыптастырады.

«Ұстаз, ата-ана, мектеп - үшеуі де баланың білімді болуына тікелей ықпал етеді. Мектеп базасы бұл күнде жаппай компьютермен жабдықталғанын мойындау керек және интернетке қосылу мүмкіндіктеріне де ие болды. Алайда интерактивті тақта секілді күрделі техникалық жетіспеушілігін де растаймыз. Жаңа заманға лайық оқушыны қалыптастыруда ұстаз, ата-ана, мектеп - үшеуінің де ролі зор болуы тиіс. Әл-Фараби айтқандай «Біріншіден, балаға білім емес, рухани қазына керек. Рухани қазынасы мол бала білімді өзі іздеп табады», - дегендей, ата-ана да үйден кітап оқуға ықпал жасау керек.

Мектептің жаңа заманға лайық оқушыны қалыптастырудағы ролі зор. Өйткені, бүгінгі оқушы - ертеңгі мектеп бітірушінің алдынан кездескен өмірлік мәселелерді өзінің білімділік және тәрбиелік әлеуетіне сүйене отырып, өз бетімен оны шешу алу қабілеті осы мектептен қаланады.

ДОСМАХАНОВА Сымбат Ерланқызы,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
дизайн пәнінің оқытушысы.

ҰЛЫ ОТАН СОҒЫСЫ КЕЗІНДЕГІ ПАТРИОТТЫҚ ӘНДЕРДІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Ән - ғасырлық мәдениетіміздің көркем формасының бірі, заманның тарихи шежіресі, бүгінгі күннің белсенді жаршысы.

Онның жан дүниені тебіртетін үні адамға қайғы үстінде, қуанышында, демалыс уақытында, еңбек пен тұрмыста да көңіл серігі болады. Халқымыздың музыкалық және поэтикалық шығармалары бүгінгі жастарды Отанға деген сүйіспеншілікке, патриоттық сезімге, білімге өнерге құштарлығын қалыптастырады.

«Жас шақта берілген тәрбие өмірлік азық», - дейді халқымыз. Осыған орай қазіргі таңда жастарымызды патриоттық әндермен жан-жақты дамыған, білімді, өнерлі, еңбек сүйгіш адамгершілікке тәрбиелеуіміз қажет.

Жастарды өскен ортасын сүйеге, халықтар достығы рухында тәрбиелеу деген - жеткіншектердің бойына қазақ халқының дүниежүзілік мәні бар тарихи жеңісін, халықтар достығының саяси әдісін, өскелең күшін халықаралық ынтымақтастық принциптерін түсініп, бойға сіңіре білу, ұғындыра білу сияқты педагогикалық жайлар мен әдістерге баулу керек деген сөз.

«Ерлік табиғат сыйы емес», - дейді Бауыржан Момышұлы, - ең алдымен өзінің ар-намысыңды және азаматтық қасиетті абыройыңды, опасыздық пен маскара болу сезімнен қорғай отырып, адамның ең ұлы сезімі, азаматтық парызын орындау үшін осындай адамгершілік, теңдікке өзімен-өзі сайысқа түсе отырып, тұтас өміріңнің игілігін ғана емес, сонымен қатар қауіп қатерін де бөлісіп, жауды барынша жою, жанға-жан, қанға-қанмен аяусыз кек алу жолымен жеке басыңды және отандастарыңды қауіпсіз етуге ұмтылу, саналы түрде қауіп қатерге бас тігуге мәжбүр ету», - деп, Отан алдындағы азаматтық парызы орындауда, халықтың тұрмыс тіршілігі үшін жан аямай күресуді көздейді.

Ұлы Отан соғысына арналған патриоттық әндерді біздің барлық ақын жыршыларымыз жырлады. Ән мен жыр арқылы елімізді жаудан қорғаған батырларымыздың ерліктерін болашақ ұрпаққа мәңгі мұра етіп қалдырды.

Ұлы Отан соғысы кезінде халықтың ұлы әнші-ақыны Нартай Бекежановтың жетекшілігімен «Нартай ансамблі», творчестволық құлашын кең жайды.

Ол Шымкент, Жамбыл, Қызылорда облыстарын аралап, үлкен творчестволық табыстармен концерттер беріп жүрді. Ансамбль Қазақстан жерін аралап қана қоймай, Қырғызстанның Ош, Жалалабад облыстарын аралап, тылда ерлік жасап жүрген батырлардың рухтарын үнемі көтеріп жүрді. Нартайдың сегізжылғы өнерпаздығымен, жан-жақты орындаушылығы бейбітшілік ұранын жырлады.

Сондай-ақ ұлы әнші Манарбек Ержанов соғыс кезінде совет халқын жаудан жеңуге шақыратын, жауға деген кекті арттыратын жарқын шығамалар берді. Олардың ішінде «Отан үшін», «Партизан жыры» әндерін айтуға болады. Ал «Отан үшін», «Партизан жыры» әндерін айтуға болады. Ал жау жеңіліп, халық еңбекке жаппай көшкен кезде ол «Алтын өлке», «Қазақстан», «Бейбітшілік жыры», «Сайра бұлбұл», сияқты бейбіт еңбегін қорғауда жер жүзінде бейбітшілік орнатуға әлемде бірінші болып даусын көтерген кеңес елінің саясатын мадақтап жырлады.

1941 жылдың 22 маусымында Фашистік Германия мемлекеттік шекараны бұзып, басқыншылық соғыс бастады деген суық хабарды ақын жыршы Жамбыл Жабаев үкімет емханасында жатқанда естіп, дереу туған жерге

оралды. Отанды қайткенде де қорғап қалуға шақыратын көптеген әндер шығарды.

1941 жылы «Ленинград жаудың қоршауында қалды сактаныңыздар», деген хабар таратылады. Фашистер 6 қыркүйегінде қалаға бірінші бомба тастады, дәл сол күні «Ленинградская правда» газетіне қазақтың ұлы ақыны Жамбыл Жабаевтың «Ленинградцы, дети мои» деген жалынды өлеңі жарияланады.

1941 жылы қараша айында генерал-майор В.И.Панфилов басқарған 316-дивизиясы, 8-гвардия дивизиясы деген атак берілген хабарды естіп, «Совет гвардеецтеріне» деген әнін шығарды.

1943жылы Отанды неміс-фашист басқыншыларынан қорғаудың жеңістерінің құрметіне арналған халық ақындарының республикалық айтысы өтеді. Айтыстың салтанатты мәжілісін халық поэзиясының классигі Жамбыл Жабаев ашды.

Совет Одағының Батыры Төлеген Токтаровтың өлмес ерлігіне арнап, «Ер Төлеген» әнін шығарды. «Темір тұлпар мінген қыз» әнін майданға кеткен жігіттердің орнын басып, техника тетігін меңгерген қыз-келіншектерге арнады. «Қаһарман халық достығы», әні Украинаға арналған. «Балама хат» - әнін баласы Алғадайдан және командирлерінен келген хаттардың біріне жауабы. Совет жауынгерлерінің көктемгі шабуылы нәтижесінде көптеген қалалар мен селолар жау қолынан азат етілді, осы уақының әсерімен «Той күні таяу» әнін шығарды. «Жау ажалы жақын» - әнін 1943жылы 1-май мерекесіне арнады. «Алатауды айналсам» әні-үлкен ұлы Алғадайдың майданда ерлікпен қаза болғанын, қайғылы хабарын естіруге келген Кенен Әзірбаев және оның қасына еріп келген кісілерге айтқан жауабы.

Батырлары халықтың,
Қан майданнан таймаған.
Жауға атылған оқтары,
Найзағайдай ойнаған.
Ердің көрдім ерлігін,
Елдің көрдім бірлігін,
Ту астында таймаған.

Орыстың ұлы композиторы В.В.Великанов Ұлы Отан Соғысының қызу кезеңінде батырлардың ерліктеріне арнап, шығармашылық қызметін тоқтатпай, бірнеше шығармалар жазды. Соның ішінде қазақ халқының ұлы ақыны Жамбыл Жабаевтың белгілі «Ленинградтық өрендерім» атты өлеңге жазылған музыкасы 1941 жылы жарияланады. 1942 жылы В.В.Великанов Алматыға келіп, «Саған соғыс» деген кинофильмге музыка жазады. Соғыс жылдары ол, М.Алигердің «Шындық туралы ертегі», Ш.Құсайыновтың «Аманкелді» және А.Толстойдың «Иван Грозный» атты спектакльдеріне музыка жазады. Ол ұлы композитор Л.Хамидиен бірлесіп, Т.Токтаровтың ерлік істерін баяндайтын «Бес дос» атты опера жазды.

Өнер мәдениет саласының тұңғыш академигі, халықтың сарқылмас өнерінің дарынды нұрына бөленген Ахмет Жұбанов ұлы батырларымызға арнап, «Отан туралы жыр», «Жастар әні», «Ақ көгершін», Латиф Хамидиен бірлесіп, «Ақ желкен», «Біздің ел», «Серт», «Майданға хат» және басқа көптеген әндерді хорға арнап жазды.

Ұлттық мәдениетіміздің өркендеуіне көп еңбек сіңірген ұлы композитор Мұқан Төлебаев 1941 жылы Ұлы Отан

соғысына өзі сұранып, Москва жасақшыларымен бірге майданға аттанады. Денсаулығының нашарлығынан, 1941 жылдың күзінде Мұқан Алматыға қайта оралып, өзінің сүйген мамандығына қызыға кіріседі. Композитордың жан-жақты шығармашылығы, құлашын кең жайып, өнері арта береді. 1944 жылы Е.Г.Брусиловскиймен бірлесіп, «Аманкелді», ал 1946 жылы «Біржан мен Сара» операсын, «Қазақстан» атты симфониялық поэмасын, «Қазақстан оттары» атты кантатасы, романстар, «Кестелі орамал» әні және басқа көптеген шығармалары жарық көріп, бейбітшілік туын жоғары көтерді.

Есіне ал, еркетай жазғы таң,
Қол қысып, құшақтап аттанған,
Қас дұшпан мейірімсіз жауыздан,
Аяма деп елін қасық қан.

Отанды сүю, патриоттық сезімді тәрбиелеу адамгершілік, қоғамдық саясат пен музыкалы-эстетикалық тәрбие ерте бастан баланың санасынан орын алып, оны қандай қиындықтар болмасын, тәзімділікке, іскерлікке,

батылдыкка, білім мен еңбекке, өз заманының жан-жақты дамыған ерекше тұлға болуға бағыттайды және жетелейді. Қазіргі уақытта халқымыздың аяулы дарынды ұл-қыздарының ақындық, әншілік, күйшілік, жыршылық дәстүрі жастар арасында өнерлі өзгін кенінен тауып, жұртшылықты қуанытып отыр. Болашақ қазақ жастары өскелең және жанарған қоғам талаптарына сай, бүкіл әлем жастарымен терезесі тең, олардан артық көрініп жатса деген арманды айтқымыз келеді.

Қорыта келе, бүкіл әлемдегі адамзат халқының бар арманы мен мақсат тілегі ол-Бейбітшілік. Сондықтан музыка тілі - барлық ұлтқа ортақ тіл. Дүниежүзіндегі барлық ақын жыршылар мен композиторлар ел қорғаған ерлердің, ержүрек батырлардың, кешегі Ұлы Отан соғысы кезіндегі көрсеткен ерліктерін жырлады. Бейбітшілік таңы атып, тәуелсіз егеменді ел болып, Ұлы Отан соғысы жеңісіне - 67 жыл толып отыр. Әрқашанда елімізде тыныштық, ынтымақ достығымыз жоғары артып, әлемде әрқашан бейбітшілік болсын!

ЕСЕТОВА Дамегүл Амангельдиевна,
учительница русского языка и литературы средней школы
№234 Казалинского района Кызылординской области.

ПИКОВАЯ ДАМА

(урок внеклассного чтения по повести А.С. Пушкина)

О таинственной непредсказуемости жизни, о соблазне пророчить её ход, о трагических поворотах истории, о верности долгу и чести так или иначе говорят все лучшие произведения Пушкина 30-х годов.

На уроке внеклассного чтения в 8-м классе прозвучит переключка трёх: «Капитанской дочки» (1836), «Медного Всадника» (1833) и «Пиковой Дамы» (1834). На уроке будут снова подняты вопросы о чести и бесчестии, цели, смысле и ценности человеческой жизни — ключевые в творчестве А.С. Пушкина, чьи слова «И чувства добрые я лирой пробуждал» дали направление для развития русской литературы — вплоть до наших дней.

1. История создания повести «Пиковая Дама». Курьёзный случай, ставший известным Пушкину, дал толчок к сюжетному замыслу «Пиковой Дамы». Пушкин сообщил своему другу Нащокину, что главная завязка «Пиковой Дамы» не вымышленна. Молодой князь Голицын рассказал ему, как однажды сильно проигрался в карты. Пришлось пойти на поклон к бабушке Наталье Петровне Голицыной, особе надменной и властной (Пушкин был с ней знаком), и просить у неё денег. Денег она не дала. Зато благосклонно передала магический будто бы секрет трёх выигрывающих карт, сообщённый ей знаменитым в своё время графом Сен-Жерменом. Внук поставил на эти карты и отыгрался.

В хвастливом рассказе Пушкин уловил сюжет, вернее, зерно сюжета.

- Что изменил Пушкин в истории, услышанной от князя Голицына? Каких новых персонажей ввёл? И главное: почему у Пушкина, в отличие от анекдота Голицына, главный герой — не русский по рождению, старуха и Германи — не родственники, зачем введён образ Лизы? Да и финал пушкинской повести совсем не походит на радужный конец картонного приключения Голицына — герой сходит с ума. Получается, что из услышанного взят только остов,

который облекается Пушкиным живой плотью человеческих характеров и отношений. Из забавной истории, порхающей по светским салонам, выросла повесть глубокого этического смысла. Так перед читателями предстала ещё одна загадка пушкинской прозы.

2. И разгадка её заключена прежде всего в образе главного героя. Германи становится центром анализа на уроке. А ведущим приёмом анализа пусть будет сопоставление героя с другими персонажами повести.

Германи включён в два контрастных сопоставления: Германи и круг лиц той же эпохи, но иного социального типа; Германи и представители дворянства другой эпохи — века уходящего.

Перефразируя слова Ф.М. Достоевского о «Пиковой Даме», формулируем задачу урока: тонким анализом проследить все движения Германи, все его мучения, все его надежды и, наконец, страшное, внезапное поражение.

- Каков же главный герой повести? Что говорит он сам о себе? Что говорят о нём те, с кем он проводит время? Что отличает героя от других участников игры в начале повествования?

Читаем: «Игра занимает меня сильно, — сказал Германи, — но я не в состоянии жертвовать необходимым в надежде приобрести излишнее». Томский о нём: «Германи немец: он расчётлив, вот и всё!» Автор о герое: «...не позволял себе малейшей прихоти. Впрочем, он был скрытен и честолюбив... он имел сильные страсти и огненное воображение, но твёрдость спасла его от обыкновенных заблуждений молодости...» Выпишем ключевые слова, характеризующие натуру героя: расчётлив, скрытен, честолюбив, сильные страсти, огненное воображение, твёрдость. Перед нами психологический портрет человека во многом противоречивого: в нём совмещаются страсть и сдержанность, огненное воображение и скрытность.

- Выделяет ли автор однозначно отрицательные черты

в характере Германи? Пожалуй, что нет. Всегда важнее, какое сам герой даст направление своим порывам и желаниям. Автор предлагает нам своеобразную «формулу жизни» Германи, которая, как герой надеется, приведёт его к успеху: «Нет! расчёт, умеренность и трудолюбие: вот мои три верные карты, вот что утроит, усмерит мой капитал и доставит мне покой и независимость!» Запишем эту фразу на доске и в тетради, ибо в ней — цель его жизни (покой и независимость), здесь же — средства достижения цели («расчёт, умеренность и трудолюбие»). Можно ли с помощью этих средств добиться жизненного успеха?

- Как используется «формула» в дальнейшем? Насколько она оказывается верна? Сопоставим героя с представителями дворянской молодёжи в повести. Германи отличается от Томского и других молодых людей: им всё даётся даром, для Германи жизнь тяжела, он человек скромного достатка и скромного общественного положения. Поэтому и отношение к игре разное: для них — забава, для него — сила успеха, деньги, дающие власть.

- На что идёт герой ради денег? Обратим внимание на два сюжетных хода Пушкина, о которых мы уже говорили и которые отсутствуют в пресловутом анекдоте. Почему у Пушкина Германи и графиня не родственники? Для чего введён образ Лизы?

Между Германи и графиней непреходимая сословная пропасть. Он — военный инженер, не больше, но страстно стремится от зелёного картонного стола молниеносно взлететь вверх по имущественной лестнице. Интересен вопрос: почему автор сделал своего героя немцем? Пушкин почувствовал первые шаги той болезни, которая только проникает в Россию, но ею уже живёт Европа — жажда сиюминутного обогащения, власть денег в обуржуазивающемся мире, где происходит подмена одних ценностей другими. У Пушкина подвержен гибели от испепеляющего могущества золота герой-немец, но предвидения героя оказываются куда шире. Тема «Пиковой Дамы» — губительная сила «золотой лихорадки».

Сопоставим героя с представителями века предшествующего. Пушкин сам предлагает нам сделать это, дав как бы монтаж картин двух эпох уже в первой главе. Век графини — век моды, лёгкого отношения к деньгам и жизни. Графиня в старости полна заносчивости и властности. В ней — мир отживающий. Лучший ли мир приходит ему на смену? Пушкин сомневается в этом. «Графиня отдаёт тайну с карт Чаплицкому; как будто бы здесь намёк на её роман с Чаплицким; если это так, то выигрыш она отдаёт любви. У Германи наоборот — игра в любовь приносит в жертву деньгам, выигрышу, картам» (Гуковский Г.А. Изучение литературного произведения в школе. М., 1966. С. 178). Там — любовь, здесь — аккуратный расчёт. Германи обуреваем жадой обогащения — такова его главная черта. Лихорадочно перебирает он в уме все возможности: «...представится ей, подбьется в её милость...», «пожалуй, сделаться её любовником». Любовником старухи под 90 лет! Чудовищное, противоестественное намерение! Но не для Германи: он готов на всё; здесь твёрдый расчёт и совершенно нет... чувства. Куда приведёт героя расчёт? Чего явно не хватает в его формуле — «расчёт, умеренность, трудолюбие»?

«Расчёт» — слово, повторяющееся не единожды. Его любовные отношения? Тот же расчёт.

Без Лизы не сложился бы сам сюжет повести. Задумывая «Пиковую Даму», Пушкин встал перед вопросом: как выстроить сюжет, чтобы Германи мог с глазу на глаз встретиться с неприступной владелицей манящей тайны? Так возник образ юной воспитанницы.

Познакомимся с Лизой. «И вот моя жизнь!» — подумала Лизавета Ивановна. Прокомментируйте слова девушки.

Проведём исследовательскую работу с текстом. Глубже раскрыть образ персонажа, понять скрытые мотивы поступков поможет интерьер.

Посмотрим, какой предстаёт перед читателем комната графини. Автор называет предметы её туалета: банка румян, коробка со щипчиками, чепец с лентами и множество других вещей. Подробнее мы узнаём о комнате графини с приходом Германи в её покои. Перед читателем предстают все новые подробности интерьера. Время отложило свой отпечаток на всё: полинялые штофные кресла и диваны, с сошедшей позолотой; веера и разные дамские игрушки, изобретённые в конце минувшего столетия.

- Как характеризует интерьер графиню? Для чего Пушкин подробно перечисляет все предметы?

Будто сама эпоха XVIII века застыла перед нашими глазами. Теплится золотая лампада — это доживает свой век хозяйка дома. Обилие дамских безделушек свидетельствует о светской жизни, о стремлении следить за модой, заставить уважать себя. Интерьер раскрывает нам сущность графини: с одной стороны — богатой светской дамы, с другой стороны — отживающей свой век гордой старухи.

- Сопоставим образ графини с образом её воспитанницы. Лизаветы Ивановны. Раскрытие характеров двух героинь построено по принципу антитезы. Сравнение интерьеров их комнат говорит о социальной пропасти: «Сколько раз, оставаясь тихонько скучную и пышную гостиную, она уходила плакать в бедной своей комнате...» Ширмы в комнате девушки оклеены обоями — в покоях графини стены обиты китайскими обоями; у Лизы крашеная кровать и сальная свеча — в покоях штофные диваны и кресла, золотая лампада.

Мы сочувствуем героине ещё и потому, что по натуре своей «она была самолюбива, живо чувствовала своё положение».

Обратимся к одной из страниц повести и перечтём эпизод, в котором графиня собирается на прогулку, терзая необоснованными поправками бедную воспитанницу. «Горек чужой хлеб, говорит Данте, и тяжёлы ступени чужого крыльца, а кому и знать горечь зависимости, как не бедной воспитаннице знатной старухи?.. Лизавета Ивановна была домашней мученицей».

- Кем становится для Лизы Германи?

Он для неё таинственный влюблённый, надежда на освобождение от зависимости, надежда на счастье.

- А кем становится для него она?

Для Германи Лиза лишь орудие тщательно задуманного плана — проникнуть в спальню графини. Не влюблённость — расчёт, не искренность — аккуратно выстроенная лживая игра.

Обратим внимание на слово «игра» — ещё один ключ к разгадке пушкинской повести. Чем хотел Германи достичь успеха? Картонной игрой. Сменились обстоятельства, этого оказалось недостаточно — и он включается в любовную игру. А где же настоящая жизнь? Почему у Германи её нет? Где нет места искренним чувствам, там нет и настоящей жизни.

Неопытная девушка попадает в сети, расставленные героем. По случайному совпадению (и по воле автора) перед роковым ночным свиданием Томский, танцующий на балу мазурку с Лизой, упоминает Германи и даёт ему необычную характеристику.

- С кем сравнивает Германи Томский? Что кроется в этом коротком и невероятно ёмком сопоставлении: Германи — Наполеон — Мефистофель? В какой момент Лизавета Ивановна сама поразится сходству героя с Наполеоном?

- В разговоре с Лизой о Германи Томский говорит, что «на его совести по крайней мере три злодеяния». Какие, на ваш взгляд?

Для повести число «три» — ключевое: три карты, три

главных героя и, наконец, три злодея — со слов Томского. А если быть ещё внимательнее, то вспомним, что составляющих “формулы” Германа тоже три: “расчёт, умеренность и трудолюбие”.

— Что могут олицетворять три карты?

В конце повести вместо триумфа — крах! Карта, на которую сделал Герман максимальную ставку, бита — это рушится “формула жизни”, в которой умеренность и трудолюбие давно уступили место расчёту. Первой жертвой падает графиня. Герман не намерен убивать её: его пистолет не был даже заряжен. Но могла ли 90-летняя старуха выдержать внезапное вторжение ночью незнакомого человека?

— Какова реакция героя на смерть графини? Герман “не чувствовал утраты совести при мысли о мёртвой старухе. Одно его ужасало: невозвратная потеря тайны, от которой ожидал обогащение”.

Второй жертвой является Лиза. Испытывает ли по отношению к ней герой хотя бы жалость? Спрятавшись в кабинете графини, Герман услышал торопливые шаги Лизы: “В сердце его отозвалось нечто похожее на утрату совести и снова умолкло. Он окаменел”. А после случившегося “ни слёзы бедной девушки, ни удивительная прелесть её горести не тревожили суровой души его”. Правда, спустя три дня Герман отправился в монастырь: “Не чувствуя раскаяния, он не мог, однако, совершенно заглушить голос совести...” Но читатель вслед за автором понимает: это не раскаяние, это всего лишь предраассудок. Герман “окаменел” окончательно: в нём не осталось ни совести, ни жалости. Да, жертвой Германа стала не только старая графиня, но и Лиза. Правда, гроза не погубила Лизу. В последних строках повести даже сообщается, что она вышла замуж “за очень любезного молодого человека”. Всё окончилось для неё благополучно, не так ли? Но задумаемся в слова “очень любезный молодой человек” — ведь в пушкинской прозе каждое слово взвешено. Оно — единственное: его нельзя заменить синонимом. “Любезный...” Значит ли это, что он человек добрый, душевный, чуткий? Есть ли здесь намёк на любовные чувства? Нет. Лиза вышла замуж не по любви: душа её надломлена жестоким обманом Германа.

— Кто же стал третьей жертвой в игре Германа?

Третьей жертвой своей пагубной страсти падает сам Герман.

— Что предлагает Герман графине за тайну? “...Я готов взять грех ваш на свою душу”.

Прежде чем рассмотреть кульминационную сцену, происходящую в барской квартире Чекалинского, уточним правила игры в шосс. Из рассыпанной на столе колоды карт понтёры выбирают ту, на которую ставят. Другая колода — в руках банкомёта. Он мечет карты направо и налево. Если выбранная карта падает направо, выигрывает банкомёт, если налево — понтёр.

— Что случилось в игорном доме Чекалинского? Какова атмосфера этого дома?

— На что походила игра в решающий третий раз?

— Перед нами поединок: кого с кем? Карточная дуэль Германа и банкомёта? Германа и мстившей ему старой графини? Или Германа с самим собой?

3. За год до создания повести “Пиковая Дама” Пушкиным была написана поэма “Медный Всадник”, где герой поэмы Евгений, “пришедший домой”, долго размышлял...

О чём же думал он? о том,

Что был он беден, что трудом

Он должен был себе доставить

И независимость и честь...

Одно из этих слов присутствует и в нашей повести. Но где же второе? Что заключается в слове “честь” и чего так не хватает в “формуле” Германа?

Н.В. Гоголь говорил о произведениях Пушкина: “Слов немного, но они так точны, что обозначают всё. В каждом слове бездна пространства. Каждое слово необъятно, как поэт”. “Честь” — слово, являющееся лейтмотивом “Капитанской дочки” (“Береги честь смолоду”), оно же цель жизни Евгения из “Медного Всадника”. Ибо честь — это морально-этическая категория, это норма поведения человека. В повести “Пиковая Дама” такого слова нет. Есть другое, однокоренное — честолюбие: “...он был скрытен и честолюбив”.

— Подберём синонимы к слову “честолюбие”: “тщеславие”, “стремление к славе”. Как образовано слово “тщеславие”? Тщеславие — это стремление к ненужной славе. Герман стремится узнать тайну трёх карт, и этими картами являются “тройка”, “семёрка”, “туз”. В них надежда на счастье, как понимает его герой. Но в начале повести Герман размышляет: “Нет! расчёт, умеренность и трудолюбие: вот мои три верные карты, вот что утроит, усмерит мой капитал...” Утроит — “тройка”, усмерит — “семёрка”, капитал — “туз”. Что же получается? Тайны никакой не было. Свои счастливые “тройка, семёрка, туз” есть у каждого человека. Но если человек начинает жить без чести, в погоне за своей независимостью переступает через других людей, то его ждёт “Пиковая Дама”.

— Что символизирует “Пиковая Дама” в повести? Почему Пушкин, первоначально дав повести название “Холостой выстрел”, переименовал её?

Ф.М. Достоевский считал “Пиковую Даму” верхом художественного совершенства. В переплетении реальности и фантастики — пушкинский психологизм, утверждающий глубину и динамику внутреннего мира человека, который воплощается в действиях и реакциях, иногда приводящих к неправдоподобному успеху, а иногда к катастрофе. Так вводится в логику художественного творения мир страстей и соответствующих им ценностных ориентиров человеческого поведения.

АТАГУЛЛАЕВА Салтанат Закарияқызы,
Арал ауданындағы № 66 орта мектептің
бастауыш сынып мұғалімі.

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ САПАСЫ МЕН МАҚСАТЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Бүгінде жаһандану заманында жас ұрпаққа әлемдік стандартқа сәйкес білім беру мәселесі Елбасымыздың сындарлы саясатының нәтижесінде республикамызда ғылыми-педагогикалық тұрғыда ізденіспен, әлемдік жинақталған тәжірибеге, отандық қол жеткен табыстарды саралай отырып, ұлттық ерекшеліктерді ескере, оқыту мен тәрбиелеуді жанаша формаларын ұйымдастыра отырып, 12 жылдық білім беруге қошу экспериментін жүргізіп отыр.

Қазақстан Республикасы егеменді ел, тәуелсіз мемлекет болып бүкіл әлемге танылып отырған заманда қазіргі кезеңге сай, жан-жақты жетілген жас ұрпақты оқытуға, тәрбиелеуге бар ыңғармашылық мүмкіндіктерін аямайтын, педагогика мен психология ғылымдарының қыр-сырын түсінген, бар болмысы мен білімін шеберлікпен пайдалана білетін нағыз ұстаздар керек.

«XXI ғасырда білімі дамымаған елдің тығырыққа тірелері сөзсіз», делінген ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың қазақстандықтарға Жолдауында. Бұл, біріншіден, жалпы білім беретін мектептерге және оқушылар болашақта жақсы маман, білімді азамат болуына ең басты жауапты адам — мұғалімге байланысты екені баршамызға мәлім. Ұстаз еңбегі оқушы білімімен өлшенеді. Қазіргі заманның ұстазы, ескінің көзіндегі, жаңаның өзіндегі болып төл мәдениетін қастерлейтін, сыйлайтын, оны өзгеге таныта, сыйлата алатын, дүниежүзілік мәдениетті танытып, рухани дүниесі бай, интеллектуалды деңгейі жоғары, білімді, білікті болуы тиіс.

Бүгінгі мектеп мұғаліміне, қазіргі сабаққа қойылатын талаптарда түбегейлі өзгерді. Әрбір мұғалім мектеп пен шаңқирт алдында жауапкершілігін сезініп, жанаша жұмыс істейтін кез келді. Күн сайын 45 минуттық сабаққа шығармашылықпен әзірлегенде ғана ел болашағы — жеке тұлғаны дамытуға қол жеткізуге болады.

Қазақ тілі пәнін оқытудың сапасы мен мақсатын одан әрі жетілдіру де бүгінгі күннің талабы. Қазақ тілінен оқушылардың алған білімін практикалық тұрғыда қолдана білуі қоғам үшін де, өзі үшін де қажетті шарттың бірі. Ал мұғалімнің жұмысы қазақ тілінің шұрайлылығын, байлығын оқушы үнемі сезінетіндей жағдай жасау, туғызу, әдеби нормада сөйлеуге әр уақытта көңіл бөлумен бірге, ойын жазбаша сауатты, көркем жеткізуге назар аудару болып табылады.

Қазіргі педагогикада оқушылардың оқыту үдерісіндегі танымдық қызығушылығын қалыптастырудың әртүрлі әдістері қолданылуда. Солардың өз тәжірибемде қолданылып жүрген бірақтарына тоқталып өтсем.

Интерактивті әдістер. Ғалым А.Левадский интеракцияны қарым-қатынас жасау үрдісінің синонимі ретінде сипаттайды. Бұл әдіс әсіресе, сұхбат кұруда оқушылардың белсенділігін арттырады. Себебі бұл әдіс оқушылардың бойында төмендегідей әдет-дағдыларды қалыптастырады:

— оқушы өзін-өзі еркін, батыл сезінеді;

— үйреніп жатқан тақырыпқа деген қызығушылығы артады;

— оқушылар топ болып, жұп болып әрекет етуге үйренеді;

— білімі төмен оқушылар озат оқушылардан кей жерлерде көмек алады;

— озат оқушылар өз сыныптастарына қамқорлықпен

қарауға үйренеді.

Тірек сызбаларды қолдану. Оқушылардың сөйлеу, жазу қабілеттерін дамытуда тірек сызбалардың берері мол:

— сыныптағы оқушыларды түгел қамтиды;

— сөйлем құрастыруға, сұрақ қойып, оған жауап беруге көмектеседі;

— әңгіме құрастырып, оны әңгімелеп беруге үйретеді және есіне сақтауға ықпал тигізеді;

— оқушыны пәнге қызықтырады, ынтысын арттырады;

— оқушылар қиын тақырыпты жеңіл меңгереді;

— үлгерімі төмен оқушылардың белсенділігі артады.

Оқушыларда танымдық қызығушылығының себебін — таңқалдырушылықты тудыру үшін келесі әдістерін қолданамын:

1. Табысты жағдай туғызу (барлық оқушылар орындай алатын тапсырмаларды орындау арқылы, алдыңғы білімдеріне сүйене отырып); 2. Оң эмоционалды көңіл-күй тудыру (сабақта ынтымақтастық пен сенімдіктің мейірімді жағдайын қалыптастыру); 3. Рефлексия (өз іс-әрекетін және басқалардың іс-әрекетін бағалау, іс-әрекет нәтижесін бағалау, көп нұсқалы жауаптарды талап ететін сұрақтар); 4. сабақтың ерекше басталуы (әзіл-сықақ минуттарын өткізу, жарыс және ойын түрлері арқылы, музыкалық фрагменттерді қолдану арқылы).

Ұлы педагог В.А. Сухомлинский: «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз, шығармашылықсыз, толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды» дегендей, мен сабақ барысында әр түрлі ойын элементтерін пайдаланамын. Ойын арқылы бала бірнеше сөзді өзінің сөздік қорына жинап отырады. Ойынның шарты бойынша берілген сөйлемге әр оқушы бір сөзден қосып, толықтырып отыруы керек. Бірақ сөйлемнің мағынасы өзгермеуі керек. Сөйлемге сөз қосып, толықтыра алмаған оқушы жеңіледі.

Қазақ тілін оқытуда рөлдік ойындарды да жиі қолдануға болады, себебі мұнда барлық балаларға бірдей рөл тиімді де, бір-бірімен міндетті түрде қарым-қатынасқа түсіп, сөйлеседі. Оқушылар белсенді жұмыс істеп, бір-біріне жәрдем беріп, жұмыстарын мұқият тындап, өздерін және бір-бірін бағалайды, ал мұғалім тек бағыттаушы болады.

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамытуда әртүрлі жұмбақтар, ребустарды шешудің әсері зор. Оқушылардың қызығушылығының артуы оны шешумен қатар жұмбақтар, сөзжұмбақтар мен ребустарды өздері жасауға, құрастыруға ұмтылдырады. Ал олардың жұмысының сапасы да, егер өзіндік жұмыстарды жүйелі жүргізген жағдайда сыныптан сыныпқа арта түседі. Балалар бір-бірінің шығарған жұмбақтарының ойлау, дәлелдеу арқылы табылған шешімі баланың есінде ұзақ сақталып, салыстыруға, қорытуға үйретеді.

Сауаттылыққа жетудің басты жолдарының бірі катеман жұмысты, катені болдырмауға арналған қаттығуларды әр сабақ сайын жүйелі жүргізу болып табылады. Жазба жұмыспен ауызша жұмысты біріктіре жүргізген тиімді.

Ауызша жұмыстардың мақсаты — оқушыларды дұрыс, әдеби тіл нормасында сөйлей білуге дағдыландыру болса, жазбаша жаттығулардың мақсаты — оқушылардың сөйлеу тілдерінде жиі қолданатын, сол сияқты жазуға берілген жаттығуларда кездесіп отыратын ережелерге байланысты сөздерді дұрыс жазуға дағдыландыру болып табылады.

Катені болдырмау үшін грамматика мен емледен

оқушылардың білімін, білігін, дағдысын есепке ала отырып, олардың оқы жактарын дәптерге түсіріп отыру керек. Осы дәптерге үнемі сол балалардың қатесін белгілеп жазып жүріп, оларға жеке тапсырмалар берілу керек.

Ойын жаттығулар арқылы өз бетінше жұмыс жасап, қателерін жоюға үйретеді. Шығыс ланалығы: «Маған айтсаң ұмытып қаламын, көрсетсең есімде қалар. Істеуін көрсетіп берсең, үйреніп аламын», - деген сөз.

Сабақты бекітуде, үй тапсырмасын орындауда оқушылармен «Сен білесің бе?» ойыны арқылы жазба жұмысындағы жіберілген қате сөздермен жұмыс жасатамын.

Оқушылар ұяшықтан санды тандап, жауап беру арқылы ұпай жинайды. Бір ұяшықта тосын сыйлық жасырылады. Қалған ұяшықтарда қатемен жұмысқа арналған жаттығу, тапсырмалар болады. Жаттығу тапсырмалар ұзақ уақыт алмайтындай болуы, сұрақтардың жауабы айтылуы мен жазылуында көбірек мән беруге тиісті сөздер болатындай тандауы қажет.

Жазба жұмысының қорытындысы бойынша сыныпқа «Денгейлік тапсырмалар» беруге болады. «Ондық нысана» тестін, «Кеңейтілген кайталау» тәсілі және «Кездейсоқтық» ойындары, «Сәйкестендіру» әдісі арқылы да түрлі жұмыстар жасадым. Мысалы үндестік заңына байланысты жіберілген қателерді дұрыс жазуға жаттықтыру үшін «Сәйкестендіру» әдісін қолданамын.

Мұндай әдіс-тәсілдерді пайдалануда:
-оқушылардың барлығын сабаққа қатыстыруға;
-білім алуға қызығушылығын арттыруға;
-ұқсас құбылыстар арасындағы тиімділерін тандай білуге;
-өз бетінше тұжырым, қорытындыға келу қабілетін дамытуға;

-өз бетінше ізденуге;
-мәселенің негізгі түйінін табуға;
-ортақ келісімге келуге;
-сауатты, қатесіз жазуға үйренеді.

Қазіргі таңда ұлттық сана-сезім, ұлттық рух, ұлттық діл, мемлекеттік тілді оқушылар бойына сіңіру, ұлттық құндылықтарды жастардың жүрегіне ұялату өзекті мәселеге айналуда. Ауыл мектебі оқу және тәрбиелік жұмыстарды жүйелі және үйлесімді жүргізіп, мектепті ауылдағы мәдени орталыққа айналдыра отырып, жергілікті халықтың әлеуметтік-мәдени өміріне ықпал ету тиіс.

Қазіргі жаңа қоғам жаңа талаптарға сай жана ша талаптар қойып отыр. Атап айтқанда: педагогикалық технологияны меңгеру, интерактивті әдіс-тәсілдерді меңгеру; жаңа мазмұндағы, өмірлік дағдыларын қалыптастырып, өмір қажеттілігін өтейтін әдіс-тәсілдерді меңгеру; білім сапасын бағалаудың жаңа формаларын мониторинг, аралық бағалау тәсілдерін игеру; ақпараттық-коммуникативтік технологияны меңгеру, үш тілділік жағдайында оқыту; білім мен тәрбиеге ұлттық рух енгізу, құндылықтарын беру.

Қорыта айтқанда: жаһандану заманында ауыл мектебі қазақ халқының ұлт ретінде жойылып кетпеуін және ұлттық мәдениетінің сақталуын мақсат етеді. Осыдан ауыл мектебінің дені қазақ мектептері болғандықтан ата-бабалардан мұра болған ұлттық құндылықтарымызды сақтай отырып, оны жаңаша дамыту, жетілдіру және әлемдік педагогика жетістіктерімен ұштастыру негізінде жас ұрпақтардың бойына сіңіру 12 жылдық білім беруде айқын көрінуі қажет. Бізге толық жағдай жасалып отыр, тек сол сенімнен шығу мақсатында ауқымды жұмыстар атқаруға тиіспіз.

ЕЛЖАНОВА Роза,
учительница русского языка и литературы средней школы
№234 Казалинского района Кызылординской области.

ЗАГАДКА КОМПОЗИЦИИ «ПОВЕСТЕЙ БЕЛКИНА» А.С.ПУШКИНА

ЦЕЛЬ УРОКА: выявить композиционные особенности «Повестей Белкина» А.С.Пушкина.

ЗАДАЧИ УРОКА:
Развивающая - развитие умения самостоятельно мыслить, решать проблемные вопросы, находить оптимальный выход из проблемной ситуации.

Обучающая - развитие умения у обучающихся видеть произведение в единстве содержания и формы, умения анализировать произведение, видеть его взаимосвязи и закономерности.

Воспитывающая - воспитание любви и уважения к творчеству Пушкина, гордости за свою литературу и свою нацию, воспитание нравственных качеств у учащихся на примере произведений Пушкина, их проблематики и идейного звучания.

ОБОРУДОВАНИЕ УРОКА: слайд-презентация, тексты произведения, литературные статьи.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИЕМЫ: анализ текста, постановка проблемных вопросов, поиск ответов в проблемных группах.

ЭПИГРАФЫ К УРОКУ: «Повести Белкина» - это «драгоценный памятник благородного образа мыслей и трогательного дружества» А.С.Пушкин. «Пушкин... унес с собою... великую тайну. И вот мы теперь без него эту тайну разгадываем» Ф.М.Достоевский. «Повести Белкина - одна из вершин русской философской прозы. Вы не поверите, что я с восторгом, давно уже мною не испытываемым, читал это последнее время повести Белкина, в 7 раз в своей жизни. Писателю надо не переставая изучать это сокровище. На меня это новое изучение произвело сильное действие» Л.Н.Толстой.

СЛОВО УЧИТЕЛЯ:

- Ребята, сегодня у нас проблемный урок по «Повестям Белкина» А.С.Пушкина. Работать будем в проблемных группах, поэтому у вас будет преимущество коллективного содружества и коллективного мышления. Работая, вы сможете опираться на предыдущие знания, использовать записи в тетрадях, обращаться к тексту, находить ответы в литературоведческих источниках. Важно наше приближение к истине.

(На фоне музыки Свиридова «Метель» и слайд-презентации звучит слово учителя):

На протяжении нескольких уроков, изучая «Повести Белкина» А.С.Пушкина, мы убедились, что не так просты эти повести. в них что-то есть такое, что открывается лишь вдумчивому читателю. А.Ахматова видела в них грозные вопросы морали, и это уже говорит о философской прозе, о постановке главных проблем человеческого бытия. Мы убедились в том, что Пушкин создал совершенно необычную прозу: короткий рассказ с занимательным сюжетом, своего рода картинка жизни, за которыми умному, поверившему без оговорок в прочитанное, предстояло разоблачить, открыть важнейшие вопросы человеческой жизни, познать ее философию.

Сегодня хотелось бы, чтобы мы все вместе сделали открытие, провели вместе с литературоведами небольшое исследование: в чем состоит загадка композиции цикла «Повестей Белкина» А.С.Пушкина.

Обратимся к подсказке С.Г.Бочарова (написано на экране): «Это не случайный набор произведений, а цикл, части которого связаны друг с другом. Повести возникли как связанные взаимно. одна с другой, словно части естественного, тяготеющего к единству».

ВОПРОС учителя к обучающимся:

- Какие вы могли бы поставить вопросы по композиции данного цикла?

Идет обсуждение в группах, затем следуют примерно следующие вопросы:

- Почему все эти повести объединены в цикл?
- Есть ли что-то общее в элементах композиции повестей данного цикла?
- Почему повести расположены именно в такой последовательности?
- Почему их 5, а не 6 или 7, например?
- Как образ Белкина объединяет все эти повести?
- Есть ли что-то общее в элементах композиции?

СЛОВО УЧИТЕЛЯ:

- Оказывается Пушкин написал свои повести не в той последовательности, в какой потом расположил их. Вам предлагается провести исследование: выясните, зачем Пушкину понадобилось расположить повести, формируя сборник, не в том порядке, в каком они были написаны? Работая, проследите за особенностями экспозиции, завязки, расстановки действующих лиц, особенностями сюжетов, конфликтов, кульминаций, развязок повестей. Проверьте это в тексте, обратитесь за помощью к литературоведческим источникам тоже.

(Учащиеся работают в группах 7-10 минут, затем следуют примерные ответы каждой группы)

ОТВЕТ УЧАЩИХСЯ:

1-группа: мы обнаружили, что между некоторыми повестями существует связь. Например, рассмотрим повести «Метель» и «Барышня-крестьянка». Их роднит композиция, расстановка образов сюжет, а именно, и в том, и в другом произведениях появляется молодой человек, военный, смущающий покой юной красавицы, в обеих повестях существует загадка, способствующая закручиванию интриги и приводящая в конце произведения к объяснению героев и счастливому финалу. Также во вступлении к повестям сам автор указывает, что эти две повести были рассказаны г. Белкину одним человеком, некой девицей.

2-группа: мы обнаружили общее в двух повестях, а именно, в повести «Выстрел» и «Станционный смотритель». Здесь общие временные паузы, отходящие важные части рассказа. Случайность, с которой всплывает конец рассказа, множественность рассказчиков. В «Выстреле» автор конкретно указывает время, прошедшее с начала истории и до ее конца - более 10 лет. В

«Станционном смотрителе» автор не указывает определенных дат. Но мы прекрасно понимаем, что описывается не менее чем десятилетняя жизненная история Дунечки, с которой мы встречаемся впервые, когда ей 14, а расстаемся, когда ее отец уже умер. А она стала взрослой, имеющей детей женщиной. Общей является и необычность развязок: в «Станционном смотрителе» рассказчик случайно от деревенского мальчишки узнает окончание грустной истории. В «Выстреле» рассказчик опять-таки случайно обнаруживает, что он и есть обидчик Сильвио и узнает о драматическом завершении конфликта. И остается только в центре цикла единственная, ни с чем не связанная повесть «Гробовщик», которую, выходит, он замкнул двумя пересекающимися повестями, он как бы отсек две последующие повести и сделал их первыми. Выходит, в основе композиции лежит принцип симметрии, значит Пушкину было важно представить читателям не разрозненную группу произведений, а единое художественное целое. Также следует отметить остроту сюжета данных повестей, постепенное нарастание драматического напряжения. Тайны. Разъясняющиеся к концу, неожиданные, но глубоко оправданные, мотивированные развязки.

ВОПРОС УЧИТЕЛЯ: почему это цикл? Вы ведь такой вопрос поставили перед собой, проведите исследование по данной проблеме.

(Учащиеся работают в группах 5-7 минут)

ОТВЕТЫ УЧАЩИХСЯ:

- повести объединены в цикл еще и потому, что есть общий рассказчик - г.Белкин. Вообще, в «Выстреле» рассказчиков 3 - это сам Белкин, Сильвио и граф.

В «Станционном смотрителе» - Белкин, смотритель и мальчишка. Но все повести объединяет один рассказчик.

С самого начала автор заявил, что читатель будет знакомиться с реальными событиями, имеющими место в повседневной жизни. Он добивался нетрадиционного отношения читателей к своей прозе, псевдоним помог устранить ему влияние своего имени на психологию читателя. Но в любой повести Пушкин старался обнаружить голос рассказчика, показать его причастность к событиям, доказать истинность происходящего. Намеренно сниженный, предельно простодушный образ Белкина, а также подробности его деревенской жизни призваны убедить читателя в полной достоверности происходящего. В литературоведении сохраняется интерес и споры к образу рассказчика и по сей день. Легкая мистификация очень удалась Пушкину, считают литературоведы. До А.Григорьева видели в этом образе лишь известный литературный прием маскировки подлинного авторства, заимствованный из европейской литературы. А.Григорьев высказал мысль, что Белкин является прозаическим отрицанием тревожащего поэта блестящего, страстного типа (Алеко, Сильвио, Онегин), говорил о белкинском процессе пушкинской природы как об отрицательном явлении, об обмещивании, что есть он первым попытался объяснить появление Белкина в творчестве Пушкина. Впоследствии появился ряд вопросов, составляющих проблему Белкина в пушкиноведении. Как-то: связан ли сам Белкин со всеми повестями необходимой внутренней связью или эта связь внешняя и случайная?

Современные литературоведы продолжают обращаться к образу Белкина, ищут новые подтверждения своим загадкам. Очень интересна, на наш взгляд С.Бочарова: «Рассказчик - это не Пушкин и не Белкин, это словно сама олицетворенная проза, ее собственное лицо».

Также Бочаров считает, что в повестях Пушкин смиряет себя. Подчиняет свое авторское к новому голосу, олицетворяющему реальный мир.

Похожую точку зрения высказал друг Пушкина

Вяземский: «Рассказ везде живой, но обдуманый и спокойный, может быть, слишком спокойный. Сдается, что Пушкин сторожил себя наложенную на себя трезвостью. Он будто силился отключить от себя и малейшее подозрение в употреблении поэтического напитка».

ВОПРОС УЧИТЕЛЯ: Какое влияние оказала западноевропейская литература на композицию, сюжет цикла повестей? Проведите исследование по данному вопросу.

ОТВЕТЫ УЧАЩИХСЯ после обсуждения в группах (учащиеся обращаются к тексту, литературоведческим статьям).

Сделаны следующие ОТКРЫТИЯ учащимися:

Пережив южную и Михайловскую ссылки, Пушкин стал уходить от романтизма и нередко подшучивать над этим течением и его сторонниками в своих произведениях. Достаточно вспомнить его шуточные замечания в романе «Евгений Онегин». В повестях Пушкин также отдает дань вышучиванию романтических штампов.

В основе каждой повести, если внимательно присмотреться, какой-то романтический, часто западноевропейский сюжет, который поэт обыгрывает на свой лад – снимает романтический лоск, придумывает вполне реальную жизненную концовку.

В «Выстреле» обыгрывается мотив кровной мести, но конфликт разрешается благополучно, счастливыми в конце повести оказываются герои, которые предпочли реальную обыденную жизнь пустому вынашиванию злобных планов.

В «Метели» влюбленные, не понявшие своих родителей, решают бежать. Но им мешает обычная непогода, потом смерть героя, казалось бы, должна была заставить героиню остаться одинокой. Но невыносимые страдания, приводит только к удачной развязке.

В «Гробовщике» очень типичный романтический герой В.Скотта и Шекспира. Пушкин рисует необычную ситуацию: к гробовщику приходят те, ради кого он трудится. Но в конце повести мы узнаем, что не было ничего ужасающего вызывающего в видениях героя, просто он выпил лишнего в гостях у стекольщика.

В «Станционном смотрителе» также очень типичная ситуация для западноевропейских сюжетов. Красивую девушку сманивает проезжий гусар. Исходя из логики развития романтического произведения, она должна была бы погибнуть. Но все происходит наоборот. Здесь трансформируется легенда о блудном сыне, представленная в немецких картинках на стене дома станционного смотрителя, не оживает в реальности.

В «Барышне-крестянке» враждуют 2 семейства. И следуя романтической традиции, двое влюбленных не могли быть вместе, но в финале у Пушкина они вместе – и их ждет долгая семейная и счастливая жизнь.

Ученик: Что-то еще их объединяет, какая-то общая философская мысль...

Учитель: Да, действительно, и это пожалуй, основное, что объединяет эти повести в единое целое. Попробуйте проследить философскую мысль Пушкина.

(Учащиеся работают в группах 5-7 минут, затем следует ответ).

ОТВЕТ: Мы обнаружили, что повести расположены по принципу градации – от повести к повести Пушкин ведет нас к своему идеалу, к которому он так стремился и в жизни, и в литературе. Давайте, это проследим и выслушаем наши аргументы.

- в «Выстреле» дано пустое, мелкое существование, здесь вся жизнь человека была подчинена жажде мести. Мы вместе с Пушкиным в недоумении: зачем была дана человеку жизнь?

- в «Метели» герои следуют духу судьбы, доверяются Божьему промыслу. Это уже движение вверх, здесь нет места пустому существованию человека, но и активной позиции человека тоже нет.

- в «Гробовщике», кажется, живая жизнь навсегда вытеснена смертью, но после кошмарного сна для гробовщика наступает пробуждение от власти денег, власти смерти. Способность избавиться от собственных пороков – это уже более высокая ступень в развитии человека.

- в «Станционном смотрителе» Пушкин выносит суровый приговор уродливым социальным отношениям, которые разрушают живую жизнь, но которая все равно пробивается в любви главного героя к дочери, к чужим детям, ее обретает в конце концов и героиня. В этой повести Пушкин от личных проблем переходит к социальным – и выносит им свой суровый приговор. Это уже движение от личного к социальному.

- в «Барышне-крестянке» наконец побеждены все предрассудки – и личные, и социальные – это уже прорыв в мир идеала, торжество живой жизни, к которой так стремился Пушкин.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНОЕ СЛОВО УЧИТЕЛЯ:
Обнимая весь мир человеческих отношений, не чуждаясь показывать темные стороны человеческой жизни, Пушкин, художник идеала, звал людей к идеалу: посмотрите, сколько у нас благородных, прекрасных героев! Гоголь сказал о нем: «Это русский человек в его развитии, в каком он, может быть, явится через 200 лет».

Этот срок близится к концу, а Пушкин и его герои по-прежнему являются недостижимыми образцами русского человека. Наш национальный гений и здесь оставил нам великую тайну, которую предстоит разгадать.

«Пушкин ... унес с собою ... великую тайну. И вот мы теперь без него эту тайну разгадываем», - писал Ф.М.Достоевский.

Пушкину были открыты тайны человеческой жизни, тайны космоса.

ДОМАШНЕЕ ЗАДАНИЕ: подготовиться к выполнению теста по творчеству А.С.Пушкина.

ПРИЧАСТИЕ КАК ЧАСТЬ РЕЧИ

ЦЕЛИ:

- познакомить учащихся с основными морфологическими и синтаксическими признаками причастия; -развивать навыки синтаксического разбора предложений, умение исследовать: наблюдать, находить новые факты об объекте, анализировать их, аргументировать свои выводы; -воспитывать чувство долга и патриотизма.

ОБОРУДОВАНИЕ: доска, интерактивная доска), компьютер, презентация Power Point.

ПЛАН УРОКА.

1. Организационный момент.
2. Орфографическая минутка.
3. Синтаксическая минутка.
4. Воспитательная минутка.
5. Объяснение темы.
6. Запись и пояснение темы.
7. Внутреннее проговаривание опорного конспекта.
8. Выяснение непонятого, выборочное озвучивание блоков, вызвавших трудность у учащихся.
9. Чтение сведений из учебника, сравнение с опорным конспектом.
10. Объяснительный диктант.
11. Итог урока. Внешнее проговаривание.
12. Домашнее задание.

ХОД УРОКА

1. Организационный момент.
 2. Орфографическая минутка.
- Объяснение орфограмм в записанной на доске и в тетрадях дате.

3. Синтаксическая минутка. Разбор предложения.
Истинный патриот счастлив своей причастностью к судьбам родной страны, нерушимой верой в её светлое будущее. **Примечание.** Вопрос об определении части речи слова «нерушимой» оставляем открытым.

4. Воспитательная минутка.

Учитель:

- Почему человек должен быть сопричастным к судьбе своей страны? Действительно ли таких людей можно назвать счастливыми?

(Обычно основной смысл ответов учащихся сводится к утверждению о том, что невоз-можно быть счастливым, если все вокруг несчастны, а значит, нужно стараться сделать жизнь своей страны лучше)

Учитель: Я думаю, человеческое счастье не может быть настоящим без двух составляющих. Долг и причастность. Почему? (после небольшой паузы, позволяющей детям подумать над заданным вопросом)

- Попробую ответить вам небольшой притчей В.А. Сухомлинского. Краткий пересказ учителем притчи «Каждый человек должен»:

Мама с маленьким Петриком сели в поезд. Они едут в далекий южный город, на берег теплого моря – отдыхать. Мама стелет на полке постель для себя и на отдельной полке – для Петрика. Мальчик ужинает: ест вкусную булку, куриную ножку и яблоко. Мягко покачиваясь, убаюкивают вагоны. Лег Петрик на мягкую постель и спрашивает:

— Мама, вы говорили, что поезд ведет машинист. А кто же ночью ведет поезд? Неужели он идет сам?

— Ночью тоже ведет поезд машинист.
— Как?.. удивляется Петрик. — Неужели он ночью не спит?

— Не спит, сынок.

— Мы спим, а он не спит? Целую ночь?..еще больше удивляется Петрик.

— Да, машинист не спит целую ночь. Если бы он хоть на минуту уснул, поезд разбился бы и мы погибли бы. — Но как же это так?.. не может понять Петрик. — Ведь спать-то ему хочется?

— Хочется, но он должен вести поезд. Каждый человек — должен. Посмотри в окно, видишь: вон в поле пашет землю тракторист. Ночь, а человек работает, видишь, как прожектором освещает поле? Потому что он должен работать ночью.

— И я должен? — спрашивает Петрик.

— И ты должен.

— Что же я должен?

— Быть человеком, — ответила мама. — Это самое главное. Трудиться. Уважать и почитать старших. Презирать лень и нерадивость. Любить свою родную землю.

Петрик долго не мог уснуть.

Итак, каждый человек должен, в том числе быть причастным судьбе своей страны. Почему?(пауза) Наверное, по очень простой причине. Потому что мы носим гордое имя Человек.

С «долгом» всё более или менее понятно. А что означают слова «причастный», «причастие»? По толковому словарю Ефремовой находим интересное нас лексическое значение слова «причастный» (Участвующий в чем-л., имеющий непосредственное отношение, касательство к кому-л., чему-л.)

Вариант. Если урок проходит в компьютерном классе, можно использовать для определения лексического значения «Яндекс», раздел «Словари».

- У слова есть несколько значений. Например, «имеющий отношение к причастию, имеющий в своём составе причастие». Так называется новая часть речи, с которой мы познакомимся сегодня.

5. Запись и пояснение темы «Причастие как часть речи»

Причастие было так названо потому, что оно по своим грамматическим свойствам «сопричастно» (как имени прилагательному, так и глаголу). Вспомните, при синтаксическом разборе вы были готовы назвать причастие «нерушимый» прилагательным. Теперь мы можем записать часть речи правильно - причастие. Определим основные признаки данной части речи. Приступим к «выведению» опорного конспекта

6. Объяснение темы.

а) «Выведение» опорного конспекта»

Мы уже выяснили, что причастие – это самостоятельная часть речи. (появляется блок опорного конспекта-слайда.

Приложение №1)

Решение проблемной задачи №1

Примечание. Если есть возможность показывать две презентации параллельно (интерактивная доска), то для решения проблемных задач используется презентация (Приложение №2), в противном случае задание и решение записываются на доске.

Учитель:
- перед вами предмет (показывает юту), определите его признаки. С помощью какой части речи вы это сделали?

На доске появляется надпись. Вариант Блок 1 презентации №2. (Закручиваем юту)

- Определите признак предмета по совершаемому действию. (Крутящаяся)

- С помощью какой части речи определен признак по действию? (Причастия)

(Останавливаем юту)

- Определите признак предмета по закончившемуся действию. (Крутившаяся, также часто дети называют причастие «остановившаяся»)

Записываем на доске:

-Как мы видим признак по действию может проявляться во времени.

Определите время причастий.

Подводим итог проблемной задачи № 1, выводим на экран блок №2 опорного конспекта.

Причастие обозначает признак по действию, проявляющийся во времени. Отвечает на вопросы какой(ая, ое, ие)?

Проблемная задача №2. -От каких глаголов образовались два последних причастия? Задаём вопросы. Чем отличаются глаголы? (Видом) Записываем на доске.

Итог проблемной задачи № 2, выводим блок №3 опорного конспекта. Причастия бываю совершенного и несовершенного вида. Причастия совершенного вида образуются от глаголов совершенного вида, а несовершенного – от глаголов несовершенного вида.

Проблемная задача №3. Записываем словосочетания: Девочка, одевающая куклу и кукла, деваемая девочкой.

-В каком словосочетании предмет сам совершает действие, а в каком над предметом производят действие?

Запись на доске.

Итог проблемной задачи. Вывод блока №4 опорного конспекта. Причастия бываю действительные и страдательные. Действительные причастия обозначают признак, возникший в результате действия самого предмета. Страдательные причастия обозначают признак, возникший под действием другого предмета.

Проблемная задача №4. Определим время причастий. Запишем ещё одно действительное причастие настоящего времени. Выделим суффиксы. Найдём глаголы, от которых образовались причастия, определим их спряжение.

- У действительных причастий настоящего времени могут писаться суффиксы -ущ- (-юш) или -ащ- (-яш-). От чего зависит правописание этих суффиксов? (От спряжения).

Итог проблемной задачи № 4, вывод блока № 5 опорного конспекта. Действительные причастия настоящего времени, образованные от глагола 1 спряжения, имеют суффикс -ущ-, -юш-.

Действительные причастия настоящего времени, образованные от глагола 2 спряжения, имеют суффикс -ащ-, -яш-.

Проблемная задача №5. Аналогично предыдущей задаче, определяются суффиксы страдательных причастий настоящего времени. Итог проблемной задачи № 5, вывод блока № 6 опорного конспекта. Страдательные причастия настоящего времени, образованные от глагола 1 спряжения, имеют суффикс -ем-, -ом-. Страдательные причастия настоящего времени, образованные от глагола 2 спряжения, имеют суффикс -им-.

Проблемная задача №6. Записываются действительные и страдательные причастия прошедшего времени, определяются суффиксы. На доске записываем краткую форму причастия «открытый», выделяем окончания.

-Обратите внимание на формы причастий. В чём

различие? (Краткая и полная формы)

-Какие причастия имеют краткую форму? (Страдательные)

Итог проблемной задачи № 6, вывод блока № 7 опорного конспекта. Действительные причастия прошедшего времени имеют суффиксы -вш-, -ш-.

Страдательные причастия прошедшего времени имеют суффиксы -нн-, -енн-, -т-. Страдательные причастия имеют краткую форму. Дверь открыта.

Проблемная задача №7. Записываем предложение. Поющие в роще соловьи вызывают восторг.

-Выписать и разобрать словосочетание с причастием

- Определить род, число, падеж существительного и причастия. От какой части речи зависит причастие? Как определить род, число, падеж причастия? Итог проблемной задачи № 7, вывод блока № 8 опорного конспекта. Причастие изменяется по родам, числам и падежам, зависит чаще всего от существительного. Чтобы узнать род, число, падеж причастия нужно определить род, число, падеж существительного.

Проблемная задача №8. Выписать причастие с зависимым словом, разобрать словосочетание.

-Причастие с зависимым словом образует причастный оборот. Он является одним членом предложения. Каким? (Определением)

-Поменяйте местами определяемое слово и причастный оборот.

- Как зависит постановка знаков препинания от положения причастного оборота по отношению к определяемому слову? Итог проблемной задачи № 8, вывод блока № 9 опорного конспекта. На примере данного блока показано постепенное «рождение», выведение опорного конспекта в презентации.

Причастие с зависимым словом образует причастный оборот. Он является одним членом предложения (определением). Если причастный оборот находится до определяемого слова, то не выделяется запятой. Например. Дувший со всех сторон ветер усиливается. Ветер какой? Дувший с севера. Это определение, выраженное причастным оборотом. Не поставили запятую, потому что оборот находится перед определяемым словом.

Если причастный оборот находится после определяемого слова, то выделяется запятой. Например. Ветер, дувший со всех сторон, усиливается.

Ветер какой? Дувший с севера. Это определение, выраженное причастным оборотом. Поставили запятую, потому что оборот находится после определяемого слова.

б) Объяснение опорного конспекта в целом. (Подробное см. в «Расшифровке опорного конспекта» Приложение №3)

7.Внутреннее проговаривание опорного конспекта. (Учащиеся воспроизводят опорный конспект про себя)

8. Выяснение непонятного, выборочное озвучивание блоков, вызвавших трудность у учащихся

9. Чтение сведений из учебника, сравнение с опорным конспектом.

10. Объяснительный диктант.

Записать отрывок стихотворения А.С. Пушкина. Найти причастия.

Редает облаков летучая гряда;

Звезда печальная, вечерняя звезда,

Твой луч осеребрил увядшие равнины,

И дремлющий залив, и черных скал вершины;

Любно твой слабый свет в небесной вышине:

Он думы разбудил, уснувшие во мне.

11. Итог урока. Внешнее проговаривание. (Учащиеся по

очереди вслух воспроизводят опорный конспект)

12. Домашнее задание. Выучить сведения о причастиях, используя учебник, опорный конспект и расшифровку к нему

ФАРАБИ ТРАКТАТТАРЫНДАҒЫ БІЛІМ, ТӘРБИЕ ЖӘНЕ АДАМГЕРШІЛІК - ГУМАНИЗМ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазіргі дүниені неғұрлым дұрыс танып және жақсы өмірдің дұрыс жолын таңдай білу үшін және жаңа мыңжылдықта білімді, тәрбиені, адамгершілікті-ізгілікті дамыту үшін біз әр уақытта, әр дәуірде өзімізге дейінгі өткен идеялар мен қағидаларға сүйенгеніміз жөн. Ондай идеяларды орта ғасырларда өмір сүрген Батыс пен Шығыстың ғұлама ойшылдары Аверроэсо (Ибн Рушд), Я.А. Коменский, Н.Макиавелли, Ибн Халлун, Ибн Сина, Әл Бируни және т.б. айтты. Осындай ой титандарының бірі-бірегейі, қазақ топырағынан шыққан ғұлама ғалым-философ Әл-Фараби еді. Ол сонау ерте орта ғасырлардың өзінде адамзат ілімінің қажеттілігін айтып, білім алудың маңызын атап көрсеткен болатын. Фараби идеялары оның 140-тан астам трактаттарының арқауы болды.

Фараби трактаттарының әрқайсысы өзіндік бір дүние, қағида, теория мен әдіс. Солардың бірі 948 жылы Египетте жазылған «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары туралы трактаты» болып табылады. Ол бұл еңбегінде адам әрекетінің түпкі мақсаттарының бірі - Бакытқа жету деп айта келе, сол бакытқа тек білім мен игілік нәтижесінде ғана жетуге болады дейді.

Әл Фараби тәрбиенің, оның ішінде еңбек тәрбиесінің теориясы ғылымға негізделуі қажет деп санады. Ол ғылымды тарихи үрдіс деп түсінді, ғылым жүйелі түрде құрылған білімнің жоғарғы формасы деген анықтама берген. Фараби сонымен бірге оқу-ағарту мен тәрбие туралы, еңбек мәдениеті туралы ілім жасады. Еңбектің өзі өнер. Ал еңбек тәрбиесі сол өнерден туындайды, әрбір адамды еңбекке баулиды, еңбек шеберлігін үйретеді. Олардың еңбек ету дағдысын қалыптастырады деген болатын. Оның адам еңбегі туралы бұл тұжырымдамалары қазіргі жаңа мыңжылдықта да өзекті екені айдан анық.

Еңбек тәрбиесінің теориясын жасау барысында ол антик заманының теоретиктері Платон мен Аристотельдің тұжырымдарын басшылыққа алды. Демек, ол қандай да болсын құбылысты түсіндіруге бағытталған ұғымның, идеяның, белгілі бір саласының мәнді байланыстары мен заңдылықтары жөнінде толық түсінік беретін ғылыми білімді қорытудың ең жоғарғы формасы деген қағидадан ұдайы басшылыққа алған Фараби еңбек тәрбиесінің теориясын «өзінің ішкі құрылымы жағынан бір-бірімен логикалы байланыста болатын біртұтас білім жүйесін құрайды», - деп тұжырымдайды.

Педагогикалық тұрғыда қарастырсақ бұл тұжырым оқушыларға сапалы тәртіп, саналы білім беру, пайдалы қоғамдық еңбекке баулу деген сөз. Фараби еңбек тәрбиесінің теориясын жасауда еркін еңбектің, адамның жан-жақты дамуы үшін маңызы зор екенін атап көрсетеді.

Фараби: «Еңбек ету, саналы болу, адамгершілік, ізгілік, ақылдылық табиғаттан туындауы қажет», - деген ғылыми тұжырым жасады. Фараби адамды табиғат, адам, жер бетіндегі тірі организмдер дамуының ең жоғарғы сатысына көтерілген, еңбек құралдарын жасап, оларды өз қажетіне жарата білген, түсінікті сөз сөйлей білетін саналы органын мүшесі дейді. Адам туралы материалистік бағытты ұстанған Фараби адам еңбек ету нәтижесінде жоғары сатыға көтерілетінін алға тартады.

Фарабинің пікірінше, оқу, тәрбие, білім алу, еңбек ету, ғылым адамы болу адамгершілік және еңбек тәрбиесіне

тығыз байланысты. Фараби ең алғаш еңбекті, таза еңбекті, адал еңбекті тәрбиенің алғы шарты етіп алды. «Тәрбиені неден бастау керек», «Философияны үйрету үшін алдынала не білу керек» еңбектерінде ғылымды, оқу-ағартуды менгеру, білім тәрбие алу, еңбекке үйрену, философияны менгеру тәрбие әдістеріне байланысты екенін ғылыми тұрғыда дәлелдейді. Осы негізде ол оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттарын жеке-жеке анықтайды. «Ғылымдар тізбесі», «Ғылымдардың шығуы» еңбектерінде ғылымдарды үйрену, реттерін белгілейді және тәрбиенің, оның ішінде еңбек тәрбиесінің тарихи тағылымын, үлгісін, болашақ ұрпаққа өнеге, тәлім етіп қалдырады.

Әл Фараби жас ұрпаққа тәлім-тәрбие беріп, еңбекке үйретіп, еңбек тәрбиесін беретін адамды (ұстаздық ететін адамды) өте жоғары бағалаған. Оның ойынша тәрбиеші адам (қазіргі мұғалім) «мәңгі нұрдың қызметшісі»

Ұлы ойшыл Фараби тарихи шындықты, еңбекті, тәрбиені, оның ішінде еңбек тәрбиесін адамның игілігі, бакыты үшін қолдануды армандады. Адамның игілікке жету жолдары туралы ойларын Фараби «Сол кездің өзінде» экономиканың, саясаттың, мемлекеттік құрылыстың, отбасы тәрбиесінің, еңбек тәрбиесінің мәселелеріне байланыстыра отырып, аса қажет мызғымас берік негізге сүйенеді. Сондай-ақ, ол қоғамды ақылмен дұрыс басқарудың шарттары жөнінде батыл пікір айтқан ғұлама. Өйткені адам бакытты болуға лайық және сол бакыттың табуға тиіс. «Адам өз заманында жақсы да дұрыс басқарылатын қоғамда ғана шын мәнісінде бакытты өмір сүре алады», -дейді данышпан. Сөйтіп, Фараби адамның өмірлік іс әрекетіне үлкен мән бере отырып, еңбек қана адамды жануарлар дүниесінен бөліп, оқшау көрсететінін ғылыми тұрғыда дәлелдеді. Адамзат қоғамының өмір сүруіне ең керектісі оның материалдық тұтыну қажеттері дегенді бірінші орынға қойып, осынау маңызды мәселе төңірегіндегі теріс көзқарастарды үзілді-кесілді жоққа шығарады.

Фараби адамдар бір-бірімен келісіп, тіл табысып отыруы керек деп есептеді. Әділеттіліктің қалыптасқан нормасы, әмбебап заңдар қажет екендігін ескерте келе ол заңдардың тәрбие арқылы жүзеге асатындығын дәйектейді. Оның ойынша, еңбексіз заң да, қоғам да ілгері дами алмайды. Ұлы ойшылдың заң күші туралы осы айтқандарынан қоғамдық келісімдер туралы идеяның алғашқы ұрығы жатқандығын аңғару қиын емес. Бұл идея Еуропада көп кейін өріс алды. Кейбір шығармаларында Фараби өз тұсындағы қоғамды астыртын ғана сынап отырды. Ондағы етек алған озбырлықтар мен қаталдықты, ақыл мен адамгершілік, еңбек тәртібі ұстанымдарының орасан бұрмалауынан деп түсіндірді.

Еңбек және еңбек тәрбиесінің ғылыми негізін қолдануда ХІІ ғасырда жазылған «Фарабинің энциклопедиясы» атты еңбектің маңызы өте зор. Әсіресе мұның трактат ретінде ғылым тарихында алатын орны айрықша. Бұл трактат «Ғылымдар энциклопедиясы», «Ғылымдар реті», «Ғылымдар классификациясы», т.б. аттарымен Шығыс және Батыс елдерінде өте ертеден-ақ мәлім болған. Бұдан көп ғұламалар тәлім алған.

«Фарабинің энциклопедиясы» сол кездің өзінде (ХІІғ) арабшадап латын тіліне екі рет аударылған. Одап кейінгі ғасырларда бұл еңбек толық немесе үзінді түрінде ескі

еврей, неміс, ағылшын, француз, түркі, т.б. тілдерге тәржімаланған. Роджер Бэкоп, атақты Әбу Әли Ибн Сина (980-1037) және басқалар тікелей соның әсерімен өздерінің көпке мәлім энциклопедиялық еңбектерін жазды.

Бұл еңбектің құндылығы, оны басқа халықтардың өз қажетіне жаратып, оның еңбек заңдарына, еңбек адамдарының өз жұмысына саналылықпен, ұқыптылықпен қарап, өндірісті дамыту, еңбек өнімін, жеке адамның еңбекке құштарлығын, ынта-жігерін арттыру мақсаты көзделгендігінде.

Әл-Фараби жаратылыстану ғылымының негізін салған ғұламалардың да бірі. Ол математиканы жаратылыстану ғылымының басты саласы деп санады. Біз қазір техникалық ғылымдарды жаратылыстану ғылымының басты саласына жатқызамыз. Фарабидің «Теориялық арифметикаға қысқаша кіріспе» деп аталатын еңбегінде барлық құбылыстарды табиғат-жаратылыстану әлемінің ауқымында дамитынын дәлелдеп көрсетеді. Трактаттарында қоғамдағы барлық құбылыстар мен өзгерістер таза адал еңбектің жемісі деп тұжырымдады. Сөйтіп, «Адамды адам еткен - еңбек» қағидасының да негізін салып берген. Ал логикалық еңбектерінде еңбек пен еңбек тәрбиесінің дамуы элементтері кездеседі. Әсіресе, «Ғылымдар тізбесі», «Алмәгеске түсініктеме», «Астрология», «Философияны үйрену үшін не білу керек» еңбектерінде еркін еңбектің маңызы мен мәнін талдап, ашып көрсеткен.

Әл-Фарабидің өзінің философиялық және натурфилософиялық еңбектерінде жаратылыстанудың көптеген мәселелеріне тоқталады. Ал ғылыми-философиялық еңбектері оқу, тәрбие мәселелеріне арналған. Оның пікірінше оқу, білім алу, ғылым адамы болу адамгершілік және еңбек тәрбиесі мәселелерімен тығыз байланысты. Ол білім алумен оқу еңбегін пайдалы еңбекке жатқызады.

Ортағасырлық ғұлама жалпы теориялық ой-пікірдің

жетістіктерін жаңғыртып, жетілдіре түсті. Халық даналығы туғызған данышпандық пікірлерге деп қойды. Нәтижесінде өзінің философиялық төл тұжырымын жасап, қоғам туралы ілімді, этика мен эстетиканы, этнопедагогиканы дамытты. Аристотельдің еңбектеріне сүйеніп отырып, антика заманының теориялық озат ой-пікірлерін сыннан өткізіп, оның қажеттісін алды және заманның ілімін белгілі бір жүйеге салды. Аристотельдің жаратылыстанудағы ғылыми және стихиялық материалистік тұжырымдарын күшейтті. Сондай-ақ, Платонның идеалистік және мистикалық кәтелерін түзетті.

Фараби мұрасының ішінде этнопедагогика үлкен орын алады. Ол этиканы жақсылық пен жамандықты ажыратуға мүмкіндік беретін ғылым деп қараса, этнопедагогиканы халықтың әдет-ғұрып, салт-дәстүрін кейінгі ұрпаққа жеткізетін ілім деп санады. Бұған оқу, білім алу, тәрбие беруді жатқызды. Ұлы ғалымның осындай этикалық ойларынан терең гуманизмнің лебі еседі, ол адам баласын жаратылыстың, бүкіл жан иесі атаулының биік шоқтығы деп түсінді. Бірақ жамандықты жақсылықпен жеңгенде ғана адам баласы игі мұратына жетеді деп қорытынды жасайды.

Сонымен, Фараби туындыларының оның ішінде еңбек пен еңбек тәрбиесі, адамгершілік, игілік туралы тағылымдарының маңызы әлі күнге дейін өз маңызын жойған жоқ. Қайта оны тағылымдарының мазмұны қазіргі тәуелсіз Қазақстан жағдайында қайта түлеп, заман талабына сай жаңа көрініс алуға. Ол жана теориялық мазмұндалары хақ.

Әл-Фарабидің ілімі Шығыс халықтарының, оның ішінде қазақ халқының педагогикалық ой-пікірінің дамуында революциялық төңкеріс болып есептелді. Демек, ол Шығыс халықтарының салт-санасының, әдет-ғұрыпның ағартушылық тәлім-тәрбиесі, ой-пікірінің, ғұламалық тағылымның дамуында жаңа кезең ашып, халықтық педагогиканың негізін қалауы дейміз.

Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
химия пәнінің оқытушысы.

АЛПАМЫСОВА Көркем,

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ХИМИЯЛЫҚ ЭКСПЕРИМЕНТТІ ПАЙДАЛАНУ ЖӘНЕ ОНЫҢ МАҢЫЗЫ

Егер химия ғылымының тарихи даму жолын ойша елестетер болсақ, оның дамуында эксперименттің үлкен ролі бар екендігіне көз жеткізуге болады. Химияның барлық маңызды теориялық ашылулары экспериментальді фактілердің көлемінің жалпылануының нәтижесі болып табылады. Табиғи қосылыстарды тану эксперимент көмегімен жүзеге асырылады, ол қосылыстар арасындағы өзара байланыс пен өзара бағыныштылықты ашуға көмек береді. Оның химия ғылымындағы мәні осындай маңызды болғанына қарап, химияның негізін оқытуда да ролі аз емес екендігін білуге болады. Химиялық эксперимент тәжірибе жүргізудегі білік пен дағдыны жүйелеуде маңызды орын алады.

Оқу-тәрбие үрдісінде эксперимент және теорияның өзара тығыз байланыстылығы нәтижесінде оқушылардың химия пәні бойынша жоғары сапалы білімге жеткізуге болады. Химиялық экспериментті өзіне екі белсенді әрекетті, яғни мұғалім мен оқушыны бағындыратын процесс деп

қарастыруға болады. Химиялық экспериментті оқытушының шығармашылық әрекеті деп қарастыруға болады. Бұл оқушыларды білік, білім және дағдымен қаруландыруға бағытталған. Бірінші жағдайда оқушы әрекет жасайтын – объект, екіншісінде – әрекеттің екі түрін байланыстыратын субъект түрінде болады. Тек осылай ғана оқушы алған білімдері арқылы теориялық және басқарушы мақсатта, жалпы заңдылықтар сатысында химиялық құбылыстар мен процестер түсінігіне енеді. Химиялық эксперимент сұрақтары химияны оқыту әдістемесі жұмыстары барысында қарастырылған. Бірақ көп жағдайда тәжірибені қою тактикасына және аз мөлшерде сабақта оның қолдану әдісіне де көңіл бөлінеді. Химиялық эксперимент әдістемесіне жеке бөлек арнайы бөлімдер қарастырылмаған. Мұндағы негізгі басты мақсат – химиялық эксперимент әдістемесін толық жүйе ретінде көрсетіп, химия сабақтарында және сыныптан тыс жұмыстарда тәрбиелік және оқу процесінің мәнін анықтау

болып табылады. Көрсетілген тұрғыда әдістеме химия пәні мұғалімдерінің ғылыми-әдістемелік дайындықтарын жоғарылатуға қабілетті тудыратын химиялық эксперименттің құрама бөлігі ретінде қаралады, ал мұны іске асыру оқушыларды химияны оқыту үрдісіне белсендіреді.

Химиялық эксперимент процесінде оқушы мен оқытушы әрекетінің ішкі өзара байланысы – химияның таным процесін ұйымдастыруда құбылыстар мен процестермен танысуды сипаттау дәрежесінде емес, оларды шынайы игеру дәрежесінде жүргізіледі. Әдістемелік құралдарда барлық сабақтардың тақырыптар бойынша өңдеулері берілмейді, тек оқытушыға оқу материалдарының және оқыту мақсатының негізінде сабақта химиялық әрекетті жүргізу және дайындауға маңызды түсініктемелер келтіріледі. Өзінің жұмыс тәжірибесін және шығармашылық әрекеттерін көрсете отырып тәжірибелі оқытушы химиялық экспериментті өзінің сабағында құру әдістемесін ойлап шығарып, оны жүзеге асыруына болады.

Химияны үйрену барысында химиялық эксперимент маңызды рөл атқарады – бұл оқу үрдісінің құрамдас бөлігі. Химиялық экспериментальді сипаттама ең алдымен ғылыми түсінік қойылған мақсаттан логикалық түрде туындауы және практикалық түрде негізделуі керек. Тапу нақты пәнді, құбылыстар, процестер мен фактілерді қабылдаудан басталады. Химиялық түсінік – бұл химиялық құбылыстар мен процестердің нақты белгілерінің жалпыланған білімі. Олардың талдануы барлық тұрғыдан нақты, сәйкесін табуға мүмкіндік береді және осы негізде химиялық заңдылықтар құрады. Химиялық эксперименттің әр түрлі түрлерін қолдана отырып, оқытушы оқушылардың теориялық білімдерін нақтылауға үйретеді. Химиялық эксперимент оқушыларға өздерінің игерген химиялық түсініктерін нақты құрылыммен игеруге, жалпы заңдылықтарды жеке фактілермен көруге көмектеседі.

Химиялық эксперимент өзінділікті дамытып, химияға қызығушылығын арттырады, себебі оны орындау барысында оқушылар практикалық мәнін түсінуімен қатар, өз білімдерін шығармашылық тұрғыдан игеру мүмкіндігіне ие болады. Химиялық эксперимент оқушылардың ойлау қабілетін, ойлау белсенділігін арттырады, оны алынған нәтижелер мен жасалған қорытындылардың нақтылық критерийлері ретінде қарастыруға болады. Мидың дамуында маңызды рөлді теория алады, бірақ ол эксперимент, практикамен байланысты болады.

Химиялық эксперимент бірнеше кезеңде жүргізіледі:

Бірінші: - тәжірибені қоюға негіздеу

Екіншісі: - жоспарлау және жүргізу

Үшіншісі: - алынған нәтиженің бағасы

Экспериментті алдын-ала алынған білімге сүйеніп орындайды. Экспериментті жүргізу әдетте гипотеза отырып орындалады. Бұл жұмысқа оқушыларды тарту шығуымен байланысты. Бұл жұмысқа оқушыларды тарту олардың ойлауын арттырады, алған білімдерін гипотезаны олардың ойлауына мүмкіндік береді, ал тұжырымдауға қолдануына мүмкіндік береді, ал оқытушының тексеруі нәтижесінде оқушылар жана білімді игереді. Химиялық эксперимент проблемалық игеруді, ситуациялардың туындауы, оның шешілуіне, сонымен қатар туындаған гипотезалардың нақтылығын тексеруге үлкен мүмкіндік туғызады. Нәтижесінде эксперимент оқушылардың ойлау қабілетіне әсер етеді, ал оқытушы

оқыту және білімді игерту процесін басқаруға ие болады.

Химия пәні бойынша бағдарланар химиялық эксперимент – демонстрациялар, зертханалық тәжірибелер, практикалық сабақтарды және экспериментальді тапсырмаларды оқытудың көп жылдарында кен қолдануды қарастырады.

Химиялық эксперимент әртүрлі дидактикалық функциялардың орындалуы, әртүрлі формаларда қолданылып және оқытудың түрлі әдістер және құралдарымен сәйкес келуі мүмкін. Ол оқушылардың өзіндік әрекеттерінің сатылап жоғарылау принципі қолданылатын жүйені құрайды.

Мұғалімнің химиялық экспериментті дайындау мүмкіндігі оқу-тәрбиелік мақсаттармен анықталады. Химияны оқыту қарқындылығы оқу материалының жалпы жоспарларымен тығыз байланысты. Жоспарлау процесі шешілетін негізгі тапсырмалар - оқу материалының, сабақтағы және үй тапсырмасының көлемінің анықталатын оқу процесінің жүйеленуі, зертханалық тәжірибелер және практикалық сабақтың жүргізілуіне уақыт бөлінуі, экспериментальді және есептік тапсырмаларды шешу, оқушылардың білім, білік және дағдысын бақылау; материалды қайталау және қорытындылауынан тұрады.

Химия мұғалімі экспериментті барлық тақырыпқа және нақты сабаққа қажетті жоспарлауы, оны әдістемелік жағынан қолданып, оқушының танымдық әрекетін басқаруы керек.

Химиялық эксперимент жоспарланады, ол үшін оқу жылының басында оқу бағдарламасына сәйкес келешек жоспарда демонстрация, зертханалық тәжірибе, тәжірибелік сабақтар және экспериментальді тапсырмалардың шешілуінің жүргізілуі құралады. Оқушының игеруге тиіс экспериментальді білік және дағды сатылары анықталады. Бағдарламадан химиялық эксперименттің тәжірибе түрлері құрылады.

Экспериментке дайындалу барысында сонымен қатар тәжірибеге қажетті мәліметтер енетін үлестірмені қолдануға болады: прибор атауы, реактивтер, қажеттіліктер бір бағытта, ал прибор, қондырғы схемасы – екінші бағытта көрсетіледі. Үлестірменің ұзақ қолданылуы және жаксы сакталуы үшін оны целлофанды конвертке салуға, немесе дәптер парағының екі бетіне жасап, оны картон не қатты қағазға жабыстырып қоюға болады. Бұл карточкалар экспериментті дайындайтын лаборантқа тиесілі (демонстрациялар, зертханалық тәжірибелер, практикалық сабақтар және экспериментальді тапсырмалар) ал мұғалім оның жұмысын тексереді. Кейбір жағдайларда екі бірдей прибор қолданылады, бірінде – құрылыс, екіншісінде – демонстрациядағы әрекеті көрсетіледі. Сонымен қатар оқушыларға олардың ерітінділері дайындалған заттардың физикалық күйлерін көрсету керек. Бұл көп қолданылатын натрий гидроксиді, калий гидроксиді, индикаторлар, барий хлорид және т.б. жатады. Мұндай мүмкіндік оқушыларға, барлық негіздер және тұздар қалыпты жағдайда – қатты заттар екенін ұмытпауын қадағалайды. Бірақ күнделікті практикада оларды анықтайтын концентрация ерітінді түрінде қолданылады.

Оқытушының тәжірибені көрсетуі және оқушылардың тәжірибені орындауы әртүрлі мәнге ие және химияны оқытудың негізі болып табылады.

ЕРЖАНОВА Арай.

Қызылорда облысы Қазаты ауданы Әйтеке би кенті.
№266 мектеп – лицейдің технология пәнінің мұғалімі.

СҮТ ЖӘНЕ СҮТ ТАҒАМДАРЫ

Сабақтың мақсаты: Сүт және сүт тағамдары туралы мағлұмат беру.

Білімділік: Қазақтың ұлттық сүт және сүт тағамдарының түрлері, дайындау тәсілдері туралы түсінік беру, білімдерін тереңдету;

Дамытушылық: Оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын, теориялық және практикада алған білімдерін күнделікті тұрмыста пайдалануға бағыт-бағдар бере отырып, өздіктерінен жұмыс істеуге, салыстыруға, бірінің пікірін бірі дамыта отырып, өзара сыйласуға, қорытынды шығаруға машықтандыру;

Тәрбиелілігі: Оқушыларды ұқыптылыққа, үнемділікке, әдептілікке, баулып, салт-дәстүрлі сақтап, өз орнын таза ұстауға, қауіпсіздік ережесін сақтауға тәрбиелеу.

Сабақтың түрі: аралас

Сабақтың әдісі: Сын тұрғысынан ойлауды дамыту

Сабақтың көрнекілігі: төрт түлік малдың суреті, бүктеме

Пәнаралық байланыс: халықтық педагогика, әдебиет, биология, тарих

Сабақтың барысы: I.Ұйымдастыру:

Топқа бөлу. Балалар 1,2,3,4,5-ке дейін санау арқылы 1-лер бөлек, 2, 3, 4, 5 өз алдына топ құрады. "Сиқырлы сандықшадан өз топтарына есім алады.

1-топ "Балқаймақ" тобы, 2-топ "Кілегей"тобы, 3-топ "Балмұздақ" тобы, 4-топ "Ірімшік"тобы, 5-топ "Ақбұлақ"тобы

Қызығушылығын ояту сатысы.

Жаңа сабақты түсіндіру.

Қазақтың сүт және сүт тағамдарына тоқталу.

Қазақтың ұлттық тағамдары туралы не білсе, оны топтастыру арқылы қағаз бетіне түсіру. Оқушы ойындағыны тоқтаусыз, шектемей, жаза береді, ол үшін уақыт беріледі (7 минут). Оқушылар жазғандарын оқиды, жинақтайды.

Төрт түлік малдың суреті, бүктемені пайдалану

Тірек-сызба сызады

Бүгін біз қазақтың ұлттық тағамдарының ішіндегі сүт және сүт тағамдарына тоқталамыз.

Сүт. Сауын малдан, яғни биенен, інгеннен, сауын сиырдан, қой, ешкіден алынады.

I.Ой қозғау. Сөздік жұмыс.

Сүт-малдан алынатын өнім.

Уыз - жана төлдеген малдың алғашқы қою сүті.

Ашкылтым - сүт тағамдарының дәмі

Малта - езілген құрттың жұқанасы

Меніреу - қой сүтінен ұйытылған қатық түрі.

Ұйытқы - сүтті ұйыту үшін мәйек, айран, сүзбе сияқты ашылар "ұйытқы" деп аталады.

Торта - май қайнатқанда шығатын тұнба

Қату (май кату, сүт кату) - тағамға май, қаймақ қосуды айтады. Мысалы, шайға сүт, сорпаға қатық қатады.

Айну (айныған) - сұйық тамақтың (қымыз, шұбат, айран т.б) дәмінің бұзылуы.

Адал - таза, жейтін тамақ.

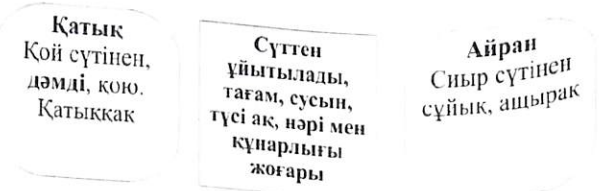
Мал және одап алынатын өнімдер қазақтың басты тамақтарының бірі.

Қазақ халқының ішіп-жемінде сүт тағамдары ерекше орын алады. Төрт түлік малдың сүтін және одан жасалған айран, қымыз, шұбат сияқты сусындарды халқымыз "ағарған" немесе "ақ" деп атаған. Осы ақтан көптеген жылдар бойы әжелеріміз, аналарымыз тәжірибе жинақтай келе одан көптеген тамақ түрлері мен дайындау әдістерін білген және олардың көптеген қызықты атаулары, ерекше жасау, пісіру жолдары тағы бар. Сөйтіп бір сүттен, қою, қоймалжың, ашы, тұшы, жұмсақ, қатты, ұнтақ тағамдар жасап шығарған. Сүт тағамдары денсаулыққа пайдалы және қоректі қасиеті де мол. Кезінде академик И.П.Павлов сүтті "табиғаттың өзі дайындаған тамаша тағамы" деп бағалаған. Біз тамақ ішу үшін өмір сүрмейміз, өмір сүру үшін тамақтанамыз.

"Кубизм" стратегиясы бұл тақырыпты жап-жақты камтуға мүмкіндік туғызатын оқыту стратегиясы. Кубиктің алты жағындағы тапсырмаларды орындау

1. Баяндаңыз. Сүтті және сүт тағамдарын үйде пайдаланудың, дайындау мен сақтаудың негізгі ережелері

2. Салыстырыңыз

3. Өзіндік жұмыс. Тест сұрақтарын орындау

1. Уыз неден жасалады?

а) ашыған сүттен

ә) сүттен

б) төлдеген малдың алғашқы күнгі сүтінен

2. "Лактоза" дегеніміз не?

а) сүттің қанты

ә) сүттің майы

б) сүттің минералды тұздары

3. Шұбатты қай түліктің сүтінен әзірлейді?

а) сиыр сүтінен ә) түйе сүтінен б) биенің сүтінен

4. Стафилакоктың тіршілік ететін орындары

а) ет өнімдерінде

ә) жабайы өсімдіктерде

б) сүт өнімдерінде

5. Тағамды дайындамас бұрын ең алдымен нені сақтау керек?

а) техника қауіпсіздігін

ә) тамақтану мәдениетін

б) тазалық-гигиеналық талабын

6. Май пісіруге арналған піспегі бар ыдыс?

а) күбі ә) самар б) мес

4. Сүт және сүт тағамдары туралы ырымдар мен тыйымдар.

1-кесте Ақ алып шығу салты	Оқушының пікірі. Ақ алып шығу (салт-ырым) қазақ халқы сүтті, қымызды, шұбатты, айранды т.б сүт тағамдарын "ақ" деп атайды да, оны қасиетті киелі, зат санатына жатқызады. Сол сияқты ақ түсі де киелі, адалдық ұғымдарды білдіреді. Халық дәстүрінде ауылға келген көш алдынан шығу-адамгершілік, мұсылмандық, көршілік парыз. Ақ алып шығу "осы ақтай таза болайық" деген тілекті білдіреді. Мұндай жағдайда жана көшіп келгендер ризалық білдіріп алғыс айтады.
2-кесте Ақ құйып шығару салты	Ақ құйып шығару (салт-ырым). "Үйге кірген жыланға да ақ құйып шығаралы" (мәтел). Халқымыз ақты жерге төкпейді, аяққа баспайды. Ал кейде сол ақты жерге төгетін де ырымдар бар, мысалы: қалың өрт келгенде алдына ақ шашады, сол сияқты үйге жылан кіріп кеткенде де оның басына ақ сүт немесе айран құйып, үйден шығаралы. Мұндай әдет халықтың өз аулына немесе үйіне дос, дұшпанына да алдымен құрметпен қараудан шыққан болуы керек.
3-кесте. Қазақ өлшемдері (сұйық өлшемдері)	1 тамшы-1гр. Бір ұрттам-50-60гр. Бір жұтым-250-300гр. Бір қасық-20-30гр. Бір аяқ-700-750гр. Бір шелек-10-12л. Бір шара-8-10л. Бір ожау-300-400гр.

БАЛКАЕВА Куралай Айтеевна,
Преподаватель информатики,

Казахский гуманитарно-юридический и технический колледж.

НЕЗАМЕНИМЫЙ ПОМОЩНИК ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНТЕРАКТИВНАЯ ДОСКА

Интерактивная электронная доска ACTIVboard - незаменимый помощник для проведения презентаций, семинаров, тренингов, совещаний, конференций, мозговых штурмов.

Интерактивная электронная доска имеет твердую, износостойкую поверхность. Широкий спектр услуг по обучению и поддержке пользователей - позволяет реализовать Ваши идеи в течение одного дня. Интерактивная доска ACTIVboard фирмы Promethean представляет собой уникальное сочетание функциональности и исполнения с надежностью и долговечностью. Гарантия 3 года на наше оборудование является залогом Вашей эффективной работы в течение многих лет.

Предоставляет делать и сохранять Ваши действия (пометки) во время проведения презентации поверх изображения, распечатать копию доски на принтере или сохранить в электронном виде на компьютере

Беспроводный, не имеющий элементов питания электронный карандаш ACTIVpen используется вместо мыши - для простого, удобного, точного доступа к мультимедиа ресурсам

Содержащее большое многообразие функций, интуитивно понятное, имеющее встроенные библиотеки и дополнительные модули программное обеспечение ACTIVstudio - предназначено не только для презентационных целей

Предлагаем следующие модели интерактивных электронных досок ACTIVboard:

ACTIVboard 64
поверхность: 1,42x1,06 м,
активная поверхность: 1,62 м диагональ,
крепежноинструментальный набор,
2 электронных карандаша без соединительного провода,
соединительный кабель и блок питания
Прекрасно подходит для небольших аудиторий и там, где мало свободного пространства у стен. ACTIVboard 60 можно установить на стене или зафиксировать на стойке на колесиках.

ACTIVboard 78
поверхность: 1,76x1,26 м,
активная поверхность: 1,99 м диагональ,
крепежноинструментальный набор,
2 электронных карандаша без соединительного провода,
соединительный кабель и блок питания.
Идеально подходит для аудиторий, вмещающих до 40 участников; большая активная поверхность позволяет хорошо видеть отображаемый на ACTIVboard 78 материал урока. ACTIVboard 78 значительно легче других интерактивных досок такого размера и может быть легко установлена на стойку на колесиках.

ACTIVboard 95
поверхность: 2,16 x 1,16 м
активная поверхность: 2,46 м диагональ
крепежноинструментальный набор,
2 электронных карандаша без соединительного провода,
соединительный кабель и блок питания,
программное обеспечение ACTIVstudio (последняя версия)

твердая, износостойкая поверхность
гарантия 3 года
позволяет делать и сохранять Ваши действия (пометки) во время проведения презентации поверх изображения, распечатать копию доски на принтере или сохранить в электронном виде на компьютере

большое многообразие функций, встроенные библиотеки и дополнительные модули

Графический планшет "ACTIVpanel-pro" - свобода выбора где работать

Для больших залов наиболее удобным является использование технологии большого проекционного экрана. Мы предлагаем Вам систему, которая позволяет сочетать преимущества программного обеспечения и использование электронного карандаша для управления компьютером через LCD Панель во время проецирования компьютерного изображения на большой экран.

ACTIVpanelpro (Активпанель) является идеальным решением для использования в больших аудиториях, где

необходимо применение большого проекционного экрана. ACTIVpanelpro позволяет Вам все время находиться лицом к аудитории, в то время как Вы управляете компьютером и делаете любые надписи с помощью перемещения карандаша над дисплеем ACTIVpanelpro и нажатия на него. В это время изображение от компьютера, посредством проектора, проецируется на большой экран позади Вас.

ACTIVpanelpro (Активпанель) имеет легкий вес, что позволяет без затруднений переносить ее из комнаты в комнату, а, при наличии подходящего по характеристикам проектора, размер проецируемого изображения может быть очень большим.

ACTIVpanel-pro

Позволяет управлять ПК, рисовать, аннотировать, писать непосредственно на экране
ACTIVpanel-pro - это не просто устройство для ввода информации. Это устройство очень просто в использовании, интуитивно понятно и эргономично.

ACTIVpanel-pro дает Вам возможность работать специальным карандашом прямо на цветном экране.

ACTIVpanel-pro позволяет Вам максимально просто управлять курсором на экране.

Планшет ACTIVTablet - прекрасный помощник для подготовки материала, который в дальнейшем будет показан на ACTIVboard, простой и удобный в использовании

Используя программное обеспечение и Планшет ACTIVTablet, Ваши файлы выступления могут быть подготовлены заранее наиболее эффективно на стандартном персональном компьютере. Планшет ACTIVTablet подсоединяется к компьютеру через USB-порт. В конце делового совещания, конференции или тренинга, все файлы выступления можно сохранить на жестком диске компьютера, распечатать, скопировать на дискету, послать по электронной почте, вставить в Web-сайт. Благодаря этому нет необходимости в рутинной работе по переписыванию информации, только что прошедшего мероприятия. Таким образом, каждый из присутствующих, будет иметь полный набор информации о прошедшем на деловом совещании (конференции), и, придя на свое рабочее место, может проанализировать и использовать данную информацию в дальнейшей работе

Планшет ACTIVTablet заменяет обычную компьютерную мышь, но делает подготовку материала для презентации или конференции с использованием ПО ACTIVstudio2 или ACTIVprimary за удаленным компьютером (без подключения к ACTIVboard) более легким. ACTIVTablet подсоединяется к компьютеру через USB порт, и дает возможность использовать все функции программного обеспечения. Беспроводный карандаш не имеет батареек и позволяет Вам легко делать надписи на страницах флипчарта, что затруднительно при использовании мыши.

ACTIVVote - постоянная "обратная связь" во время проведения презентаций (конференций)

Используя модуль тестирования и голосования ACTIVVote2 (АКТИВтест) программного обеспечения ACTIVstudio и беспроводные пульты. Вы можете в

любой момент времени проходящего мероприятия провести опрос присутствующих по интересующей Вас теме. Для этого Вы задасте вопрос и предлагаете на этот вопрос до шести вариантов ответа. ACTIVVote2 зафиксирует нажатие участников мероприятия на кнопки пультов и покажет результат на ACTIVboard в виде диаграммы или в виде таблицы. Голосование или опрос может быть как поименным, так и анонимным.

Система тестирования ACTIVVote2 позволяет всем участникам конференции отвечать на вопрос, выбирая из нескольких предложенных вариантов ответов, посредством нажатия на кнопки беспроводных радио пультов. Информация от радио пультов принимается ACTIVboard и, затем, обрабатывается, предоставляя Вам возможность непрерывно получать информацию от участников конференции. Вы можете использовать ACTIVVote2 для улучшения обратной связи с аудиторией во время дискуссий, обсуждений, сбора информации или обычных тестов. ACTIVVote2 поставляется с 16-ю или 32-мя пультами для тестирования в небольшом чемоданчике, чтобы Вы могли быстро раздать пульты всем участникам

Используя ACTIVVote:
Вы подготавливаете Ваш электронный конспект (Флипчарт) как обычно

Используя модуль "Мастер подготовки теста" программного обеспечения ACTIVstudio вопросы могут быть представлены как в текстовом так и в графическом виде

Вопросы теста могут быть сохранены в библиотеке для использования в дальнейшем

Результаты теста будут показаны на ACTIVboard в виде таблицы или диаграммы и автоматически сохраняются в памяти компьютера

Результаты теста можно экспортировать в EXEL или WORD

ACTIVVote устанавливает новый уровень интерактивности для проведения конференций, семинаров или обучения

Расширяет пределы интерактивности использования whiteboard

Превращает слушателей в активных участников процесса

Панель с радио портом ACTIVslate дополняет и улучшает качество оборудования для группового проведения презентаций (конференций) и стимулирует активное участие группы в обсуждениях и принятиях решений

Панель с инфракрасным портом ACTIVslate формата A5 представляет собой графический планшет без соединительных проводов, который подсоединяется к ACTIVboard через инфракрасный порт. С помощью карандаша без соединительного провода, Вы можете работать с ACTIVboard.

используя ACTIVslate из любого места в аудитории.
Отличное решение для проведения презентации или конференции, которое позволяет перемещаться по аудитории во время доклада. Панель ACTIVslateXR позволяет Вам работать из любого места в аудитории. В

любое время Вы можете передать ACTIVslate участнику конференции, и он сможет, например, написать свое решение на ACTIVboard, не вставая со своего места. Таким образом, использование ACTIVslate стимулирует активность участников конференции, предоставляет возможность их полного вовлечения в процесс обсуждения. Можно использовать до 64-х ACTIVslate в одной аудитории.

Применение интерактивных электронных досок Promethean LTD в системе образования

Применение интерактивных электронных досок Promethean LTD способствует повышению качества образования путем применения современных технологий. Важнейший приоритет Promethean LTD - сделать все возможное, чтобы изменить к лучшему качество образования наших детей. Равным образом компания разделяет страсть учителей к повышению качества образования за счет использования интерактивных технологий. Уже более 10 лет компания работала и продолжает работать с учителями, внимательно слушать то, что они хотят видеть в классе. В результате была разработана революционная технология полностью интегрированного обучения, которая позволяет привлечь учителей к применению интерактивных технологий как никогда раньше.

Применение интерактивных технологий Promethean LTD - революция для интерактивного преподавания в классе. Система новых технологических решений, которые включают в себя современные технологии, помогают реализовать один из основных принципов "учись учиться". Независимо от этапа обучения, применение Activclassroom выводит процесс обучения на новый уровень. Данное решение является мощным средством, поскольку все наши технологические решения интегрируемы и взаимодействуют друг с другом.

Дальнейшее и высшее образование
Интерактивные электронные доски Activboard уже применяются рядом ведущих колледжей, училищ, интитуты, университетов и академий. Используя наш интерактивный экран с дополнительными интерактивными средствами, например, Activslate, Activpanel или Activote, учителя и преподаватели могут привлекать аудиторию на более высокий уровень. Внимание студентов можно привлечь за счет большей интерактивности нашего мощного аудио визуального средства. Использование обширной библиотеки ресурсов для подготовки занятий динамическое, например, инжиниринг с рабочими моделями деятельности, отображение карт, адрес картинки из прошлого, подготовка точной схемы в математике. Вы также можете добавить видеоконференции для связи с другими институтами, локально или по всему миру, позволяющую студентам изучать другие языки и культуры. Преподаватели и студенты могут получить специализацию с помощью телевизионной связи или совершить виртуальную экскурсию по музеям на рабочем месте. Используя наши технологические решения, преподаватели могут раскрыть возможности интерактивного обучения в своих учебных аудиториях одним нажатием кнопки управления.

НАВЕЧНО В ПАМЯТИ ОСТАНЕТСЯ ВОЙНА. ВОЙНА ГЛАЗАМИ ПОЭТОВ

Цели урока: знакомство с лирическими произведениями, исследование по теме, совершенствование навыков работы над художественным текстом, развитие творческих способностей учащихся, воспитание патриотизма.

Методы и приемы: исследовательская работа в группах, выразительное чтение, инсценировка, беседа, наблюдение, слово учителя.

Оформление, оборудование: демонстрация портретов поэтов и писателей, иллюстраций к стихотворениям, строчки из произведений на интерактивной доске. Миниатюры для сборника «Судьбы, опаленные войной» о родных, участниках Великой Отечественной войны.

1. Вступительная часть

«Навечно в памяти останется война,
А в жизни пусть она не повторится.»

1. Минута молчания. 2. Инсценировка «Возложение венков». 3. Музыкальная часть. Песня «Вставай, страна огромная!»

Жалбыров Шайхислам

Қазіргі ауылымыздың құрметті қариясы, соғыс, еңбек ардагері, республикаға еңбегі сіңген мұғалім, зейнеткер Жалбыров Шайхислам ағай 1940 жылдан осы мектепте мұғалім болып жұмыс істеген.

1942 жылы 1 май жетіжылдық мектебінде Жадаков Әбдіқаппар, ал 1943 жылы «Мәдениет» мектебіне директор болып тағайындалады.

1948 жылы 1 май мектебінде оқу ісін басқарған да Бірлік, Қаратөбе, мектептерінде жұмыс істеп, қайта осы 1 май мектебіне келеді. Бұл жерде 1956 жылға дейін мұғалімдік қызмет атқарып басқа жұмысқа ауысады. Ауыл тарихын зерттеуде үлкен еңбек атқарып жүргенін атап өтуіміз керек. Қазір ауыл тарихын, мектептер тарихын жазуды қолға алып, жұмыс жасап жүрген ауданның азаматының бірі ұзақ жылдар білім саласында мұғалім, басшылық қызмет атқарған Әли Еркесбаев осы кісінің шәкірті.

Песенник солдата

Чтение стихотворений участника Великой Отечественной войны Ш. Жалбырова внучкой А. Шайхислам.

Всё грущу о шинели,
Вижу дымные сны.
Нет, меня не сумели
Возвратить из войны.

Слово учителя

Война. Великая Отечественная война. 67 лет прошло со Дня Победы, а память о героях, о подвиге народном живёт.

Прошла война, прошла страда,
Но боль взывает к людям:
«Давайте, люди, никогда
Об этом не забудем.
Пусть память вечную о ней
Хранят об этой муке,
И дети нынешних детей,
И наших внуков внуки.

Война глазами поэтов

Бьётся пламя –
Память войны

И надежда

Грядущей жизни.

Жди меня

Жди меня, и я вернусь.

Только очень жди.

Жди, когда наводят грусть

Желтые дожди.

Жди, когда снега метут.

Жди, когда жара.

Жди, когда других не ждут.

Позабыв вчера.

Инсценировка

Бауыржан - сын казахского народа

Дни летят, словно пули,

Как снаряды – года.

До сих пор не вернули.

Не вернуть никогда.

И куда же мне деться.

Друг убит на войне,

А замолкшее сердце

Стало биться во мне. (А. Никольский)

Момышулы Бауыржан (1910-1982)

Бауыржан Момышулы – Герой Советского Союза, писатель, военный. Бауыржан Момышулы родился 24 декабря 1910 года в ауле Кольбастау Жуалинского района Жамбылской области в семье скотовода. В 1929 году окончил Аулие-Атинскую школу – 9-летку. До 1934 года работал на разных должностях: ответственным секретарем райисполкома, заместителем председателя районного исполнительного комитета, помощником, а затем и районным прокурором, управляющим райкоопхлебживмолполхоза. С января по ноябрь 1932 года был начальником сектора Госплана СНК Казахской ССР. Бауыржан Момышулы вошел в литературу необычно. Впервые читатели познакомились с ним не как с создателем, а как с героем художественного произведения. Это была повесть Александра Бека «Волоколамское шоссе». Главным действующим лицом этой повести был офицер-панфиловец, герой обороны Москвы Бауыржан Момышулы.

Заключительная часть

Лист наблюдений и выводов

• Какие трагические стороны войны отражены в стихотворениях?

• Какой изображена война?

Миниатюра

• Война коснулась каждой семьи. И у каждой семьи свои герои, память о которых передается из поколения в поколение. Кто же они – герои войны?

А) Чтение миниатюр о родных, участниках войны.

Б) Презентация обложки для сборника «Судьбы, опаленные войной».

Продолжить фразу:

«Наша память о войне – это ...»

Записать в тетрадь.

Домашнее задание

Творческое задание. Подготовить иллюстрации для сборника «Судьбы, опаленные войной».

ЖІГІТТЕ ДЕ ЖІГІТ БАР...

Сабақтың мақсаты:

Жас ұрпақты ұлт тынысымен тәрбиелеу. Ер балаларды отанның қорғаушысы, шаңырақтың тірегі ретінде қарастырып, олардың бойына өмірлік озық үлгілерді сіңіру, қазіргі заманға көзқарастарын қалыптастыру. Сондай-ақ, ер балаларды шымырлыққа ширату, намыс пен ұлтжандылық қасиетін дарыту, талғам мен таным мәдениетіне дәріптеу.

Сабақтың түрі:

Сайыс сабақ

Көрнекіліктер:

1. Қатысушылар жайлы анкета экраннан көрсетіледі;
2. Сайыс тақырыбы, қанатты сөздер, шарлар ілінеді.

Қанатты сөздер:

Ер жігіт майданда шыңдалады, жігіт сайыста сыналады.

Жақсы жігіт досының қамын ойлар, жаман жігіт басының қамын ойлар.

Бір жігіт бар – құр жан, бір жігіт бар – тірі жан, бір жігіт бар – жігіт жан.

Ел мактаған жігітті қыз жақтаған.

БАРЫСЫ:

I. Ұйымдастыру кезеңі.

Сайыс откізілетін аудиторияны безендіру. Қазылар алқасының, кеш қонақтарының орнын дайындау. Музыкалық аппаратура, экранды қою.

II. Негізгі бөлім. (Фанфар беріледі, жүргізушілер сахнаға шығады).

Бағдат: Армысыздар, ұстаздарым қымбатты,
Армысындар, сұлу қыздар сымбатты.
Талай ғасыр небір ақын-жыраулар
Жігіттердің батылдығын жырлапты.

Жанерке: АСОИИУ-9-17 оқу тобында өткізілгені тұрған «Жігітте де жігіт бар...» атты сайысымызға қош келдіңіздер!

Бағдат: Қай заманда болсын, адамзат алдында тұратын ұлы мақсат пен мұратының ең бастысы – елі мен жерінің амандығы. Сол үшін де елі мен жерін көркейтетін салауатты ұрпақ тәрбиелеуді көксеген. Келешек қоғам көрсетіп, еңбек етуге бар ынтасын арнаған. Келешек көңілінен елдерін, жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол өнер иесі етіп тәрбиелеуде халқымыз: «Жігітке жеті өнер де аз», «Жігіт сегіз қырлы, бір сырлы азамат болу керек» - деп тәрбие беріп отырған.

Жанерке: Отбасына ұл баланың келуін «Ұл туғанға күн туған» деп ерекше оны бақыт санаған. Оның себебі қазақта отбасының жалғасы, шаңырақтың иесі ұл бала болып есептелген. «Ұлға отыз үйден тыйым, он үйден сын» демекші ер жігітке айтылар сын да, қойылар талап та жоғары болған.

Бағдат: Сайысымызды бастамас бұрын, сайысқа қатысушы жігіттеріміздің бағасын беретін әділ қазылар алқасымен таныстырып өтейік.

Жанерке: Ал енді сахнаға сұлу да сымбатты, сыпайы да ұстамды, өнерлі де жігерлі, сері жігіттерімізді шақырайық. Қарсы алыңыздар

- I. Ізденімпаз, талапты,
Тындырар істі таласа.
Олжас біздің жауапты
Ұмтылар алға жарыса.
1. Аты жөні: Рахан Олжас Дүйсенбайұлы.
2. Туған жылы: 4 қаңтар 1991 жыл.
3. Туған жері: Жамбыл обл., Кордай ауд.,
Гвардейский ауылы
4. Жұлдызы: Тауешкі
5. Өмірлік ұстанымы: Жақсылыққа – жақсылық,
Жамандыққа да жақсылық.

6. Сүйікті ісі: Спортпен шұғылдану.
7. Сүйікті асы: Талғамайды, себебі анасының дайындаған әр тағамын ең дәмді тағам деп қабылдайды.
8. Қыздардың пікірі бойынша: Олжас салмақты, көрікті, еңбеккер, өз ісіне тиянақты, адал, тобымыздың белсендісі. Қыздарды сыйлай алатын ерекше қасиеті бар. Эрудициясы мықты, көп оқитын білімдар жігіт. Ашуы да, қайтуы да тез. (Жүргізушілер әр сайыскерді жоғарыдай етіп таныстырады.)

- II. Информатика әлемін
Бағындырмақ бұл жігіт
Сері жігіт Нұрболат
Күтеміз сенен мол үміт.
- III. Колледжің КВН-ін жандандырып,
Өнерімен көңіліңді тандандырып,
Жүреді екен әрдайым Нұрбол жігіт
Күлкі менен әзілге бір қандырып.
- IV. Мінезге бай, жомарт жан,
Иесіндей тың күптің
Ортасында жүрер үнемі
Ысқақ Азамат бар істің.
- V. Қашан көрсен күлімдеп
Әзілдесіп жүргені.
Кенбай тегі Азамат
Елінің болар тірегі.
- VI. Жүретін әркез бәрінің көңілін таба,
Алдарында Бейшембаев Әлибаба.
- VII. Сап-салмақты, сабырлы,
Ойы терең, қомақты
Мінға құйып сабақты
Нұрсұлтан, нағыз талапты!

Бағдат: Құрметті сайыскерлер, сіздерді алда мынадай сайыс кезеңдері күтіп тұр. Экранға назар аударыңыздар.

I-кезең:	Таныстыру.
II-кезең:	«Айтарым бар...»
III-кезең:	«Өнерлінің өрісі кең»
IV-кезең:	«Сүйіктімнің сүйікті асы»
V-кезең:	«Нақты сұрақ, дәл жауап»
VI-кезең:	«Ептілік».

I-кезең: Таныстыру. Сайыскерлер сахнаға кезектесіп шығып, өздерін таныстырады.

- естіген, оқыған мәтінді мазмұндау;
Нені білуі тиіс? – сөз таптарын, дыбыс үндестігін, етістіктің түрлерін, жай септеу мен тәуелді септеуді білу.
Нені жасай білуі тиіс? – сөздерді құрамына қарай талдау, сөйлемдегі сөздердің бір-бірімен байланысу тәсілдерін, сөз тіркестерді жасай білу.
Пәнаралық кіріктіру:
Тарих, география, әдебиет, орыс тілі, көркемөнер т.б.

Кәсіпке бағдарлау: тілші, әдебиетші, аудармашы, мұғалім т.б.
Бағдарламаның құрылымы
(барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат)
Бағдарлама жүйелік, түсініктілік принциптеріне сүйеніп жасалынды. Оқушылардың жас ерекшеліктері ескерілді. Бағдарламадағы тақырыптар біріншісінен екіншісі туындайтындай жүйемен орналастырылды.

№	Сабақтың тақырыбы	Сағат саны	Уақыты
1	Мемлекет және біз. Фонетика. Ы, І дыбыстарының түсіп қалу ерекшелігі. 1. Қазақстан-тәуелсіз ел 2. Халық тарихынан 3. Тәуелсіздіктің қасиетті белгілері 4. Қазақстан Президенті. 5. Еліміздің ата заңы 6. Қазақстан мемлекетінің ұлттық теңгесі.	1 1 1 1 1 1	
2	Мемлекеттік тіл мәртебесі. Омоним. Синоним. Антоним. 7. Тілдер туралы мағлұмат. 8. Тіл құдіреті. 9. Қазіргі қазақ тілі. 10. Қазақ тілі- қазақ халқының ана тілі.	1 1 1 1 1	
3	Мемлекеттік мерекелер. Құрмалас сөйлем түрлері. 11. Қазақстан Республикасының ұлттық мерекелері. 12. Наурыз-жалпы ұлттық мейрам. 13. Қазақ-қонақжай халық. 14. Дастархан мәзірі. 15. Ұлттық тағамдар түрлері.	1 1 1 1 1	
4	Ата-баба мұрасы. Морфология. Етіс түрлері. 16. Салт-дәстүрлер 17. Ұлттық ойындар 18. ҚР халқының ұлттық киімдері 19. Жеті ата.	1 1 1 1	
5	Ұлы адамдар. Септік шылаулардың қолданылу ерекшеліктері 20. Қазақ билері. 21. Жеті жарғы. 22. Шешендік сөздер. 23. Айтыс түрлері. 24. Қазақ батырлары. 25. Қазақ хандары.	1 1 1 1 1 1	
6	Өнер саласы. Сабақтас құрмалас сөйлем. 26. Қазақ театр өнері. 27. Жігітке жеті өнер де аз.	1 1	
7	Сөз өнері Сөз таптарының түрлері. 28. Мақал-мәтелдер. 29. Өнер алды- қызыл тіл.	1 1	
8	Туған жер-алтын бесігім. Синтаксис. Сөйлемдегі сөздерінің бір-бірімен байланысу тәсілдері. 30. Қызылорда – қасиетті мекен. 31. Сыр өлі - жыр елі. 32. Арал теңізі мәселесі. 33. Жалағашым – жасыл бағым. 34. Қорытынды тест тапсырмаларымен жұмыс.	1 1 1 1 1 1	

АЛИБАЕВА Айгүл Ергазықызы,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
педагогика пәнінің оқытушысы.

ОҚИТУДЫҢ ӘДІСТЕРІН ТОПТАСТЫРУ (ашық сабақ)

Сабақтың мақсаты:
Білімділігі: оқушыларға тақырыптың мазмұнын ашуын, оқитудың әдістерінің топтастырылуын меңгерту.
Дамытушылығы: оқушылардың оқуға деген қызығушылығын ояту, жүйелі баяндауға, өз ой-пікірін ашық жеткізе білуге үйрету.
Тәрбиелігі: оқушыларды бірлесіп жұмыс істеуге және ұқыптылыққа тәрбиелеу.
Сабақтың түрі: аралас, топтық жұмыс
Сабақтың көрнекілігі: оқулық, кестелер, интербелсенді тақта.
Сабақтың әдіс-тәсілі: сұрақ-жауап, ситуациялық сұрақтар, түсіндіру, талдау, салыстыру.
Пәнаралық байланыс: психология, қазақ тілі, әдебиет
Сабақтың барысы:
I. Ұйымдастыру кезеңі.
а) оқушылармен сәлемдесу
б) оқушыларды түгендеу
в) «Шаттық шеңбері»
– Балалар барлығымыз араласып тұрайық та, бір-бірімізге жақсы тілектер айтайық, қуанайық. Балалар шеңберде бір-бірінің қолынан ұстап, күлімдеп қарап:
Далада күн жарқырап,
Айнала нұр шашылды.
Қайырлы күн!
Біз ару қыздармыз!
Қайырлы күн!
Біз ақылды қыздармыз!
II. Ұй тапсырмасын тексеру.
Қызығушылығын ояту. «Ойлан, жұптас, талқыла». Топқа бөлу, олардың білімдерін анықтау және әр топтың пікірін тыңдау. Өткен тақырыптар бойынша оқушылардың білімдерін төмендегідей кезеңдер бойынша анықтаймыз.
1-кезең. Кім жылдам? (Сұрақ-жауап алу)
2-кезең. Кім біледі? (Техникалық диктант)
3-кезең. Кім тапқыр? (Чайнворд)
1-кезең. Кім жылдам? (Сұрақ-жауап алу)
1. Педагогиканың жалпы мәселелері деген бөлім бойынша:
Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістерін ата.
(дәстүрлі педагогикалық әдістер, педагогикалық эксперимент, педагогикалық сауалнама (тест) әдісі, педагогикадағы социологиялық әдістер, педагогикадағы математикалық әдістер)
2. Тәрбиенің теориялық және әдістемелік негіздерінің технологиясы бөлімінде: Тәрбие әдістерін кімдер жіктеген? (В. А. Сластенин, Т. Е. Конникова мен Г. И. Щукина).
3. Балалар ұйымдарын атаңыз.
(Скаут ұйымдары, комсомол ұйымы, пионер ұйымдары, балалар мен жасөспірімдер бірлестігі т.б.)
4. Дүниетанымының құрамды бөліктерін ата.
(білім, дүниетаным, сенім, адам мұраты).
5. Педагогика ғылымының салаларын ата.
(Мектепке дейінгі педагогика, мектеп педагогикасы, жоғары мектеп педагогикасы, әскери педагогика, медициналық педагогика, тәрбие теориясы, дидактика, дефектология, педагогика тарихы, мәдени ағарту қызметкерлерінің педагогикасы, түзіліс- еңбек педагогикасы т.б.)
6. Ойлаудың анықтамасы, оның түрлеріне сипаттама.

(Ойлау – заттардың және құбылыстардың мнәымызда бейнеленуін айтамыз. Ойлаудың түрлері: нақты, абстракт логикалық ойлау, алгоритмдік ойлау, индуктивтік ойлау, дедуктивтік ойлау, жинақтай ойлау)
2-кезең. Кім біледі? (Техникалық диктант)
1. бұл үрдіс жеке адам ағзасындағы сандық және сапалық өзгерістердің нәтижесі. (Даму)
2. Зерттеу проблемаға байланысты жұмыс істеуге алынған әдебиеттердің тізімін қалай атайды? (библиография)
3. Жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуына әсер ететін факторлар мыналар: (тұқым қуалаушылық, орта, тәрбие)
4. Қазіргі кезде педагогикалық зерттеулерде анкетаның әртүрлі типі қолданылады: (ашық анкета, жабық анкета, атаулы анкета).
5. ұрпақтан-ұрпаққа ата-аналарынан биологиялық ұқсастықтың тұқым арқылы берілуін айтамыз. (Тұқым қуалаушылық)
6. жас ұрпақты өмірге даярлауда және олардың тұлғалық жағынан дамыту мен қалыптастыруда алдын ала анықталған нәтижелер деп айтуға болады. (Тәрбие мақсаты)
3-кезең. Кім тапқыр? (Чайнворд кестесі)
Топқа:

Ж	Ұ	Л	О	Д	И
А	М	В	Г	Е	Я
Б	А	Е	О	П	Б
С	Ұ	Х	Ы	Қ	А
Т	А	Б	Л	А	У
Ө	Т	С	І	Р	Ү
Р	Б	И	Е	Е	Д

Топқа:

Б	Е	Л	І	Е	Р
С	Л	І	К	Б	Ж
Е	Н	Д	Е	С	А
И	Е	Р	Т	Т	Н
Т	И	Н	Г	В	О
С	К	А	У	М	Ұ
М	З	И	Т	Ы	Ж

Барлығы 6 сөз: Жұмабаев, логопедия,
Барлығы 6 сөз: белсенділік, рейтинг, сұхбат, бақылау,
тәрбие, үдеріс, скаутизм, Бержанов, ұжым.

Сергіту сәті

Үйрек аузын ашады,
Қанаттарын қағалы.
Бірі отырып, бір тұрып,
Билеп-билеп алады.

III. Жаңа сабақтың тақырыбы мен мақсатын таныстыру.

Ребусты шешу.

Тақырыптың жоспары:

1. Оқыту әдістері және оларды жіктеу проблемасы.
2. Оқушыларға білім беретін дерек көздеріне сәйкес топтастырылған әдістер: сөздік әдістері, көрнекілік әдістері, тәжірибелік әдістер.
3. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру туралы көзқарасқа сүйеніп жіктелген әдістер.
4. Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру әдістері.

Импрессия және экспрессия.

5. Ынталандыру әдістері. Ойын - оқыту әдісі.

Мағынаны тану (Мұғалімнің түсіндіруі).

1. Әдіс – оқу-тәрбие жұмыстарының алдында тұрған міндеттерді дұрыс орындау үшін мұғалім мен оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу үшін қолданатын тәсілдері.

Тәсіл – оқыту әдісінің элементі.

Оқыту тәсілдерінің түрлері:

ой, зейін, ес, қабылдау, қиялды жақсарту тәсілдері;
мәселелі жағдаят тудыруға көмектесетін тәсілдер;
оқушылардың сезімдеріне әсер ететін тәсілдер;
жеке оқушылар арасындағы қарым-қатынасты басқару тәсілдері.

Оқыту құралдары – білім алу, іскерлікті жасау көзі. Олар: көрнекі құралдар, оқулықтар, дидактикалық материалдар, техникалық оқыту құралдары, станоктар, оқу кабинеттері, зертханалар, ЭЕМ және ТВ, нақты объектілер, өндіріс, құрылыс.

2. Сөздік әдісі мектептің барлық сатыларында қолданылып, әңгіменің сипаты, көлемі, ұзақтығы өзгереді. Әңгіме арқылы жаңа білімді хабарлау үшін оған кейбір талаптар қойылады. Түсіндіру – жеке ұғым, құбылыстарды, құралдар, көрнекі құралдардың жұмыс істеу әдіс-тәсілдерін ауызша баяндау. Мысалы, шет тілі сабағында жаңа мәтінді өтер алдында оқушыларға жаңа сөздердің мағынасы түсіндіріледі. Әңгімелесу – оқытудың диалогтық әдісі, мұғалім оқушыларға мұқият ойластырылған сұрақтарды жүйелі қою арқылы олардың жаңа оқу материалын меңгеруіне жағдай жасап, бұрын оқылған материалдарды қалай меңгергенін тексереді. Әңгімелесу – дидактикалық әдістің ескі түрі, оны Сократ шебер түрде қолданған, сондықтан әңгімелесу әдісін Сократ әдісі деп атайды.

«Аялдамамен» оқыту. (Жаңа тақырыпты оқыту. Оқушылар оқып, түсінгендерін аятады.)

І топқа:

3. Оқушылардың таным-белсенділігі деңгейіне қарай

топтастырылған әдістер (И.Я.Лернер, М.Н.Скаткин)

II топқа:

4. Оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру әдісі

Ынталандыру әдісі

Ойын - оқыту әдісі

IV. Бекіту.

Берілген сөзжұмбақты шешу.

Сұрақтары:

1. Білім берудің негізгі жолы (Оқыту).
2. Практикалық әдістер тобының бірі (Лабораториялық).
3. М.Н.Скаткин мен И.Я.Лернердің оқытудың әдістерін жіктеуі. (Проблемалы баяндау әдісі).
4. 30-жылдары оқытудың жаңа әдістерін ұсынған педагог-ғалымдардың бірі (Пистрак).
5. Жаңа прблемаларды шешуге байланысты оқушылардың іздеу, шығармашылық іс-әрекеті тәсілдерін ұйымдастыру – қай әдістің мәні? (Зерттеу).
6. Алдын ала жасалған бағдарлама бойынша зерттеушінің зерттелушімен диалогі және дәстүрлі педагогикалық әдістердің бірі (Әңгіме).
7. 50-жылдары оқыту әдістерін үшке бөлген грузин педагогын ата. (Лордкинанидзе).
8. Сөздік әдістер тобының бірін ата (Түсіндіру).
9. Оқытуды тұтастай педагогикалық әрекеттің тәсілдеріне қарай (Оқу- танымдық әрекеттерді ұйымдастыру, оқуға ынталандыру оқытудағы бақылау және өзін-өзі бақылау әдістері) деп бөлген кім? (Бабанский).
10. 50-жылдардың аяғы, 60-жылдардың басында оқыту әдістерін үш топқа бөлген орыс ғалымдарының бірін ата. (Голант).
11. Негізгі белгіні еске түсіру және мұғалімнің тапсырмасы бойынша іс-әрекеттің тәсілін қайталайтын әдісті ата. (Репродуктивті әдіс).
12. Оқушыларды шыдамдылыққа, дәлдікке, материалды графика арқылы бейнелеуге үйрететін практикалық әдістердің бірі. (Графикалық жұмыстар).
13. Оқушыларды бірте-бірте проблемаларды өз бетінше шешуге және алдын-ала зерттеудің жеке кезеңдерін орындауға үйрететін әдістерді қалай атайды? (Ішінара іздену немесе эвристикалық әдіс).

V. Қорытынды. Сабақтың тақырыбы мен мақсатына, оқу материалының мазмұны мен көлеміне, оқушылардың дайындық деңгейіне сәйкес, сабақтың құрылысы мен оқу әдісін ұдайы толықтырып отыруды мұғалім өзі белгілеп, өзі таңдап алады. Сондықтан да мұғалім оқыту әдісін қолданарда, оқыту әдістеріне қойылатын шарттарды ескеруі қажет.

VI. Үйге тапсырма беру. Оқыту әдістерінің түрлері және оларға мысал келтіру (Ж.Б. Қоянбаев, Р.М.Қоянбаев оқулығы бойынша қарап келу)

VI. Үйге тапсырма беру.

Оқыту әдістерінің түрлері және оларға мысал келтіру (Ж.Б. Қоянбаев, Р.М.Қоянбаев оқулығы бойынша қарап келу)

VII. Бағалау.

Топтағы оқушылардың қатысуын, тәртібін және оқу үдерісі үстіндегі белсенділігіне қарап бағалау.

ҰМБЕТБАЙ Тұрсынқұл,

Қармақшы ауданы, № 113 «Қаракөл» қазақ орта мектебінің ағылшын тілі пәнінің мұғалімі.

CINEMAS IN LONDON

Grade: IX

The aims of lesson:

- A) educational: talk about London, study cinema in London
B) breeding: to bring up students' interest, to widen their scope
C) developing: to develop critical thinking, to enrich vocabulary, to develop the speaking habits

The type: getting new information

The kind: traditional lesson

The methods: *Free – writing*, *Gallery*6 *jig – saw reading*, *association*

Visual aids: pictures, cards, KWL chart, the names of the films, an interactive board

The procedure of the lesson

1. Org. moment. Greetings

Good morning!
Who is on duty today?
What is the weather like today?

2. Asking homework : Step 1. Ex. 12 – 13

Evocation
What do you know about London?
Free – writing strategy
a) write everything what you know about London
b) make gallery tour

3. The presentation of the theme

- Students. Today we are presents of the traditional English lesson. The theme of our lesson is *Cinema in London*. We'll speak about cinema. During the lesson you'll fill this chart.

Know	Want	Learned
London is the capital of GB. It's one of the largest cities of the world	About cinema in London	

Realization of meaning

- a) Reading the text
b) Jig – saw reading

Aquarium strategy. Pupils must retell the text. To fill KWL.

4. Work with books. Ex. 1, on page 54. Association
Classical Jazz Horror films Science fiction
Western Pop Game shows Soap operas
Thrillers News Comedy Talk shows

Adventures Blues

Ex. 5. Group work

Who usually likes watching

- a. Soap operas
b. Thrillers?
c. Cartons?
d. Documentaries?
e. Rock concerts?
Horror films?

5. Discussing about films

«Romeo and Juliet» «Hamlet» «Titanic»
«Kuz Zhibek» «Kokserek» «Mening atym Kozha»

6. Conclusion Q – A
What is the text about?
How do people know which films are on?
Do people like theatres more than cinemas?
Were can people buy tickets?

7. Home work Ex 7,8
8. Giving marks
9. The end of the lesson

ТУСЕКЕЕВА Гульнар Алиакбаровна,
Учитель русского языка и литературы
ср. школы №10 им. Н.Алтынсарина.

С.А.ЕСЕНИН «С ДОБРЫМ УТРОМ!»

Цель:

- познакомить учащихся с творчеством С.Есенина, раскрыть содержание стихотворения «С добрым утром!»
- развитие навыков выразительного чтения, навыков связной речи,

- воспитание любви к природе, эстетическое воспитание,

Наглядность: слайды о природе, портреты русских поэтов, рисунки детей ИТК.

Форма проведения: групповая

Метод: критическое мышление, коммуникативный метод.

Тип урока: интегрированный

План:

I. Орг.момент.

II. Спрос домашнего задания.

* Пересказ содержания рассказа В.Драгунского «Девочка на шаре»

* чтение стихотворений русских поэтов о природе наизусть.

А.С.Пушкин «Гонимы весенними лучами»

Н.А.Некрасов «Зеленый шум»

Ф.И. Тютчев «Весенняя гроза»

В. Суслев «Слушая шорох тишины»

А.А.Фет «Я пришел к тебе с приветом»

А.Ахматова «Весна»

С.А.Есенин «Береза»

- **Учитель:** Ребята, вы послушали как с помощью слов великие русские поэты показали красоту природы. Картин природы можно создать не только словами, но и с помощью нот, музыкой. Послушайте отрывок из произведения П.И.Чайковского «Времена года». Называется «Апрель».

Включается музыка П.И.Чайковского «Апрель».

- Журчание ручьев, таяние снега, появление первых весенних цветов.

- Обратите внимание на рисунки, которые вы сами нарисовали. Какой рисунок вам больше всего понравился?

Учащиеся рассказывают о своих рисунках.

III. Новая тема.

* запись темы урока на доске и в тетради,

* сообщение ученика о творчестве С.Есенина.

Сергей Александрович Есенин – певец русской

природы. Родился в тысяча восемьсот девяносто пятом году. Поэт описал природу средней полосы России. В своих стихах поэт часто рисовал березы, бескрайние поля, голубое небо. Есенина называют «поэтом ситцевых берез».

Поэзия поэта проникнута любовно и родные ее природе.

* Пятистишие к слову береза.

1. Береза.

2. Стройная, белая.

3. Растет, шумит, шелестит.

4. Береза – символ русской природы.

5. Дерево.

* Чтение стихотворения учителя (наизусть).

* Работа над восприятием текста. Понравилась ли вам

стихотворение? О чем говорится в стихотворении?

* Словарная работа. (на доске новые слова)

Заводь – койна

Затон – шыгана

Крапива – калакай

Перламутр – күлшырған

Шаловливо – шалдуар

Шептать – сыбырлау

* чтение стихотворения учащимися.

* анализ стихотворения.

- Назовите средства художественной выразительности?

- Метафора, эпитет, олицетворение.

- Что такое метафора? Эпитет?

- Найдите в стихотворении метафоры.

- Задремали звезды, румянит небосклон, улынулись

березы, березы растрепали косы.

- Какие эпитеты, сонные березы, шелковые косы,

серебряные росы.

Попутно ведется работа над раскрытием содержания

стиха. Подбираются синонимы к словам задремали,

заснули, растрепали, распустили. Улынулись, засмеялись.

* Рефлексия.

Как можно изображать природу?

С кем вы познакомились на уроке?

О чем писал в стихах С.Есенин?

IV. Домашняя задания: Выучить стихотворение С.Есенина «С добрым утром» наизусть.

НҮРҒАЛИЕВА Нұрғұл Сағидоллақызы,
Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
іс-қағаздар жүргізу пәнінің оқытушысы.

ОТБАСЫ – ТӘРБИЕНІҢ БАСТЫ ҰЯСЫ (ашық тәрбие сағаты)

Мақсаты: ата-аналар мен топ тәлімгерінің және студенттердің арасында тығыз байланыс қалыптастыру; ата-ана мен баланың өзара сыйласымдылығын арттыру; баланы ата-анасын қадірлей білуге, құрметтеуге дағдыландыру; бала тәрбиесіндегі отбасының алатын орны ерекше екенін түсіндіру.

Көрнекілігі: бейнематериалдар, нақыл сөздер жазылған плакаттар, сұрақтар жазылған қағаздар, оқу тобы жайлы слайд-шоу.

Барысы:

Ұйымдастыру: Оқушылар мен ата-аналар топтасып отырғызылады.

Мұғалімнің кіріспе сөзі: Армысыздар, құрметті ата-аналар, ұстаздар және студенттер! Бүгін біз сіздермен бірлесіп отырып «Отбасы – тәрбиенің басты ұясы» атты тәрбие сағатын өткізбекпіз. Ата-ана баласын қашан да тәрбие сағатын өткізбекпіз. Осы жақсы адам, білімді маман болғанын қалайды. Осы мақсаттан шығу үшін ата-аналарың барлық өмірін, балалар, сендерге арнайды. Олай болса әр бала ата-ананың еңбегін бағалай білуге тиіс. Сендер деп түн ұйқысын төрт бөлген аналарың, жаның салып аябай табанынан таусылып еңбек етіп жүрген әкелеріңді құрметтеу әр баланың өмірлік ұстанымы болуы тиіс. Мына отырған бойжеткен қыздар мен ер жеткен ұлдар келешек ата-аналарыңның орнын басатын тәуелсіз елдің азаматысыңдар!

Олай болса ел болашағы, жастар, сендердің қолдарыңда. Сендердің әрбір табысын, жақсылығын, білімді, саналы болуың – ата-ана үшін биік мәртебе, үлкен қуаныш. Осыны әрдайым естен шығармағандарың абзал.

1-жүргізуші:

Осынау іс-шараға

Келіпсіздер жиылып.

Сәлем бердік сіздерге

Біз де міне иіліп!

2-жүргізуші:

Қыз бой жетіп келеді

Шуақ шашып әр үйге.

Гүлдей жайнап өссінші

Сыйлы болып бәріне!

1-жүргізуші: Құрметті ата-аналар, сіздерді үш топқа бөліп отырғыздық, қазір алдарыңызда ақ парак тұр. Сол парактарда сіздерге сұрақ берілген, соған жауап бересіңіздер. 1-топтың сұрағы: Бала сіз үшін кім? (жауап тыңдалады)

2-жүргізуші: 2-топтың сұрағы: Баланыздың қандай жақсы істері мен әрекеттерін басқаларға үлгі тұтар едіңіз? (жауап тыңдалады)

1-жүргізуші: 3-топтың сұрағы: Бала тәрбиесі үшін отбасы жауапкершілігі басым ба, әлде оқу орнының жауапкершілігі басым ба? (жауап тыңдалады)

2-жүргізуші: Ендігі кезек топ студенттерінде. 1-топ «Отбасы», 2-топ «Тәрбие», 3-топ «Бала» сөздеріне мақал-мәтел айтып жарысамыз.

1-жүргізуші: Құрметті ата-аналар, ұстаздар! Оқу тобының дайындаған слайд-шоуына назар аударыңыздар.

2-жүргізуші: Құрметті ата-аналар мен студенттер, келесі кезекте өзіміздің дайындаған «Кемшілік кімнен?» атты көрінісімізді тамашалап, сол көрініс туралы пікір алысуға шақырамыз.

Автор сөзі: Беріктің әкесі бір кәсіпкердің малын бағып, ал анасы екі баласының тәрбиесімен үй шаруасында болатын. Бір күні анасы қатты ауырып Берік пен Айнұрдың тамағын дайындай алмай төсек тартып жатып қалды.

1-жүргізуші:

Пікірсайыс кезегін

Берейік ата-анаға.

Кімнің ойы дұрысын

Зерделесін бала да!

Кімнің сөзі келісті,

Аналар пікір бөліссін,

Тақырып – болсын тәрбие,

Ой қозғалсын жемісті! (Ата-аналардың пікірі тыңдалады)

2-жүргізуші: Құрметті ата-аналар мен студенттер, ендігі кезекті «Ананың ақысы» атты бейнефильмнен үзіндіге берейік.

1-жүргізуші:

Баланы ойы ұшқыр-ақ,

Тұрады олар жалындап.

Көрініс жайлы ой қозғап,

Талассын пікір арындап!

Ата-анаға көмекші

Бала ойын тыңдайық.

Ерік беріп оларға,

Өмірге мынау шындайық! (оқушылардың пікірі тыңдалады)

2-жүргізуші: Ендігі кезекті ата-аналар шығармашылығына береміз. Ата-аналар балаларына деген ыстық ықыластарын өлеңмен, өнермен жеткізеді. (Ата-аналардың дайындап келген тартуларын тамашалау)
Ата-ана Сыздықова Тәжігүл: «Кемелді елдің келелі ұрпағына» өлеңімді қабыл алыңыздар.

1-жүргізуші:

Ата-анама қарызбын

Маған өмір сыйлаған.

Бала камын ойлаған

Бар ма сіздей сыйлы адам?!

2-жүргізуші:

«Бала, бала, бала» деп

Бар өмірін арнаған.

Жанұясы жарасқан

Бар ма сіздей арлы адам?!

өз балаларыңыздың ата-анаға деген ыстық ілтипатына назар аударыңыздар.

1 оқушы:

Айналайын әкем менің, қорғаным.

Сіз арқылы бақытты өмір орнады.

Сіз арқылы аман-есен ержетіп.

Сіз арқылы білімді адам болғаным.

2 оқушы:

Ақын жаны аналарды жырлаған.

Жаным ана жарқын өмір сыйлаған.

Аналарға бас неміз бәріміз

Бар өмірін баласына арнаған.

3 оқушы:

Әжемнің саясында ер жетіп мен.

Аялы ақ бесікте тербетілгем.

Әжемдей ақ ниетті абзал жанды

Таппаспын айналсам да жер бетінен.

4 оқушы:

Жаным әке, бәйтерегім саялы,
Тамырланып жапырағын жаяды.
Өзің барда еркелсеймін өмірге,
Арқасында алақаныңның аялы.
Арқа сүйер асқар тауым - әкемсің,
Саған балам бақыт ылғи әкелсін.

5 оқушы:

Ата-ана, бақытымсың, барымсың,
Тірегімсің, сүйенішім, бағымсың.
Жалғасындай ата-ананың балалар
Жаксы атымен бар әлемге танылсын!
Ұлың өсіп ер жетті жігіт болып,
Қызың өсіп бой жетті үміт болып.
Мың алғыс ата-анаға біз арнаймыз,
Өнерлі боп өстік біз ақыл толып.
Жыр арнап, ой қозғалық кең көлемде,

Балаларың бейім ғой әр өнерге.
Бас иіп ата-анаға алғыс айтып,
Қосамыз біз сіздерді енді өлеңге

1 – жүргізуші: Келесі кезекте оқу тобымыздың студенті
Аманжол Гүлфайруздың орындауында «Ана тілегі» әні
қабыл алыңыздар.

Мұғалімнің сөзі: Қымбатты ата-аналар мен оқушылар,
бүгінгі кешімізде көптеген мазмұнды пікірлер, тәрбиелік
мәні бар ойлар ортаға салынды. Ата-анаға да, балаларға да
кажетті, тартымды ойлар айтылып, нақты қорытындылар
жасалды. Кешімізге жоғары лайықтықпен келген ата-
аналарға алғыс айтамыз. Еңбектеріңіз жанып, балаларыңыз
бііктен көріңсің!

Құрметті студенттер сендер айтылған әрбір ақыл-
кенестерден өмірге кажетті тұжырымдарды ойға тоқып,
еліміздің білім ді де білікті маманы болыңыздар.

МЫРЗАБЕКОВА Карлыгаш,
Преподаватель русского языка и литературы сш. №31, пос. Жалағаш.

ОТКРЫТЫЙ УРОК ЛИТЕРАТУРЫ ПО ПОВЕСТИ А.С. ПУШКИНА "СТАНЦИОННЫЙ СМОТРИТЕЛЬ" "ПОНИМАЕШЬ ЛИ ТЫ, ЧТО С ТОБОЙ ПРОИСХОДИТ"

Понимаешь ли ты, что с тобой происходит?

Путь к исцелению у всех один: прозреть, обвинить себя,
иметь мужество признать ошибки и покаяться.

Цели:

- сопоставить евангельское решение темы "блудного сына" и пушкинского переосмысления этой тематики.
- совершенствовать навыки проблемного сопоставительного анализа текстов путём проникновения в художественную "ткань" произведений.
- воспитание любви к родителям, способности признания своих ошибок

Вступительное слово учителя:

Задание классу. Продолжите ассоциативный ряд: семья – это (единство, любовь, взаимопонимание, взаимопомощь, тайна, спокойствие, дети и родители, близость интересов)

Задумаемся, какую роль в нашей жизни играют родители? Чему они стремятся научить детей?

Родители дают жизнь детям, воспитывают их, стараются научить добру, любви, честности, хотят, чтобы они стали настоящими людьми. Но отношения детей и родителей часто складываются непросто из-за разницы взглядов на жизнь, несходства мнений, вкусов, из-за того, что дети хотят быть поскорее самостоятельными и не слушают советов родителей, хотят все делать по-своему. А в конечном итоге чаще всего правы оказываются все-таки родители.

Давайте вспомним определение жанра притчи.

На востоке, в древности, возник жанр притчи. Это маленький нравоучительный рассказ, вроде басни, но без морали, без прямого наставления. Мораль каждый должен извлечь из нее сам. Притча – это аллегория, в которых слушатели должны узнать себя. Это не просто житейские иллюстрации нравственных истин, а обращение к совести человека: понимаешь ли ты, что с тобой происходит? Среди евангельских притч есть притча о блудном сыне. Она

едва ли не самая популярная, так как тема сбившегося с пути и покавшегося затем человека актуальна в любое время и для любого возраста. (проигрывается аудиозапись притчи о блудном сыне)

Какую мысль на все времена Иисус Христос хотел внушить людям? (Если человек осознал свою вину, его с радостью надо простить, а тот, кто чувствует, что он не прав или виноват, обязательно должен признать свою вину, покаяться.)

Подумаем, почему эта притча получила такое название. Чтобы ответить на этот вопрос, обратимся сначала к лексическому значению слова "блудный"

* Индивидуальное задание. Это прилагательное образовано от глагола "блудить", который имеет два значения: 1. Распутничать. 2. Блуждать, бродить.

Итак, в слове "блудный" соединились прямое значение глагола "блуждать" – скитаться, сбившись с пути, – и переносное: потерять нравственные ориентиры, отклониться от правильного жизненного пути, то есть блудить, развратничать.

Так почему притча получила такое название? В ней рассказывается о блудном сыне – молодом человеке, сбившемся с пути истинного, блуждающем в нравственных потемках.

2. Подача нового материала в форме дискуссии.

К сюжету притчи обращались прославленные художники всех столетий. Отголоски притчи мы слышим и в литературе: в "Станционном смотрителе" Пушкина.

К кому из героев повести можно задать вопрос темы урока и дать совет эпиграфом?

Найдите в повести описание картинок, которые были развешены по стене комнаты Самсона Вырина.

Что иллюстрируют эти картины? Историю блудного сына.

Обращают ли внимание на картинки Дуня и Самсон Вырин?

Извлекла ли Дуня урок из этой притчи?

Для чего тогда картинки на стене комнаты?

(Для украшения.)

Можно ли провести некоторые параллели в содержании притчи и повести Пушкина? Эти линии будут касаться только детей или родителей тоже? Если спроецировать жизнь Выриных на евангельский сюжет, что произойдет?

(Зеркальное, перевернутое изображение.)

Докажем это. Проведем сопоставление истории блудного сына и истории Дуни Выриной и заполним таблицу (Работа в парах.)

Письменная самостоятельная работа

Притча	"Станционный смотритель"
Блудный сын сам уходит из родного дома, чтобы жить самостоятельно.	Отец сам отправляет дочь из родного дома (случайно, невольно), не предполагая, что расстанется с ней навсегда.
Никто не ищет его	Отец разыскивает в Петербурге дочь, чтобы вернуть её домой
Образ жизни блудного сына после отъезда из родительского дома представляет собой развратное поведение.	Дуня живет в Петербурге в роскоши и богатстве.
Радостная встреча сына с отцом	Прошли годы – смотритель умер в нищете и горе. Лишь после смерти отца Дуня, уже богатая барыня, посещает родные места.
Сын вернулся домой нищий и голодный. Он осознал свой грех, раскаялся в нем, понял, что "недостойно называться сыном" своего отца, и решил вернуться.	Авдотья Семеновна не вернулась, а зашла, проезжая мимо.
Примирение с отцом	Невозможность встречи и примирения. Смотритель умер, так что покаяться и примирение невозможно.

3. Заполнение таблицы.

Кто главный герой повести? (Главным героем повести является станционный смотритель Самсон Вырин)

Вспомните, что говорит автор об отношении богатых путешественников к станционным смотрителям? (Кто не проклинал станционных смотрителей, кто с ними не бранивался? Кто на почитал их извергами человеческого рода...? Боже! какие ругательства, какие угрозы посылаются на его голову! В дождь и в сыкоть принужден он бегать по дворам, ...уходит он в сени, чтоб только на минуту отдохнуть от крика и толчков раздраженного постояльца)

Как видим, защитить этих людей некому, к унижениям и издевательствам они привыкли.

Найдите портрет Самсона Вырина в первой части повести. Каким автор его рисует?

("Вижу, как теперь, самого хозяина, человека лет пятидесяти, свежего и бодрого, его длинный зеленый сюртук с тремя медалями на полинялых лентах" Самсон производит впечатление человека бодрого и счастливого.)

Почему Самсон Вырин, будучи бедняком, считал себя счастливым человеком?

(Потому что у него была дочь – красавица, которой он гордился.)

Но прошло несколько лет. Что изменилось? Каким мы видим героя во второй части повести?

("Я смотрел на его седину, на глубокие морщины давно небритого лица, на сгорбленную спину...")

Почему Вырин превратился в хилого старика?

(У него горе. Его боль – дочь Дуня. Проезжий гусар Минский увез любимую дочь Вырина, красавицу Дуню в Петербург. И горе постепенно убивает Вырина. Он постарел, стал много пить и умер: "Старик не снес своего несчастья".)

Какая деталь характеризует гусара с отрицательной стороны уже тогда, когда он остановился на постоялом дворе? (он претворился больным)

Почему Вырин поверил гусару и дочери и сам посадил Дуню прокатиться до церкви?

(Он не мог предположить, что гусар за добро отплатит злом.)

Пробовал ли Вырин бороться с Минским, вернуть Дуню? Почему его попытки не увенчались успехом?

(Да, Вырин пешком ходил в Петербург и нашел свою дочь. Но бороться с Минским он не может, они не равны друг другу. Минский богач и аристократ, а Вырин – маленький чин, бедный смотритель почтовой станции". У него нет прав и связей. Он беззащитен.)

Что вызвало слезы негодования у Самсона Вырина в первое посещение дома ротмистра Минского?

(Деньги, которые ему дал Минский за дочь.)

Какой эпизод подчеркивает нравственное превосходство смотрителя над "хорошо одетыми" людьми привилегированного сословия?

(ассигнации, брошенные Выриным, подобрал "хорошо одетый молодой человек", который, увидев возвращение смотрителя, убежал.

Прочитайте отрывок, в котором Вырин видит, как живет его дочь в Петербурге. Какие выводы о Дуне мы можем сделать?

("Двери были заперты; он позвонил..." до слов "...вытолкнул его на лестницу" Дуня живет хорошо, у нее есть слуги, большая, прекрасно убранная квартира", она роскошно одета. Дуня любит Минского, "с нежностью смотрит на него")

Почему же Самсон Вырин не рад счастью дочери?

(Он уверен, что её ждет неминуемое несчастье, что Минский "подержит и бросит" Дуню)

Что поддерживает Вырина в его убеждении?

Притча о блудном сыне, известная по евангельским сказаниям. (она обязательно плохо кончит)

Какую жизнь ведет блудный сын и Дуня, покинув отчий дом?

(Младший сын, собрав все, пошел в дальнюю сторону и там расточил имение свое, живя распутно. А Дуня не ведет беспутную жизнь. Наоборот, мы видим, что она несомненно любит Минского. Дуня не раскаивается, и, видимо, не желает возвращаться, она вполне счастлива и довольна)

Разве смотритель не понимал этого? Почему он не счастлив счастьем дочери?

(Понимает, поэтому и возвращается из Петербурга домой. Но он понимает и то, что Дуня теперь потеряна для него навсегда, и не хочет в это верить. Поэтому он думает только о неминуемом несчастье.)

Какими трагическими событиями закончилась жизнь Вырина и почему? Как эти события отражены в пейзаже?

(Пейзаж-осень, серенькие тучи) (Одиночество и страдания Самсона Вырина привели его к смерти.)

Найдите слова, характеризующие чувства блудного сына после того, как он растратил все деньги? (глубокая печаль и раскаяние)

Какая встреча ожидала его дома? Почему?

Возвращается ли домой Дуня? (Нет она лишь

однажды, проезжая мимо, остановилась на станции узнать об отце, но он уже умер)

- Счастлива ли Дуня? Но почему она плачет?

(Мы узнаем, что у нее трое детей. Она богата: шестерка лошадей, моська, но раскисать уже не перед кем, так она и останется со своей виной.)

- Кто оказался счастливее: блудный сын в рубище или Дуня, нарядная, разбогатевшая?

(Сын, потому что он успел вернуться к отцу и, главное, был им прощен, а Дуня – нет)

Кто из родителей оказался счастливее?

(Отца сына – к нему вернулся сын и покаялся, за это он простил его и устроил пир в его честь.)

4. Закрепление материала. Выводы.

Как финал повести соотносится с притчей? В чем сходство и различие в образах "отцов" и "детей"?

Для чего в повесть введена тема "блудного сына"? Каков основной прием, используемый автором при таком построении сюжета?

Главные сюжетные линии: счастливая судьба Дуни и несчастная – станционного смотрителя.

(Основной прием – противопоставление. Счастье Дуни противопоставлено несчастью ее отца. Притча о блудном сыне введена, чтобы ярче выделить разницу в судьбах героев. Не несчастная "блудная" Дуня вернулась на станцию, а несчастный странствующий пешком Вырин)

Но все могло быть и по-другому. Напишите Дуня отцу хотя бы одно письмо.

Индивидуальное задание: написать письмо Самсону Вырину от лица Дуни.

Творческая работа на ассоциации.

Раскрасьте в цвета всю гамму чувств Самсона Вырина и Дуни после эпизода "Похищение дочери" и нарисуйте радугу.

Самсон Вырин: испуг –..., тревога –..., тоска –..., негодование –..., одиночество –..., бессилье помочь –... и т.д.

Дуня: испуг –..., любопытство –..., привязанность –..., доверие –..., любовь и счастье –..., богатство –..., рождение детей –... и т.д.

Как следует относиться к своим родителям?

Вывод: Отказ от тех, кто дал нам жизнь, есть грех.

– Прошу всех встать! Мы вместе произнесём клятву, которую, я надеюсь, вы не забудете и будете ей верны.

Любовь к родителям

В душе я сберегу.

Тепло родного дома

Навечно сохраню.

Как автор отвечает на вопросы: "Что является истинным счастьем для человека? Как следует относиться к человеку?"

Выводы. Как важно успеть сказать родителям, что мы их любим, принести им не одни неприятности, а хоть немного счастья. Подумайте об этом. Даже если человек совершил дурной поступок, но понял и раскаялся, это не значит, что он плохой человек. Его можно и нужно простить. Главное, чтобы его раскаяние было осознанным и искренним.

И хотя ждут Дуню в карете сыновья – юные барчата, кажется, что не о зарождении новой жизни ведётся рассказ, а о начале новой истории блудного сына. Возможно, повесть "Станционный смотритель" – это предостережение писателя современникам, людям XIX века, для которых евангельские притчи утратили религиозный смысл, перестали быть живым нравственным уроком, превращаясь лишь в часть быта.

Домашнее задание:

– Сегодня мы говорили о трёх героях повести. Попробуйте с помощью 3-4 прилагательных дать каждому характеристику.

Вырин	Дуня	Минский
Бедный	Красивая	Беспечный
Несчастный	Прелестная	Легкомысленный
Добрый	Приветливая	Удалой
Любящий	Хозяйственная	Счастливый
Забитый	Печальная	Богатый
"Маленький человек"	С камнем на сердце	Жестокый

Два варианта вопросов (на карточках)

1 вариант

1. С чего начинается повесть А.С.Пушкина «Станционный смотритель»?
2. Как звали дочь станционного смотрителя?
3. В какое время года рассказчик посетил обитель станционного смотрителя в первый раз?
4. Картинки какого содержания украшали комнату станционного смотрителя?
5. Почему проезжий гусар остался в доме станционного смотрителя?
6. О чём догадался станционный смотритель, когда его дочь уехала с гусаром и не вернулась?
7. Как отреагировала дочь станционного смотрителя на визит своего отца в её дом?
8. Что узнал рассказчик о станционном смотрителе в своё последнее посещение?
9. По описанию узнай героя: «человек лет пятидесяти, свежий и бодрый», в «длинном зелёном сертуке с тремя медалями на полинялых лентах».

2 вариант

1. Сколько раз рассказчик посетил станцию, на которой жил станционный смотритель?
2. Как звали станционного смотрителя?
3. В какое время года рассказчик посетил обитель станционного смотрителя в последний раз?
4. Чем отличается комната станционного смотрителя во время первого и второго посещения её рассказчиком?
5. Что предложил проезжий гусар дочери станционного смотрителя при расставании?
6. Что сделал станционный смотритель с ассигнациями, которые ему сунул в рукав ротмистр Минский?
7. Как отреагировала дочь станционного смотрителя на визит своего отца в её дом?
8. Что узнал рассказчик о дочери станционного смотрителя в своё последнее посещение?
9. По описанию узнай героя: седой, с «глубокими морщинами давно небритого лица», со сгорбленной спиной.

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВТЫҢ ӨМІРІ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ОҚЫТУ (кәсіптік оқу орнында)

Көркем әдебиет-өнердің бір саласы. Ол қоғамдық сананың да ерекше, өмірді образ арқылы танытатын түрі. Сондықтан әдебиеттің басты міндеті - оқушының сезіміне әсер ету, сол арқылы жақсы қылыққа, мінезге баулу, әдебиет арқылы бала бойына жұғатын жақсылықтың бәрі осы жолмен келеді.

Әдебиетті оқуға қойылып отырған жаңа талап оқу мазмұны мен оқыту әдісі, тәсілдеріне бірдей игі әсерін тигізіп отыр. Қазақ әдебиетін оқудың жайы жылдан-жылға жақсарып, мұғалімдердің ғылыми-теориялық даярлықтары мен әдістемелік шеберліктері артып келе жатқандығы даусыз.

Сабақтың тақырыбы: Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен шығармашылық жолы

Сабақтың мақсаты:
а) білімділігі: Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен шығармашылық жолы жайлы алған білімдерін оқушы есінде қайта жаңғыртып, тереңдете түсу.

ә) дамытушылығы: теориялық білімдерін әр түрлі тапсырмалар арқылы жүйелеу, оқушыларды тез ойлау, жауаптарын тиінақты айта білуге дағдыландыру, танымын кенейту.

б) тәрбиелілігі: оқушылардың тіл байлығын жетілдіру. Мағжан Жұмабаев секілді өз тілін, елін, жерін, сүйіс білуге тәрбиелеу.

Сабақтың типі: Жаңа білімді меңгерту

Сабақтың түрі: іздендіру

Сабақтың әдісі: сұрақ-жауап, топтастыру, түсініктеме күнделігі, мәнерлеп жатқа айту, талдау

Сабақтың көрнекілігі: ақынның шығармалары, қажетті мәтіндер, слайдтар, тақырыпты ашу мақсатында қолданылатын кестелер. Өлең құрылысына сәйкес талдау.

Пәнаралық байланыс: тарих, бейнелеу өнері, логика, ән-әуез.

Сабақтың барысы: 1. Ұйымдастыру жұмыстары
Өткен тақырып бойынша оқушылар білімін тексеру, үй тапсырмасын сұрау.

Тапсырма бойынша оқушылар:
1. С. Сейфуллиннің «Көкшетау» поэмасының өздеріне ұнаған шумақтарын жатқа айтады.

2. Поэмадағы қолға түскен қалмақ қызының келбетін бейнелейді және сол жерден үзінді айтып береді.

3. Екі топтан екі оқушы шығып «Көкшетау» поэмасына композициялық сюжет құрады.

4. Поэмадан бір сәттік көрініс көрсетеді.

Өткен тақырып бойынша оқушылардың білімін талдап, қорытындылаймыз.

Слайдтар арқылы Көкше табиғатын, «Жұмбақтас» пен «Окжетпесті» басқа да тарихи орындарды таныстыра отырып, үй тапсырмасын аяқтаймыз. Интерактивті тактадан Көкшетау өңірінің поэмадағы аталып өткен тарихи орындары көрсетіледі.

Сабақ барысында «Жетістік» ережесін басшылыққа аламыз.

1. Көп оқу
2. Өзі нақты білмейтін сөзді қолданбау
3. Бір сөзді, бір ойды қайталамау
4. Әдеби тілмен сауатты жазу
5. Түйінді, тәрбиелі ой айту
6. Өзіне-өзі есеп беру, досының сынын қабылдау

7. Достықта болу
Осы ережені ескере отырып, зердемізге токи отырып, жаңа сабағымызды бастаймыз.

Жаңа сабақ.

Оқушыларды жаңа сабақтың мақсатымен таныстыру

Жаңа сабақтың жоспары

1. М. Жұмабаевтың өмірі

2. Жалпы шығармашылығына тоқталу

3. Ақын лирикаларының тақырыптары

4. Ақын өлеңдеріне жеке-жеке тоқталып өту.

Ең алдымен ақын өміріне тоқталамыз.

– Ақын дегеніміз кім?

Ақын – поэзиялық туындыларды өлең, жыр-дастан, поэмаларды ауызша айтып не жазып шығаратын өнер иесі, халықтың көркемдік дәстүрлерін қалыптастырып, жалғастыратын сөз шебері.

Мағжан ақынның өмірі туралы не білеміз? – деп сұрақ қойып, мектепте алған білімдерін естеріне түсіруге жетелейміз, осы жерде өміріне мәлімет беріп кетеміз.

Ақын лирикаларының тақырыптары:

1. Махаббат лирикалары: «Хор сипатты қарындас», «Сен сұлу», «Шолпан», «Жас сұлуға», «Сүйемін».

2. Еріксіздік азабы, түрме тауқыметі: «Сағындым», «Тілегім», «Тұтқын» т.б.

3. Отан тағдыры, атамекен: «Туған жерім – Сасыккөл», «Түркістан», «Орал тауы» т.б.

4. Философиялық, трагедиялық жырлар: «Ой», «Сарғайдым» т.б.

5. Табиғат лирикасы: «Толқын», «Көкшетау», «Жазғытұрым», «Сен».

Мағжанның барлық өмірі - поэзиясында

Мағжан – ұлы ақын

Мағжан – эпик ақын

Мағжан – лирик, сыршыл

1-тапсырма: Мағжан ақынның «Сүйемін» өлеңінің тақырыбы не туралы?

Топ

Көзінде көк нұры жоқ,
Ұйқы басқан қабағын,
Аузында жұмақ жырғы жоқ,
Бастыра киген тымағын
Жалынсыз, ұсыз құшағы.
Жалқаулықты жар көрген,
Ирілмей жырлайдай,
Жүрген ескі заңмен
Сөзі де жоқ құрандай,
Алдындағы малымен
Білгені-қазан-ошағы,
Бірге жусан, бірге өрген
Жабайы ғана жарым бар,
Алаш деген елім бар,
Неге екенін білмеймін,
Неге екенін білмеймін.

Сол жарымды сүйемін!
Сол елімді сүйемін!

III топ

Сағымы сайран құрады,
Бораны ұлып тұрады,
Қыс- ақ кебін, жаз-сары,
Орманы жоқ, шұғы жоқ,
Тауы да жоқ, суы жоқ,
Мәңгі өлік сахарасы
Сарыарқа деген жерім бар,
Неге екенін білмеймін,
Сол арқамды сүйемін!

Осылайша оқушылар Мағжан өлеңін мәнерлеп оқып,
талдап, мазмұнын ашып отырады.

Келесі кезекте өздерінің жүрек-жарды жырларын
Мағжанға арнап әкелген ақын ізбасарларына береміз.
«Мағжанға арнау» өлеңдер оқылады.

2-тапсырма: Өлең құрылысына сатылай талдау:

Шумақ саны
Тармақ саны
Буын саны
Бунақ саны
Ұйқас саны
Ұйқастың буын саны

3-тапсырма: Екі түрлі түсіндірме күнделігін
толтыру.

Өте қатты әсер еткен дәйексөз, не бөлік, сөз тіркесі	Түсініктеме (оқушы ойы, пікірі)
Тастық	Діни адамдардың сыйыну үшін қолданатын моншақ тізбектері
Алаш	Ежелгі қазақ тайпаларының ең алғаш қауым болып біріккен одағы. "Қазақ" сөзінің бұрынғы атауы
Кебін	Өмірден өткен адамдарды орайтын ақ матадан тігілген киім.

4-тапсырма: Шығармашылық жұмыс

"Мағжан және менің туған жерім" – тақырыбында ақын
үнімен үндес сарында қара сөзбен туған жердің суретін
жазу, ой толғау.

Енді ақынның «Түркістан» өлеңін мәнеріне келтіре
оқып, мағынасын танып, талдау жасаймыз.

Шербатса, кім іздемес туған елін,

Тұңғарда көксемей ме туған жерін?

Арқаның ардагері – қалың алаш,

р/с	жұмыс мазмұны оқушы аты	тақырыпты түсіндіре білуі	Сұрақтарға жауап беруі	Өлеңді мәнерлеп оқуы	Ойын жүйелі жеткізуі	Топ мүшелеріне көмектесуі

Тұранда біле білсең, сенің жерің!
Оқушылар әдеби теориялық талдау жасап отеді.

Көркем тіл	Мысалдар
Қайталаудың түрлері:	
1. Жай қайталау	
2. Анафора	
3. Эпифора	

Түйген ойларын жинақтау мақсатында төмендегі
сұрақтарға жауап аламыз.

1. «Түркістан» өлеңі қай тақырыпқа арналып жазылған?
2. Ақынның: «Болмаса, барсаңшы іздеп бабаң бейігін»
деуінде «баба» деп отырғаны кім?

3. Бүкіл түрік елі Түркістанды киелі жер - екінші Мекке
деп түсінеді. Себебі неде?

4. Тұранды түгелімен билеп тұрған ертедегі ертегі ханы
кім?

5. Өлеңде Алаштың қандай азаматтарының аты аталады?
Сабақты қорытындылау, түйіндеу мақсатында

оқушыларға сұрақ береміз.

1. Неліктен Мағжан өмірін оның поэзиясымен
тоғыстырамыз?

2. Неге Мағжан Жұмабаевты ұлы ақын дейміз?

3. Мағжанның лирик, сыршыл ақын атану себебі неде?

4. Мағжан - эпик ақын. Неге?
Сұрақтарға жауап ала отырып «Мағжан кім?» деп
топтастыру әдісін пайдаланамыз.

Үй тапсырмасы. "Сүйемін" өлеңін жаттау.
М.Жұмабаевтың "Сүйемін" өлеңін "Толқын"
өлеңімен салыстыра талдау жасау.

«Мағжан ақыңа хат жазу».

Бағалау.

А) Жалпы оқушылардың сөйлеу мәдениетіне тоқталу;
Ә) Бағалау парағы.

С.Т.КУШТАЕВА,
Учитель английского языка сш. №31, п.Жалағаш

ВНЕКЛАССНОЕ МЕРОПРИЯТИЕ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ НА ТЕМУ "ПУТЕШЕСТВИЕ ПО АНГЛО-ГОВОРЯЩИМ СТРАНАМ"

Внеклассное мероприятие по английскому языку на
тему "Путешествие по англо-говорящим странам"

Задачи мероприятия:

Воспитательные:

1. Воспитание у молодого поколения толерантного
открытого восприятия мира;

2. Воспитание уважительного отношения к другой
культуре и осознание своей через контекст культуры англо-
говорящих стран.

Развивающие:

1. Развитие творческих способностей учащихся;
2. Развитие способности к выбору выражений адекватных
ситуации общения.

Познавательные:

1. Знакомство с чертами американцев, британцев,
австралийцев;

2. Ознакомление учащихся с новыми знаниями.

Учебные:

1. Развитие умения понимать детали сказанного.

Ход мероприятия:

Музыкальная заставка.

Сцена украшена плакатами – достопримечательности
стран, в которых побывают учащиеся во время
мероприятия. На сцену под музыкальное оформление
выходят ведущие.

S1 – Good afternoon, dear friends!

S2 – Welcome to our party of English speaking countries.

S1 – Modern life is impossible without traveling. Thousands
of people travel every day either on business or for pleasure. We
can travel by air, by rail, by sea, or by road or even on foot.

S2 – Let's dream a little. Some of our students and our guests
have a chance to visit English speaking countries as a tourists of
course. We'll visit some countries and cities by plane. You are on
a board now. Let me introduce me myself and my partner. My
name is Aigerim. I'll be your stewardess. And this is Aibek. He'll
be our pilot. Sara Turganbaevna will be our helper.

S1 – Hello. Ladies and gentlemen! This is the pilot speaking.
I would like you welcome to aboard of Kazakhstan Airlines.

We'll have transits in some English Speaking countries: New
York, USA – London, Great Britain – Sydney, Australia and
so m e b a c k i n A s t a n a . K a z a k h s t a n

If there is anything we can do to make your trip with us more
comfortable, please let us know. Otherwise sit back and enjoy
the flight.

S2 – Ladies and gentlemen! May I have your attention?
Fasten your seatbelts, please. The pilot is preparing to take off.

Шум на борту самолета. Взлет..

S2 Let me introduce you with our board's rules. (Во время
оглашения инструкций первый ведущий показывает
тематические картинки на формате А3, либо это может быть
компьютерная презентация)

1 Keep your seat belts fasten all the time.

2 Don't smoke.

3 Don't take guns on the plane.

4 Take part in our competitions, quizzes, games and singing.

5 Don't interrupt each other.

6 First listen and then speak.

T: И не успели оглянуться

Как сверх наш скоростной корабль

Примчал уже в США.

Что знаем мы о той стране,

В которую так быстро прибыли мы все?

USA New York (Kennedy Airport)

Звучит музыка кантри, исполнение шумного танца

«Ковбои»

S1 – What music was it? (country music) Yes, perfect. You

are right.

What country is it from? (It's from America) Well done!

I'd like to know what do you remember about this country?

Could you try to answer my quiz-questions.

CL: Yes, we could.

T: Before you start answering our pilot's questions let's

divided into two groups. Pupils of form 9B will be the first group

and our English teachers will be the second one. The first

question is for the first group. Next question is for our teachers.

S1: 1 What is the capital of the USA? (Washington)

2 Who discovered America? (Christopher Columbus)

3 What is the symbol of the USA? (The bald eagle)

4 What is the national sport in the USA? (baseball)

5 Which American rock and roll star lived in Memphis,

Tennessee? (Elvis Presley)

6 Who is the President of the USA? (Barak Obama)

T: What country did the Statue of Liberty come from?

(France)

Look at this picture and tell me, please what you think.

Whose face does the Statue of Liberty have: man or woman?

Excellent!

Значит, у Свободы женское лицо. И не случайно из

античной истории до нас дошло изречение, что «все в руках

человека, а человек в руках женщины».

S1: Do you know in Boston there is a monument of a bird that

saved the city from insects that try to destroy the crops. What bird

is it?

(воробей)

What's "воробей" in English? It's easy to remember. Знаете

ли вы марку автомобиля «Део эсперо». Так вот 2 часть этого

слова и будет означать «воробей». All together. A Sparrow. A

Sparrow. Well done.

America is the one of the greatest countries in the world. But

modern Europeans knew nothing about American continent till

the XV-th century when Christopher Columbus discovered it.

It's a pity, but we have to say good bye America.

Группа мальчиков исполняют песню: "Be happy, don't

worry".

Шум дождя.

Great Britain London (Heathrow Airport)

S2 – (ведущий выходит с зонтом) The land of White

Albeons greets us. People in England like to talk about the

weather. It changes very often. There are often clouds in the sky

and it often rains. Rain falls in spring, rain falls in summer, rain

falls in autumn and even in winter. (на последней реплике в зал

летят брызги воды из самодельных брызгалок)

Many games which we played in our childhood are the same

in many countries. English and Russian children play game

called "Hockey-Cockey". Let's stand up, remember our

childhood and play together.

T: Итак, прошу всех встать.

Сейчас мы с вами поиграем.

Игра не сложная

Прошу лишь повторять за мной движения.

Game:

Put your right arm in, take your right arm out
In, out, in, out.

Shake it all about

Do the Hockey-Cockey and turn around

That's what it all about.

Oh, the Hockey-Cockey, Oh the Hockey-Cockey,

Knees bend, arm straight

One, two, three.

Put your left arm in, take your left arm out

In, out, in, out.

Shake it all about

Do the Hockey-Cockey and turn around

That's what it all about.

Oh, the Hockey-Cockey, Oh the Hockey-Cockey,

Knees bend, arm straight

One, two, three.

Put your right leg in, take your right leg out

In, out, in, out.

Shake it all about

Do the Hockey-Cockey and turn around

That's what it all about.

Oh, the Hockey-Cockey, Oh the Hockey-Cockey,

Knees bend, arm straight

One, two, three.

Put your left leg in, take your left leg out

In, out, in, out.

Shake it all about

Do the Hockey-Cockey and turn around

That's what it all about.

Oh, the Hockey-Cockey, Oh the Hockey-Cockey,

Knees bend, arm straight

One, two, three.

T: Excellent! How'd you translate the word "Hockey-Cockey". (Буги-буги)

S2: Let's get known how well do you know Great Britain? I have some questions for you. Are you ready to be brilliant students?

Children: Yes, we are!

1 What is the capital of Great Britain? (London)

2 How many parts does the Great Britain consist? What are they? (4 parts: Scotland, England, Wales and Northern Ireland)

3 What is the highest mountain in Great Britain? (Ben Nevis)

4 What river does London stand on? (Thames)

5 What is the symbol of England? (red rose)

6 What is there in the centre of Trafalgar Square? (The Column of Nelson)

Good work!

T: Летим!

Австралия встречается в пути

Мы здесь немного постоим, народ мы этот оглядим.

Australia Sydney Airport

Слышишь звуки выстрелов.

Oh, my Lord! What's up? Where are we?

S1: Don't panic! Don't leave our board. We are in Australia.

T: Если у вас стреляет в ухо, поясните,

За бортом самолёта – не теряйтесь,

Мы на необитаемой земле Австралия,

Имеющей обыкновение, забирать, острейшие социальные проблемы

Старушки аристократки Великобритании.

Музыка из м/ф «Бременские музыканты»

Пиф-паф, а мы разбойники, разбойники, разбойники

Пиф-паф, и вы покойники, покойники, покойники

Исполнение мальчиками танца на данную песню.

S2: Do you know the name of Australia, except its official name the Commonwealth of Australia.

1.OZ (Aussieland)

2.Down Under

3.Kangarooland

4.The Lucky Country.

You are right. But it has one more name - The Land of Wattle
Captain James Cook discovered Australia in 1770. At that time England had many social problems. Unemployment was high. Crime was one of the greatest problems. The government punished people by sending them to prison The English government decided to send prisoners to the far colonies. One of such colonies was Australia.

S2: Do you know:

1 What is the capital of Australia? (Canberra)

2 What is the biggest and the oldest city in Australia? (Sydney)

3 Who are the Australian natives? (aborigines)

4 What is the official language in Australia? (English)

5 What is one of the famous and popular animals in Australia? (Kangaroo)

Wonderful!

Our passenger plane touched down 5 cities in Australia. See if you can find the names those cities by putting together the jumbled word pieces correctly in pairs.

MEL	CASTLE
SYD	WIN
CAN	NEY
NEW	BOURNE
DAR	BERRA

Keep it up!

Travelling by plane is very fast and convenient. And we needn't so much time come back home. They say: "East or West – Home is Best".

Kazakhstan.Astana Airport

Исполнение казахского танца «Каражоржа»

S1: Let's check up how well do you know Kazakhstan?

1 What are the largest rivers in Kazakhstan?

(Irtish,Ural,Syrdaria,Illi)

2 Who is the official head of Kazakhstan? (the President – N.N.Nazarbaev)

3 What is the capital of Kazakhstan? (Astana)

4 What are the state languages of Kazakhstan?

(Kazakh& Russian)

5.Where Kazakhstan is situated? (In the Central Asia)

Well done!

S2 – Kazakhstan is very rich in natural resources such as coal and gas. The chief mineral wealth of the republic is oil. It is a highly industrialized republic. Agriculture of the republic is also of great importance.

S1 – We are proud of our republic. But most of all we are proud of our people who work in the factories, plants and in the fields. We are proud of our workers, our doctors, our teachers and their achievements. We are proud of our country where we live and study.

Исполнение песни на казахском языке о родном крае.

Our trip is over. Did you like it?

Children: Yes, we did.

T: But what do you remember about our trip?

1 In what countries did we stop?

2 What language do the people speak in the USA, Great Britain, Australia?

3 What is the national music in the USA?

4 What's the English for «воробей»?

5 What game did we play?

6 What Australian cities did we mention?

Thank you, everybody.

S2 - Thank you for your flight with our Kazakhstan Airline.

S1,2 (together) Good luck!

ЕСЖАНОВА Айгүл,

Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің ағылшын тілі пәнінің оқытушысы.

WHO IS THE QUICKEST

The aims of competition: to arise teams interest in learning English, to enlarge students scope for the Kazakh culture, history, state symbols, holidays and famous people, to enrich students speaking and improve their knowledge in country studies, to develop the students critical thinking.

The developmental aim: to develop an interest of Kazakh traditions and to enrich the students' habits and ability.

The educative aim: to educate young people to care for their Environment, Kazakh culture and community.

The equipment: cards, Kazakh symbols, slide (sightseeing of Kazakhstan), balloons.

The Outline of the competition

1. to learn by heart a poem
2. text "Independence Day of Kazakhstan" (good reading)
3. questions (about the Independence Day)
4. working on wordsearch
5. Describing Kazakh symbols (dombra, yurt and national dress)

6. short summary (to acquaint the team)

Good afternoon everybody, good afternoon our quests and teachers. Let us begin our competition which is called "Who is the quickest?". First we divided our students into three teams here. The team is consists of seven person

1st teams is called "5 stars"

2nd team is called "Baiterek"

3rd team is called "Friendship"

Let me introduce the outline of the competition.

The outline of the competition

1. To learn by heart a poem

2. text "Independence Day of Kazakhstan" (good reading)

3. questions (about the Independence Day)

4. describing Kazakh symbols

5. working on wordsearch

6. short summary (to acquaint the team)

The hall is decorated with the state symbols of Kazakhstan. The participants are dressed in national clothes. There are some Kazakh national foods on the table. In the middle of the scene there is a small yurt. Dear guests, teachers and students! As you know we are going to celebrate the Independence Day of Kazakhstan. On the 16th of December 1991 Declaration about the Independence of Kazakhstan was adopted. Ten years have passed since that memorial date. Now our country has its own flag, anthem and the state emblem. Not beginning our competition let us read report about "the independence day of Kazakhstan". We must know our Kazakhstan's symbols, national culture, and more about traditions.

1. each team must to learn by heart a poem about Kazakhstan.

2. the second task is: text: "Independence day" (good reading).

3. now you see 10 questions in the slide, and I'll put you questions.

Questions

1. how many oblasts are there in Kazakhstan? (41)

2. when the government of Kazakhstan transferred its capital from Almaty to Astana? (in June 10, 1998)

3. how many members has Kazakhstan Senate? (47)

4. When we took our Independence Day? (December, 16, 1991)

5. What kinds of political parties do you know?

6. When N. Nazarbaev was reelected as a President? (April, 2011)

7. What is the major language spoken in Kazakhstan?

8. What is the official language of Kazakhstan?

9. What is the capital of Kazakhstan?

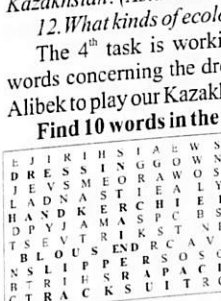
10. What are the exports of key to Kazakhstan's economic success?

11. How is called the famous football stadium in Kazakhstan? (Astana arena)

12. What kinds of ecological places do you know?

The 4th task is working on wordsearch, you must find 10 words concerning the dress. While working on wordsearch, let Alibek to play our Kazakh national kyui.

Find 10 words in the word search

The 5th task is describing Kazakh symbols (dombra, yurt and national dress)

Culture of Kazakhstan

Kazakh culture and national traditions

The Kazakh people are rich in traditions. From birth through old age and death, every step of their lives has historically been marked with celebration. Even their own special symbolism. Unfortunately, many rich and interesting traditions and customs of the Kazakh people have been forgotten throughout the past century. Real sovereignty is just now being reestablished in Kazakhstan due the process of democratization. These abandoned traditions are just now being rediscovered by the Kazakh people. These traditions include being respectful to old people, being honest, and learning to love mankind. Traditionally every guest is offered Kazakh cuisine at the dastarkhan (the low table) in a yurt. The yurt is one of the most sensible types of, movable house. It is a comfortable and practical home, ideally suited to local conditions and ways of life – one the greatest inventions of the Eurasian nomads.

Kazakh national dress varies by regions. Men wear chapans, a kind of dressing gown with a belt, made of velvet and richly embroidered. They cover their heads with a soft skullcap, a tall felt cap or a fox-fur hat with earflaps.

The women's national costume consists of a white cotton or colored silk dress, a velvet waistcoat with embroidery and a cap or a silk scarf. Elderly women wear a hood made of white cloth with a hole for the face. Brides wear a tall pointed, richly hat, topped with feathers.

Kazakh music and musical instruments: The Kazakh love to art of wordplay and their akyns, who improvise at public competitions accompanied by Kazakh stringed musical instruments: the dombra or the kobyz.

And the last conclusion task is short summary about your teams. While they prepared for their summary I'll put to the audience some questions.

Questions

1. What is the capital of England?

2. What is the official language of England?

3. Who is the first and the last president of America?

4. How is called of our local Currency in Kazakhstan?

5. What is the White House?

6. What is the symbol of Halloween?

ЖҮСІПБЕКОВА Айгүл,
Қармақшы ауданы, № 113 Қарақол қазақ орта мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі.

Ә.ТӘЖІБАЕВТЫҢ «СЫРДАРИЯ» ӨЛЕҢІ (ашық сабақ)

Сабақтың мақсаты:

а) Ә.Тәжібаевтың өмірі, шығармалары туралы мәлімет беру, «Сырдария» өлеңінің мазмұнымен таныстыру, көркемдік ерекшелігіне талдау жасау.

б) Оқушылардың тұлғаға, поэзияға сүйіспеншіліктерін, сөйлеу мәдениетін, шығармашылық қабілеттерін дамыту.

в) Адамгершілікке, ұлтжандылыққа, туған жерді, Отанды сүйуге, жүйелілікке, тапқырлыққа тәрбиелеу.

Сабақтың типі:

Жаңа білімді меңгерту.

Сабақтың түрі:

Аралас

Сабақтың әдісі:

Сұрақ-жауап, түсіндіру, ой қозғау, сәйкестендіру тесті.

Сабақтың көрнекілігі:

Портреті, суреттер, кітаптар, Қазақстан картасы

Пәнаралық байланыс:

Музыка, тарих, география

Сабақтың барысы:

I.Ұйымдастыру кезеңі:

Түгелдеу, дайындығын тексеру.

II.Ұй тапсырмасын сұрау:

Қ.Аманжолов, «Ақын өлімі туралы аңыз» поэмасы.

III.Ұй тапсырмасын қорыту: Бағалау әдісі

Негіз білім?	Негіз түсіндім?
Қ.Аманжолов кім?	Қасымның ақын екенін
Поэма деген не?	Поэма – оқиғаға құрылған өлеңмен жазылған шығарма екенін
А.Жұмағалиев кім?	Отан үшін жан қиған батыр, өр рухты жауынгер.

IV.Жаңа сабақ:

Ә.Тәжібаев «Сырдария» өлеңі

Сырдың сырлы ақыны Ә.Тәжібаев 1909 жылы Қызылорда қаласында дүниеге келген. Ақынның шығармаларын жанрлық жағынан бірнеше салаға бөліп, жіктеуге болады. Олар: 1.поэзия; 2.проза; 3.драма; 4.ғылыми- сын еңбектері.

Хронологиялық кесте:

-Қызылордада интернатта оқып тәрбиеленген.

-1948 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін бітірген.

-КСРО Жазушылар одағы жанындағы Жоғары әдеби курста оқыған.

-«Лениншіл жас» газетінде редактордың орынбасары;

-Қазақ мемлекеттік көркем әдебиет баспасының төрағасы;

-«Қазақ әдебиеті» газетінің бас редакторы;

-Қазақ КСР ғылым академигі;

-М.Әуезов атындағы Әдебиет және Өнер институтында бөлім меңгерушісі қызметтерінде болған.

«Сырдария» өлеңіне талдау жасау.

1.Өлеңді мәнерлеп оқу.

2.Өлеңнің негізгі тақырыбын анықтау.

3.Өлеңдегі бейнелеуіш сөздерді табу.

4.Өлеңде қай елдің ақындары мен өзендерінің аты аталады?

Бұл есімдер сендерге таныс па?

5.Ақын Сырдарияны неге теңсіді?

6.Сыр бойы, Сырдария тақырыбына қалам тербеген қандай ақын – жазушыларды білесіңдер?

7.Сыр бойында туған ақын – жазушылар, қоғам қайраткерлерінен кімдерді білесіңдер?

Бес жолды өлең әдісі

1.Сырдария

2.Ағынды, көркем

3.Ағалы, тасиды, толады

4.Сырдария – Сырдың сұлу өзені.

5.Дария

Ү. Жаңа сабақты бекіту:

Сәйкестендіру тесті

Мағжан

Сәкен

Ілияс

Қасым

Әбділда

Ахмет

Жамбыл

Сұлтанмахмұт

Өзім туралы

Сырдария

Толқын

Сыр сандық

Екі шыбын

Шәкірт ойы

Ағынды менің Ақсуым

Аттандыру.

VI. «Сырдария» өлеңін жаттау.

VII. Оқушыларды бағалау.

БЕГАЙДАР Салтанат,
Қызылорда «Қызмет» колледжінің
информатика пәнінің оқытушысы.

ҒАЖАЙЫП ИНФОРМАТИКА (сайыс сабақ)

Сабақтың мақсаты:

Оқушылардың білімге деген құштарлығын арттыру, қызықтыру арқылы білімін тереңдету, зияткерлік қабілетін дамыту.

Сабақтың түрі:

сайыс сабақ.

Қолданылатын әдістер:

Топтық және жеке жұмыс

Техникалық құрал:

компьютер, проектор, интерактивтік тақта.

Қатысатын топ:

Олай болса оқушыларымызға сәт сапар тілеп, оларды ойынның шартымен таныстырайық.

Сабақтың барысы:

1. Ұйымдастыру бөлімі:

Топ оқушыларын екіге бөлу

Топ капитанын сайлау

Сайыс шарттары:

1. Қиын сұрақтар

2. Полиглот

3. Тілсызық арқылы жалға

4. Бұл кім сайысы?

5. Ой – пікір «Интернет» сөзіне шығарма жазу

6. Көрсеткіш арасында «Информатика» сөзіне сөзжұмбақ шешу.

Алдарыңызда өз білімімен, ақыл-ойымен, эрудициясымен ерекшеленген топтың білімді оқушылары.

Ендігі кезекті оқушыларға береміз, өз топтарын ұрандарымен таныстырсын.

1-ші топ: «Интернет» тобы.

2-ші топ: «Модем» тобы.

1-ұран: Біз келдік модем тобы алдарыңызға,

Қарсылас интернетпен сайысуға.

Осы сайыс әділдікпен өтсе екен,

Өрқашан жеңіске біз жетсек екен.

2-ұран: Интернет біздің тобымыз,

Жеңісті қолдан бермейсіз.

Білім саналатын бұл сайыста,

Білімді топ біз боламыз.

1. Қиын сұрақтар

Екі топ оқушыларына 10 сұрақтан беріліп, әр дұрыс жауап 5 ұпаймен бағаланады. Топ мүшелері сұрақтарына жауап бере алмаса, қарсылас топ жауап беруіне болады.

Егер жауап көрсеткендер арасында айқалап айтылса, онда Егер жауап көрсеткендер арасында айқалап айтылса, онда ұпай есептелінбейді қазылар алқасы тәртіпті қадағалайды.

ұпай есептелінбейді қазылар алқасы тәртіпті қадағалайды, айыптық санкциялар қабылдайды (ұпайлары шегеріледі).

1-ші топ оқушыларына:

1. Принтердің неше түрі бар? 3

2. Сурет салуға арналған программа? (Paint)

3. Интернетпен қосылуды жүзеге асыратын заңды тұлға? (Провайдер)

4. Қарапайым есептеулер жүргізетін программа? (калькулятор)

5. Билл Гейтс алғашқы программасын неше жасында құрды? (13 жаста)

6. Интернет желісі қай жылы пайда болды? (1969 жылы)

7. Дискілерді оқу құрылғысы? (дискжетек)

8. Компьютердің атасы деп кімді атаған? (Чарльз Бэббидж)

9. Телефон желісі арқылы басқа компьютерлерге

мәлімет алмасуға қажетті құрылғы? (Модем)

10. Қандай құрылғы компьютердің миы деп аталады? (процессор)

2-ші топ оқушыларына:

1. Деректерді сақтауға арналған құрылғы? (жады)

2. Microsoft фирмасының авторы (Билл Гейтс)

3. Дыбыс жазу құрылғысы? (микрофон)

4. Жыпылықтап тұратын тік сызықша? (курсор)

5. Компакт дискіні оқуға арналған құрылғы? (CD-ROM)

6. Көбейтілуге және басқа программаларға жүзуге қабілетті шағын компьютерлік программа қалай аталады? (Вирус)

7. Сыртқы құрылғыларды басқаратын арнайы бағдарлама? (Драйвер)

8. 1 бит неше байт? (1 бит = 1/8 байт)

9. Мәтіндік және графикалық ақпаратты компьютерге

мәлімет алмасуға қажетті құрылғы? (Сканер)

10. Информацияның өлшем бірлігі? (бит, байт)

2. Полиглот

Қазақ, орыс, ағылшын тілдерін қандай деңгейде білгендіктерін тексеру үшін информатикалық термин

сөздерін шешеміз. Әр топ оқушылары кезек-кезек сұрақтардың жауаптарын тауып, тақтаға жазулары керек.

Әрбір дұрыс жауап 3 ұпаймен бағаланады. Топ мүшелері сұрақтарына жауап бере алмаса, қарсылас топ жауап беруіне болады.

Егер жауап көрсеткендер арасында айқалап айтылса, онда ұпай есептелінбейді қазылар алқасы тәртіпті қадағалайды, айыптық санкциялар қабылдайды (ұпайлары шегеріледі).

«Интернет» тобы		
Дыбыс	Звук	Sound
Баспа құрылғысы	Принтер	Printer
Тышқан	Мышь	Mouse
Терезе	Окно	Window
Өшіргіш	Ластик	Erasor
Бума	Папка	Folder

«Модем» тобы		
Қарындаш	Карандаш	Pencil
Нілгіш диск	Гибкий диск	Floppy
Шекара	Граница	Bound
Сызық	Линия	Line
Жұмыс аймағы	Рабочая область	Blackboard
Бою	Закрашивание	Painting

3. Тілсызық арқылы жалға.

Екі топтан 1 оқушы шығып, кезектесіп 5 нысанға сөйкес келетін әрекетті тауып, тілсызық арқылы жалғауы керек.

Әрбір дұрыс жауапқа 2 ұпай беріледі. Топ мүшелері сұрақтарына жауап бере алмаса, қарсылас топ жауап беруіне болады.

Егер жауап көрсеткендер арасында айқалап айтылса, онда ұпай есептелінбейді қазылар алқасы тәртіпті қадағалайды, айыптық санкциялар қабылдайды (ұпайлары шегеріледі).

Нысан	Әрекет
Баспа құрылғысы	Ақпаратты қағазға басып шығаралы
Монитор	Ақпаратты экранда бейнелейді
Тышқан	Экрандағы нысандарды басқарады
Дискет	Ақпаратты оқу қызметін атқарады
Пернетақта	Ақпаратты енгізу құрылғысы
Катты диск	Ақпаратты сақтау қызметін атқарады
Калонка	Дыбыс шығаратын құрылғы
Caps Lock	Бас әріппен жазу батырмасы
Сыртқы жад	Дискета қандай жадыға жатады
Ctrl+Alt+Delete	ДК қайта жүктеу пернелер комбинациясы

4. Бұл кім? сайысы

Оқушыларға және қатысып отырған көрермендерге ғалымдардың өмірбаяндары айтылып өтіледі. Әрбір дұрыс жауап 6 ұпаймен бағаланады. Топ мүшелері сұрақтарына жауап бере алмаса, қарсылас топ жауап беруіне болады. Егер жауап көрермендер арасында айқалап айтылса, онда ұпай есептелінбейді қазылар алқасы тәртіпті қадағалайды, айыптық санкциялар қабылдайды (ұпайлары шегеріледі).

1. Бұл кісі 1902 жылдың 2 қарашада Нижний Новгородта мұғалімдер жанұясында дүниеге келген. 1928 жылы инженер-электрик мамандығын алып, Бауман атындағы университетте сабақ берген. 1939 жылы докторлық диссертация қорғаған. 1947 жылы электротехника институтының директоры болып тағайындалды. Бұрынғы Кеңестер Одағында бірінші ЭЕМ 1947-1948 жылдары осы академиктің басшылығымен жасалады, оны МЭСМ деп атаған.

(Сергей Алексеевич Лебедев)

2. Есептеуіш техниканың қарқындап дамуы XIX ғасырдан басталады. 1833 жылы бұл ғалым бағдарлама арқылы басқарылатын «Аналитикалық машина» жобасын жасады. Сондықтан да оны қазіргі компьютердің «атасы» деп те атайды.

(Чарльз Бэббидж)

3. XIX ғасырдың соңында американдық ғалым есепші – перфорациялық машина құрастырды. Өз машинасының көмегімен бұл ғалым көп адамдар жеті жыл бойы есептейтін есептеулерді үш жылда орындап шықты. Бұл кісі есепші-перфорациялық машиналарды жасап шығаратын фирманың негізін қалады, кейін ол дүние жүзіне әйгілі компьютер шығаратын IBM фирмасына айналды.

(Герман Холлерит)

4. Дүние жүзі бойынша алғашқы 1846 жылы Бэббидж машинасына бағдарлама жазған бұл ғалым - әйел бірінші программист болып саналады. Бұл әйел атакты Байронның қызы.

(Ада Лавлейс)

5. 1642 жылы бұл француз математигі он тоғыз жасында дүние жүзінде бірінші рет қосу машинасы деген атпен белгілі, жетектер мен дөңгелектерден тұратын механикалық есептеу машинасын құрастырды.

(Блез Паскаль)

6. Қазіргі таңда бұл адам атакты «Microsoft» компаниясының президенті. 13 жасында алғаш программасын құрған.

(Билл Гейтс)

5. «Ой – пікір» сайысы.

Екі топқа бірдей «Интернет» сөзі беріледі. Яғни бірінші «Интернет» тобы «Интернеттің жаман жағын» айтса, ал екінші «Модем» тобы «Интернеттің жақсы жағын» айтады. Қай топтың шығармасы өте жақсы болса сол топ 10 ұпаймен бағаланады.

6. «Сөзжұмбақ шешу».

Екі топ «Ой – пікір» сайысына дайындалып жатқанда көрермендер арасында сөзжұмбақ шешеміз. Сөзжұмбақ сұрақтарына жауап беру арқылы «Информатика» сөзін құрастырулары керек.

1. Ақпараттың ең кіші өлшем бірлігі. (бит)
 2. FSET қандай оператор (нүкте)
 3. Информатикалық процестерді үйрететін ғылым (информатика)
 4. Ақпарат шығару құрылғысы (монитор)
 5. CIRCLE - қандай оператор (шеңбер)
 6. Мәтіннің маңызды объектісі (символ)
 7. Принтердің түрі (лазерлік)
 8. Ақпаратты шығару құрылғысы (принтер)
 9. Дүниежүзілік компьютерлер арасындағы байланыс желісі (интернет)
 10. LINE қандай оператор (кесінді)
- Әр тілдің өзіне сәйкес сөз құрастыратын белгілерін не дейді (алфавит)

Б И Т
Н Ю К Т Е
И Н Ф О Р М А Т И К А
М О Н И Т О Р
Ш Е Ŧ Б Е Р
С И М В О Л
Л А З Е Р Л І К
П Р И Н Т Е Р
И Н Т Е Р Н Е Т
К Е С І Н Д І
А Л Ф А В И Т

Қорытындылау. «Білім марапатқа жету үшін емес, парасатқа жету үшін керек», - деген керемет сөзін есімізге берік ұстанып сайысымызды аяқтаймыз. Осы тұрғыда өткізілген сабағымыз өзінің тиімді нәтижесін берді және әріптестеріміздің көңілінен шықты. Осындай сайыс сабақтары оқушылардың шығармашылығын, ойлау қабілетін, логикалық іскерлігін, компьютерлік сауаттылығын дамытады. Келесі сөз кезегі әділқазылар алқасында. Жеңімпаз топтарға және белсене араласқан оқушыларға алғыс айтамыз. Жеңімпаз топ дипломмен марапатталады.

АТА-АНАНЫҢ АЗАМАТЫҚ БОРЫШЫ: БҮГІН ЖӘНЕ БОЛАШАҚ (ашық тәрбие сағаты)

Мақсаты: Ата-аналардың бала тәрбиесіндегі ролін арттыру. Ата-ана, ұстаз, оқушы арасындағы ынтымақтастықты нығайту

Түрі: Дөңгелек үстел

Көрнекілігі: презентация, нақыл сөздер.

Жүргізілу барысы:

I. Кіріспе

II. Ата-аналарды таныстыру

III. Мәуелі жеміс мәйегі (тренинг)

IV. Ұлы жол-отбасынан басталады

V. Мен сенің өміріңнің жалғасымын ... (жүрек жылуы тренингі)

VI. «Ой-түйін»

VII. Ата-ананың ақ батасы

VIII. Қорытынды

I. Кіріспе

Отбасы - адамзат бесігін тербеткен ұя болса, баланың бас ұстазы - ата-ана. «Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі», - деген ата-бабамыздан қалған асыл сөздің сырына үңілер болсақ, бала әкесінен-ақыл, анадан-мейір алады. «Балаң жақсы тәрбиелі болса, о дүниеде Алла Тағаланың алдында бұл дүниеде адамзат арасында да жүзін жарқып болады» дейді, сүйікті Пайғамбарымыз Мұхаммед хадистерінің бірінде. Біздің балаларымыз әлі жас шыбық тәрізді, түбі нәрлі болса, мәуелі болып өседі, нәрі әлсіз болса, жапырағы қураған ағаш тәрізді білімсіз, ғасыр іңдетіне айналған азғындық жолына түсіп, соның құрбаны болуы да әбден мүмкін. Сондықтан да өз баласының саналы азамат болып өсуі үшін ата-аналардың азаматтық борышы өте зор.

Азаматтық дегеніміз - жеке адам санасының жетілуінің ең жоғарғы сатысы. Жанының шалқар шабыты, қиялының қия шынға самғауы. Ол өте қарапайым нәрседен туған. Шаңырағыңды сыйлаудан, аңаның алғашқы әлдінінен, отбасынан басталады. Отбасы - біздің қоғамымыздың алтын қазығы.

II. Ата-аналарды таныстыру

1. «Адам бола білу - ең қиын мамандық», - деп балаларының нағыз азамат болып өсуін басты мақсат етіп отырған Құрманәлі Асылханның ата-анасы Көшенбай Айгүл апай.

2. Абай мен Мұхтардай, Ұлан мен Шұғдай ұрпақ өсіруді алдына мақсат етіп отырған Хамит Әйгерімнің ата-анасы Әзенова Гүлжахан апай.

3. «Кітап-мәңгілік парасаттың ең киелі ғимараты» деп балаларының рухани қазына - кітаппен дос болғанын қалайтын Сухашов Даниярдың ата-анасы Дабылова Ұрпатша.

4. Арыстандай айбатты, Жолбарыстай қайратты.

Қырандай күшті қанатты, Мен жастарға сепемін, - деп өз ұлдарының болашақта биік шыңға шығатынына сенімді Отарбаев Жасұланның ата-анасы Жанабаева Гүлбазар апай.

5. Шолжаңдатпа, білсін тәртіп талапты, Талап қылған бала құтты, талантты - дейтін Әлімова Әйгерімнің ата-анасы Назаров Байболат ағай.

6. «Тәрбие» сөзін тектілік, әдептілік, рақымшылық, білімділік, имандылық, еңбекқорлық деп сан-салаға бөлетін

Смайыл Гүлжанның ата-анасы Елеусінов Бауыржан ағай.

7. «Бос уақытты дұрыс пайдалана білу-өркеніеттіліктің ең жоғарғы белгісі» деп балаларының түрлі үйірмелерге қатысуына көп көңіл бөлетін Қайымов Бекжанның ата-анасы Төлесев Халида апай.

8. Ұш ақ нәрсе адамның қасиеті Қайрат, ақыл, жылы жүрек, - деп Абай ағамыздың сөзін жүрекке түйіп, жүректің жылуы, махабат, ар-намыс, қайрат-жігер деген сезімдері бар рухтың мекені - отбасында деп ойлайтын Нағымет Гүлжанның ата-анасы Айманова Свста апай.

9. «Иманды ұл, инабатты қыз - елдің көркі», - дейтін Дәуіржан Әминаның ата-анасы Дәуіржанов Мұрат ағай.

10. М. Дулатұлының «Балаларды оқыту өз алдына бір ғылым. Оқудағы мақсат жалғыз құрғақ білім үйрету емес, біліммен бірге жақсы тәрбиені қоса беру» деген сөзін өз тәжірибесінде жні қолданып Отемісов Ерзаттың ата-анасы Науанова Қарлығаш апай.

III. Мәуелі жеміс мәйегі (тренинг)

Халқымыздың сан ғасырдан бергі даналығына құлақ ассақ, «Адамның бақыты-балада» деген екен. Кез келген адам өзі өмір бойы қуып жете алмайтын бақыт деген күдіретті сөздің өлшемі өмірінің жалғасы ұрпағымен келетініне мән бермеуі де мүмкін. Біреу бақытын байлықтан тапқысы келсе, екінші біреуі данк пен атактан, мансап пен қызметтен іздестіреді. Мұның бәрі түсінген адамға қолдың кірі сияқты нәрсе. Адамға нағыз бақытты-тәрбиелі ұрпағы ғана сыйлай алады. «Адам ұрпағымен мың жасайды» деген сөз тегін айтылмаса керек. Олай болса адам өмірінің мәні-өз ұрпағы.

IV. Ұлы - жол отбасынан басталады (пікірталас алаңы).

Ең алдымен, балаңыз қызығып да, азабын да, көретін ата мен ана, «Оларды жөргектен бастап бағып-қағатын да, өсіріп-ширатып, қанағаттандыратын да солар. Оларға тұңғыш рет үлгі мен өнеге беретін де, сана мен сезім ететін де әке-шеше. Бала өз отбасында ерлікке, жігерлікке, батылдық пен батырлыққа, сөз бен істің бірлігі сияқты қасиеттерге тәрбиеленеді. Отбасында негізі қаланған тәрбие өсе келе өмірлік нысанаға айналады.

1. Барлық ата-аналар баланың алдындағы ата-аналық парызын толық орындай алып жүр ме?

Дәйексөз: «Пайғамбарымыз хадистерінде «Жеті жасқа дейін еркелет, жеті жыл оны әдептілікке тәрбиеле, жеті жыл досы бол, содан соң өз жөніне қоя бер», - деген. Жалпы адам бейне бір тал сияқты. Қисық өсіп бара жатқан шыбықты түзету оңай, ал үлкен ағаш болғанда түзеткіміз келсе де түзете алмаймыз. Сондықтан сындырып алмай биік бөйтерек болып өсуін басты борышымыз деп білейік.

2. ҰБТ-ға дайындық барысында баланың қаншалықты қолдау көрсетіп отырсыз?

ҚР баланың құқықтары туралы Заңы - 15 бап. Баланың білім алуға құқығы.

Әрбір баланың білім алуға құқығы бар және ҚР білім туралы заңдарына сәйкес оған тегін бастауыш негізгі орта және жалпы орта білім және конкурстық негізде тегін техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білім алуға кепілдік беріледі.

3. Халық батыры Бауыржан ағамыз: «Үш нәрседен қорқамын

1) Бесік жырын айтатын аналар табылмай ма?», - деп

3) Өз тілі мен салт-дәстүрін құрметтейтін азамат табылмай ма,- деп қорқамын» деген екен. Осылай қауіптенуі қаншалықты орынды?

Дәйексөз: Халқымыздың батыр ұлы Бауыржан Момышұлы былай деп мұңайған екен «Дәмді, дәстүрді сыйламайтын балалар өсіп келеді. Оның қолына қылып берсе, кімді де болса шауып тастауға даяр. Қолына кітап алмайды. Үйреніп жатқан бала жоқ, үйретіп жатқан әкешесі жоқ». Олай болса сіз болып, біз болып, ұлттық тәрбиемен сусындаған ұлағатты ұрпақ тәрбиелейік.

Ү. Мен сенің өміріңнің жалғасымын...

«Жүрек жылуы» тренингі.

Ананың кезі бар ма кекті болған,

Оқыста жүрек түсіп кетті қолдан.

Ұмтылса, топырақта жатқан жүрек:

«Құлыным, байқасаңшы», - депті оған...

Адамның бауыр тегі, жүрегі бала. Оның табанына кірген тікен менің маңдайыма кірсін деп тұла бойымыз елжіреп, жүрегіміз дүрсілдеп отырады. Сондықтан да осы жүректі аялы алақандарыңызбен ұстап ақ тілектеріңізді жеткізіп бір-бірлеріңізге беріңіздер.

ҮІ. «Ой-мүйіз»

Жас шыбықты қалай исен, солай өседі ғой. Иә, «Ұяда не

көрсен ұшқанда соны ілерсін» демекші ата-ана тәрбиесі бала өмірінде үлкен із қалдырады. Баланың бойына барлық жақсы қасиеттерді дарыту, тіпті жанында жүрген достарына дейін мән беру, табиғат сыйлаған дарыны болса дамыту, дұрыс білім алуына жағдай жасау - ата-ананың басты парызы. Ендеше бала тәрбиесінде ұсақ-түйек дейтін ешнәрсе жоқ және сол нәрседен де қателесуге қақымыз жоқ. Бала-әр жанұяның бақыты. Олай болса, өз бақытымызды бағалай білейік.

ҮІІ. Ата-ананың ақ батасы

ҮІІІ. Қорытынды.

Әкем-біреу, анамда біреу менің,

Мен жығылсам, сүйенер тілеулерім,

Олар барда - мереке. Көрген емен,

Қабактарын шытқанын түнергенім.

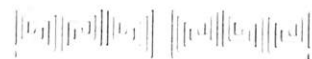
Әке-білек, саусағы-балалары,

Қан тамырмен жалғасқан аралары.

Ана-тамыр бойымен бәріне де,

Тіршіліктің жылуы таралады.

- Сіздердің аялы алақандарыңызбен, жылы жүректеріңізбен тербеткен әрбір азаматтарыңыз барыс текті, намысты ұрпақ болсын дегіміз келеді.

ДҮЙСЕНБАЕВА Айгерім Серікқызы,
№ 6 орта мектеп жанынан ашылған «Балауса»
шағын орталығының тәрбиешісі (Қызылорда қаласы).

САБАҚТЫ МОДУЛЬДІК ТЕХНОЛОГИЯМЕН ОҚЫТУ

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көп нұсқалылық қағидасы бекітілген. Бұл білім орындарының мұғалімдеріне, педагогтарына өзіне онтайлы нұсқаны қолдануға, педагогикалық процесті кез келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік береді.

Математиканың негізін меңгертуде математика пәнінің мұғалімі өз пәнінен терең білетін, оқытудың дәстүрлі және ғылыми жетілдірген әдіс-тәсілдерін меңгертуі қажет. Сабақта оқытудың әр түрлі әдіс-тәсілдерін пайдалана отырып, оқушының ойлау қабілетін арттыру, өз бетімен жұмыс істеуін шығармашылық қызметке баулу әр түрлі деңгейде пайдалануға болады. Осы мақсаттарды жүзеге асыру барысында М.М.Жанпейісованың модульдік оқыту әдісін пайдалануға болады.

Бұл әдіс оқушының пәнге қызығушылығын арттырумен қатар, уақыт үнемдеуге, теориялық білімдерін практикамен ұштастыруға баулиды.

Қазіргі уақытта білім беру үрдісінің барлық «параметрлері» бойынша технологияландырудың бірталай теориялық және практикалық тәжірибелері шоғырлануда: мақсаттар, мазмұнды елестету, ақпараттарды игеру үдерістері, ықпал жасау және іс-әрекеттер тәсілдері, берілген нәтижелердің жетістіктерін бақылау және бағалау.

«Технология» ұғымының сөздік анықтамасын жалпылай келе, зерттеуші Н.В.Борисов, берілген атаудың мәнісі «іс-әрекеттің өзіне тән нақтылы аймағындағы әдістер, құралдар, тәсілдер жиынтығын пайдалану арқылы объектінің бастапқы жағдайының өзгеруі бойынша белгілі нәтижелерге жету үрдісі», - деп қорытынды жасайды.

Оқыту технологиясының бірден-бір мәселесі оқу үрдісін ұйымдастыру болып табылады. Осы мәселені

шешудің негізіне оқытудың әдістері мен түрлерінің дидактикалық жүйесін құру жатады.

Модульдік оқытудың әдістері мен түрлерін таңдау және орнықтыру туралы сұрақтарды талдау үрдісінде біз оның білім беру мазмұнымен және мақсаттарымен өзара байланысы туралы педагогикалық заңдылықтарға сүйендік. Оған көптеген авторлар сілтеме жасайды: Н.В.Борисов: «Білім беру мақсаттарына сәйкес таңдалынып алынған мазмұны оған айқын, барабарлы оқыту түрлеріне сәйкестеніп және оқу іс-әрекетіндегі лайықты әдістердің көмегімен жүзеге асырылуы тиіс» /1,12 бет/. Осы оқыту әдістерін таңдау талаптарының тізіміне тағы біреуді қосу қажет, яғни оқыту түрлері мен әдістерінің жүйесі игеру деңгейіне үйлесімді болуы. Психолого-педагогикалық келесі деңгейлері айрықшаланады: түсіну, тану, қайта жаңғырту, қолдану, шығармашылық.

1. ($\alpha = 1$) деңгейі - ертеректе игерілген ақпараттарды қайтадан қабылдау немесе оларға амалдар қолдану, берілген аймақтың үрдістерін, объектілерін, қасиеттерін «тану»;

2. ($\alpha = 2$) деңгейі - «қайта жаңғырту»;

3. ($\alpha = 3$) деңгейі - «қолдану» - білім алушылардың алған білімдері мен біліктіліктері тиіптік емес жағдаяттарда пайдалануда қабілеттіліктерімен сипатталады;

4. ($\alpha = 4$) деңгейі - «шығармашылық» - адам, белгілі іс-әрекеттер ортасында әрекет жасай отырып, ойда болмаған жағдаяттарда жана ережелер, әрекеттер алгоритмдерін құрады.

Білімді игеру деңгейлері және дидактикалық мақсаттары арасындағы сәйкестігін орнатып, оқытудың нәтижелеріне жетуге жол беретін оқытудың әдістерін және

тәсілдерін анықтайық.

Білімді игерудің 1-ші және 2-ші деңгейлерімен оқытудың келесідегідей танымдық мақсаттары ара қатыста болады: білім алушыларға теориялық білім жүйесін және іс-әрекет тәсілдерін беру және осы іс-әрекет тәсілдерін жүзеге асыру біліктілігін қалыптастыру. Осы мақсаттарға жету, оқытудың келесідегідей әдістері және тәсілдері арқылы жүзеге аспақ: дәстүрлі дәрістер және тәжірибелі сабақтар, семинарлар, зертханалық жұмыстар, әдебиеттерді конспектілеу.

Білімді игерудің 3-ші және 4-ші деңгейлерімен танымдық және операциялық мақсаттары, нақтылай түрде шығармашылық іс-әрекет тәжірибелерінің қалыптасуы ара қатыста болады: салыстыру біліктілігі, талдау жасау, қабылданған білімді басқадай аймақтарда қолдану. Операциялық мақсаттарға жетуде, оқытудың әдістері және тәсілдері әртүрлі: мәселелік дәрістер, әдебиеттерді жүйелеу, оқу және оны сынды түрде талдау, тірек конспектілерін құрастыру, дидактикалық ойындар, пресс-конференция, сараптама және т.б.

Модульдік технологияны пайдалану

Қоғамда туындап жатқан әлеуметтік - экономикалық өзгерістерге сәйкес білім беру мақсаты мен мазмұны, міндеттері әлемдік деңгейге сәйкес келетін біліммен қаруланған оқушылар дайындауды қажет етеді.

Жас ұрпақты жан-жақты жетілген, ақыл парасаты, өресі биік, өз Отанын сүйетін азамат етіп тәрбиелеудегі басты тұлға - ұстаз. Қазіргі таңда жемісті еңбегімен шығармашылық ізденісіміз арқылы ғана реалды жанару жолына шыға аламыз. Мектептегі барлық пәндер бойынша оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастырудың негізгі түрі - сабақ болып қалыптасқан.

Сабақтың ең басты белгісі - оның дидактикалық мақсаты. Ал, дидактикалық мақсат - оқытушының алға қойған жоспарын көрсетеді. Қазіргі жаңа оқыту технологияларының алдына қойған мақсаты бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуы.

Жеке тұлға - бұл адамның психикалық, рухани мәні, ол әртүрлі жинақталған қасиеттер жүйесіне тән. Адамның ақыл-ой мәдениетін қалыптастыра отырып, дамыту осы жеке тұлғаны дамытудың ең негізгісі болып табылады.

Математиканы оқытудың әрбір кезеңінде оқушылардың программалық материалдары оқып үйренуі олардың алдыңғы курста оқып үйренгенде қабылданған терең де, берік білімдеріне, іскерліктеріне және дағдыларына, сонымен бірге, математиканы оқытудағы қызығушылығын дамытуға да байланысты болады.

«Модульдік оқыту» технологиясының ерекшелігі оның білім мен есуге ғана емес, тұлғаның танымдық қабілеттерін және шығармашылық қажеттіліктерін қанағаттандыруға, белсенді сөздік қорын дамытуға бағытталуында.

Тақырып мазмұнына «өсу» бағытымен қарапайымнан күрделіге, репродуктивтік тапсырмалардан шығармашылық сипаттағы тапсырмаларға, зерттеушілік қызмет элементтеріне қарай бірнеше мәрте орылып отыру, өз оқушыға оқу материалымен жұмыс істей отырып, өз қабілеттерін, жадын, ойлауын, ауытша және жазбаша тілін дамытуға мүмкіндік береді.

Оқу модулі үш құрамды бөліктен тұрады: кіріспе, сөйлесу және қорытынды бөлім.

Оқу материалын (тұтас тақырып немесе тарау бойынша) осылайша модульдеудің ең тиімді ерекшелігі - жалпы сағат санына қарамастан, кіріспе және қорытынды бөлімге 1-2 сағат беріледі. Барлық қалған уақыт сөйлеу бөліміне беріледі. Бұл оқушылармен жұмыс жасау үшін уақыт тығыздығына байланысты мәселе біршама жеңілдейді деген сөз.

Оқушылардың дайындықтарын қалыптастыратын

барлық нәрсе осы математиканы оқыту барысында қалыптасады. Математика сабағында оқушылардың өздігінен жұмыс істеуінің оның ақыл-ойының қалыптасуына үлкен мәні бар. Модульдеп оқытудың тиімді жақтарының бірі - оқушылардың өз бетімен жұмыс жасауына көп көңіл бөлінеді. Сынып оқушыларын шағын топтарға бөлу арқылы оқытудың тиімділігі - нашар оқитын оқушылар көпшіліктің көлеңкесінде қалмайды. Әрбір шағын топ оқушылары берілген тапсырмаларды ақылдаса отырып, бір-біріне түсіндіре отырып орындайды.

Шағын топтардың топ жетекшілерін пайдаланған тиімді. Себебі, бір жағынан ол оқушылар өз беттерімен тапсырмалар дайындап, оны өз топтарындағы үлгерімі төмендеу оқушыларға орындаттырады. Сол уақытта ол оқушының сабаққа қызығушылығы артуымен қатар өзіне үлкен сенім жүктелгенін түсінеді.

Екінші жағынан оқушыларды адалдыққа тәрбиелеуге, адамгершілік қасиетінің артуына көмектеседі.

Үшінші жағынан уақыт үнемделеді. Үй тапсырмасын тексеруге де тиімді.

Мұғалімге тиімді жағы - әр сабақта барлық дерлік оқушылар бағаланады. Әр топта жеке бағалау парағы болады. Мұғалім негізінен кеңесші және оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастырушы ролінде болады. Және әр топ мүшелерінің үлгерім деңгейлерін мүмкіндігінше бірдей болуы тиіс. Сабақта орындалатын тапсырмаларды 3 деңгейге бөледі.

Үш деңгейдің қайсысын таңдауды оқушының өзі шешеді. Бұның бір маңызы - күрделі, ізденушілік, шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды кез-келген күрделілік деңгейіндегі бағдарламалық материал орындаған оқушыға, яғни іс жүзінде бәріне де беруге болады. Тапсырмаларды орындағанда оқушылардың өзара сөйлесуін қамтамасыз етуге көңіл бөлінеді. Топ жетекшілері өздеріне қиындық туғызатын тапсырмаларды өзара бірлесіп шешуі үшін олардың арнайы үстелдері болады. Ол парта мүмкіндігінше сынып бөлмесінің артқы жағына қарай орналасқаны дұрыс. Топ жетекшілері топ мүшелерінің кейбір түсінбеген тапсырмаларын басқа оқушыларға бөгет жасамау үшін сол арнайы партаға апарып түсіндіруге болады.

Оқушыға оқу, танымдық қызметпен айналысу ұнап, ол ақыл-ой жұмысынан қанағаттануы тиіс. Соның барысында жағымды эмоциялар туындап, тұлғаның дамуы қалыптасады. Таным процесін өзара сөйлесу арқылы ұйымдастыру оған қатысушы адамдардың талабы мен ниетіне, ойына, көңіл-күйіне және сезіміне едәуір күшті ықпал етеді. Оқушылардың шағын топтарда бірлесіп істеген қызметі кейбір қатысушының өзіне сенімін тудырады, қорғаншақтықтан арылады.

Тәрбиелік жағы оқушыны әділ болуға үйрету, яғни әділ бағалап, өз жолдастары арасында беделге ие болады. Өз беттерімен жұмыс жасау арқылы ойлау қабілеттері дамиды. Көп жағдайда мұғалімдер тактаға есеп шығаруға оқушы шақырмайды. Тек қандайда бір есепті талқыланғанда, жеке оқушылардың шығармашылық тапсырмаларын көрсету мақсатында ғана такта пайдаланады.

Себебі есепті бір оқушы шығарса, көптеген оқушылар өздігінен ойлауды тоқтатып, дайын есепті көшіруге кіріседі. Ұжымдық және топтық жұмыс формаларында тапсырмаларды тұтас сыныпқа бірдей күрделілік деңгейде беруге болады.

Оқу модулінің сөйлесу бөлімінің ерекшелігі:

1. Бұл бөлімде оқу және оқыту:

а) дамытушы болады. Оқыту процесін әрбір оқушының қисыны ойлау қабілетін, ауытша және жазбаша тілін, танымдық қызметін дамытуға бағыттап жағдай туғызу керек;

ә) даярлаушы болады, яғни модульдің қорытынды

бөліміне шығуға даярлайды.

II. Репродуктивті (қайта жаңғырту) сипатындағы оқыту проблемалық, ізденушілік, зерттеушілік оқытумен ұштастырылады.

III. Негізінен оқушының бір-бірімен қатынасына, өзара сөйлесуіне құрылған белсенді формалары қолданылады.

Мұғалім сабақта әр балаға психологиялық қолдау көрсетіп, психологиялық жайлы орта туғызу үшін мынандай қағидаларды еске алу керек:

1. Балаларға әрқашан сенім көрсетуі;
2. Оқушыларға оқытудың мақсаттары мен міндеттерін белгілеп, нақтылауға көмектесуі;
3. Оқушылардың оқуға деген ішкі қызығушылығына мән беру;
4. Әр түрлі тәжірибенің қайнар көзі ретінде тұруы;
5. Мұғалім әрбір оқушы үшін осындай рөлде болуы;
6. Өзінде топтың көңіл-күйін сезіну және қабылдау қабілетін дамыту;
7. Топтың өзара әрекетке белсенді түрде қатысуы;
8. Топта өз сезімін ашық білдіруі;
9. Әрбір оқушының сезімі мен көңіл толқуларын түсінуге мүмкіндік беретін дәрежеге ұмтылуы;
10. Өзін-өзі жақсы білуі тиіс.

Өзара қатынасу, сөйлесу адам тұлғасын, ақыл-ойын дамытудың маңызды факторы екенін бірталай мұғалімдер тәжірибесінен көрініп тұр. Алғашқы кезде немісқайлы, тактадан көшіріп қана отырған кейбір оқушылар қазіргі жағдайда математика сабағына ынталы қатысатын болды. Оқу процесін жандандыру құралдарының ішінде ойын, ойын арқылы оқыту ерекше орын алады.

Қазіргі уақытта педагогикада оқыту мен ойынды топтастыруға қадам жасалуда.

Оқу ойыны бұл оқуды ойын арқылы ұйымдастыру. Көбінесе, оқу ойындары оқу модулінің сөйлесу бөлімінде қолданылады. Дәстүрлі ұйымдастырылған оқу процесіне қарағанда оқушылар ойынға қатыса отырып неғұрлым аз

шаршайды, өз қызметінен көбінесе жағымды эмоциялар алып, қанағаттанады.

Оқу тәрбие процесіне кіргізілетін ойындардың жалпы ерекшеліктері:

- 1) Ойын оқушылардың қызметіндегі психикалық процессті (сезіну, қабылдау, ойлау, елестету, ес, ықыласын, тілін) белсендендіреді;
- 2) Ойын ерікті жағдайда құрылады;
- 3) Ойын шығармашылық қабілетті дамыту үшін барынша мүмкін жағдай жасайды;
- 4) Ойын барысында оқушылар терең қанағаттанғандық, қуаныш алады.

Дидактикалық ойындарға тікелей сабақтың құрамына кіретін және сабақтық материалдарды тереңдетіп және бекітетін ойындар жатады. Бұл ойындар білімді барынша терең және тиықты меңгеруге мүмкіндік жасайды.

Ойын кез келген оқу материалын еліктіретіндей, қызықтыратындей жағдайға әкелуге көмектеседі, оқушылардың ойлау қабілетін дамытады. Білім ойлау процесінде жүзеге асады. Сондықтан олар ойлау және танымдық құрал болады.

Оқу бөлімінің қорытынды бөлімі тарауды немесе тақырыпты оқытудың тұтас циклін анықтайтын соңғы бөлімі.

Ол оқушылардың сөйлесу бөліміндегі танымдық қызметі барысында қалыптасқан білім, білік, дағдыларын бақылауға, тексеруге және бағалауға арналған.

Сонымен, модульдік оқытудың барысында оқушылар өзара сөйлесудің, оқыта үйрету ойындарының артықшылығын сезінеді, өз күштеріне сенуіне және оқуға жасауға да қалыптасасады. Өз бетінше жұмыс жасауға да қалыптасасады.

Сондықтан модульдік оқыту технологиясын пайдалану оқытушыны да, оқушыны да ой еңбегін дамытуға жеткізетіні айdan анық.

Г. ЕРҒАЛИЕВА,
Қызылорда қаласы, №173 орта мектебінің ағылшын тілі пәні мұғалімі

LONDON

THE AIMS:

1. **EDUCATIONAL:** To consolidate and generalize knowledge of students on the Unit "Geography"; to enrich students knowledge in all spheres of country study; to widen their vocabulary through doing different tasks..

2. **DEVELOPING:** To develop student's skills in oral speech; and to develop student's writing, reading and speaking abilities through giving several tasks; to improve their mental and critical thinking.

3. **BRING-UP:** To bring up patriots of their Motherland; to chance their respect for people of different nationalities; to improve their pride of their native country; to bring up students to respect and love foreign language.

THE TYPE: combined lesson

METHODS: game "Who is the fastest?", jigsaw method, true false activity.

VISUAL AIDS: a textbook, map of the world, flag, cards, pictures of sightseeing of London, booklets

INTER SUBJECT CONNECTION: Kazakh, Russian,

Geography

THE PROCEDURE OF THE LESSON:

I. ORGANIZATION MOMENT:

1. Greeting:

- Good afternoon, dear children!

- How are you?

2. **Checking up attendance:**

- Who is on duty today?

- Who is absent today?

- What is the date today?

- What day is it today?

- Thank you. Sit down.

II. CHECKING UP THE HOME TASK:

- Let's revise all the materials based on the Unit "Geography" and all the geographical theme based on country study of studying language and other countries of the world, their capitals, situation, nationalities.

a) Complete the table:

b) True, false activity

Country	Capital	Nationality
China	London	Chinese
	Astana	
	Delhi	Indian
		Japanese
France	Berlin	German

Divide the words into two groups:

Great Britain consists of 3 parts.

Great Britain is one of the smallest countries in the world.

The population of Great Britain is over 57 million

The area of Great Britain is 244 100 square kilometres

Paris is the capital of Great Britain

How do you think what is the theme of our lesson?

III. New words

To bury- жерлеу

Coronation- таққа отырғызу

Cathedral- собор

Church- шіркеу

Financial- қаржылық

Cultural- мәдени

Bank- жағалау

Tower- мұнара

Taken place- өткізілу

Rising- басмалу

Read the text and translate

IV. London

London is the capital of Great Britain, its political, economic and cultural centre. It is one of the largest cities in the world and the largest city in Europe. Its population is about 8 million people. London is situated on the both banks of the river Thames. The area of London is about 625 square kilometres. London is a place of interest for many visitors. The main of them:

Westminster Abbey- the ancient large church in London in which the coronation ceremony of almost all the English kings and queens has taken place. Many famous people are buried there.

St. Paul's Cathedral is the greatest work of England's greatest architect, Christopher Wren. The Cathedral was begun in 1675 but was finished only in 1710, when Wren was almost eighty years old. There are memorials to many famous men of England in the Cathedral.

Big Ben - the bell which strikes the hours in the Clock Tower of the Houses of Parliament in London. It was made in 1858 and was named after Benjamin Hall.

Trafalgar Square is in the centre of the West End of London. There is Nelson's Column in the centre of the square. Trafalgar Square is the place where mass meetings and demonstrations take place.

Thames - a river (346 km long) rising in South England, and flowing east to the North Sea, navigable [nævıgəbl] by large ships up to London.

Madam Tussaud's Museum - is a well-known museum in the world. Here you can see about 400 wax figures of famous people.

V. Answer the questions:

1. What is the capital of Great Britain?

2. What can you say about London?

3. Where is London situated?

4. How many people live in London?

5. Who was the architect of St. Paul's Cathedral?

6. Whose monument stands in the centre of Trafalgar square?

VI. Match the pictures and the words:

Westminster Abbey

St. Paul's Cathedral

Trafalgar Square

Big Ben

The Thames

VII. Complete the sentences below

London is the _____ of Great Britain, its political, economic and cultural centre. It is one of the largest cities in the _____ and the largest city in _____. Its population is about _____ million people. London is situated on the both banks of the river _____. The area of London is about _____ square kilometres. London is a place of interest for many _____.

"Who is the fastest?"

Unscramble these places you find in a city and translate them

into three languages:

• dethrlae _____ cathedral

• uummse _____

• eatlsc _____

• rtayllgrea _____

• nsviutery _____

• lleb _____

• urhche _____

VIII. Look at the map of London, put these prepositions

in: _____

in front of, opposite, near, behind

a Where's the British Museum? It's _____ the London

University.

b Where's St. Paul's Cathedral? It's _____ Stock

Exchange.

c Where's the Tower? It's _____ the River Thames.

e Where's the Bank of England? It's _____ Stock

Exchange.

IX. Consolidating the lesson:

Unscramble the sentences on this post card and write down

in your notebook.

• in great we a day London had

• We had a great day in London.

• went we a coach tour on

• _____

• Buckingham Palace St James's Park we saw and

• _____

• we and Westminster Abbey visited St Paul's Cathedral

• _____

• at the we Tower of London stopped

• _____

• I you a present the souvenir shop there bought in

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

• _____

KAZAKHSTAN IS MY MOTHERLAND

The aims of the lesson: to enrich student's knowledge about Kazakhstan, to enrich their vocabulary, to practice pronunciation,

To bring up patriots of our Motherland

Visual aids: the map, slides, an active boards, songs, poem, a video film.

The type of the lesson: travelling.

The song: My country Kazakhstan.

The procedure of the lesson:

1. Organization moment

Greeting

2. Checking homework

3. New lesson

Today we'll begin our new lesson with the anthem of Republic Kazakhstan.

Let's sing song.

Before beginning of our lesson we'll listened song.

-How do think what is the theme of our lesson?

-I think it will be about our Motherland.

-Yes, you're right of course.

The new theme called Kazakhstan is my Motherland.

Now, let's divide our theme in three parts.

I. Geography of country

II. History from the 1991 to 2011y

III. Culture of people. In these parts we speak about 1. Traditional food. 2. National clothes. 3. Art and music. 4. Customs and traditions. 5. national games.

IV. Magic letters. Answering for the 10 questions you'll open these letters. There's you'll find the word Kazakhstan

Listening electronic book. The text about Some Glimpses of Geography of Kazakhstan.

New words: Junction-қосылған жер

Plains-жазықтық

foothill-тау етегі

lowland-аңғар, алқап

Steppe-дала

Desert-шөл

Hectare-гектар

Ore-кен, металл

Explaining grammar rules and doing exercises.

Exercise 10

1. The Republic of Kazakhstan is----- in the Central Asia.

2. Its population is-----.

3. Kazakh is the----- of the country.

4. Kazakhstan----- China, Russia, Turkmenistan, Uzbekistan and Kirgizia.

5. There is a long border coast on the Caspian Sea in-----.

6. The river Irtysh is in----- Syr-Daria is in----- and Ural is in-----.

7. The flora and fauna----- on the climate of the area.

8. The climate of the country is-----.

9. Rain usually----- in spring and autumn.

10. In spring green grasses and flowers of different colours----- flat lands and hills.

Now be quick to watch Today's News. Devote your attention to the News

Our English announcers speak in Kazakh.

Political news announcer 1. Mark Brown

2. Jane Thomson

Sport news comments: Tom Madison

1. Саяси жаңалыққа келетін болсақ биыл ОБСЕ басшылығына біздің Президентіміз Н. Назарбаев төрағалық етіп отыр.

2. Н. Назарбаевтың халықа Жолдауында ҚР Тәуелсіздігіне 20 жыл толатыны нақты айтылып өтті.

3. Спорт жаңалықтарына келетін болсақ биыл Қазақстанда алғаш рет қыстық Жетінші Азияда Олимпиада ойындары өтіп біздің жерлестеріміз үлкен жетістіктерге жетті.

Conclusion. Let's play a game "Snowball". There are some snowballs. If you answer the questions you'll take a snowball.

Our motto

We're whole of Kazakhstan

We're the child of great country

Independence country Kazakhstan

It's support of these country

Homework.

T. Open your diaries and write down your homework. To write topic about your Motherland.

Evaluation. Marks for the lesson. The lesson is over.

CAMPING HOLIDAYS

The aims of the lesson: Educational: To enrich pupils' knowledge on the theme. To enable pupils' to talk about traveling.

Developing: To develop pupils' habits and skills in speaking, reading and writing, to teach pupils to make dialogues.

Bringing up: To bring up the feeling of love the traveling

The aids: an interactive board, cards, textbooks, a tape recorder.

The type of the lesson: new lesson

The procedure of the lesson:

I. Organization moment:

A) Greeting

B) Checking up the attendance

II. Phonetic drill exercise

[æ]

backpack

apple

travel

match

III. Checking up the homework: exercise 10

IV. Main part: The theme of our lesson is "Camping holidays".

Let's go camping holiday

New words

• Backpack - рюкзак

• Passport - паспорт

• T-shirt - футболка

• Visa - виза

• Shorts - шорты

• Warm jumper - жезепір

• Sleeping bag - ұйықтайтын сумка

• Money belt - ақша салатын белдік

• Tent - палатка

• Credit card - кредиттік карта

Listen to the text "Camping holidays"

Camping holidays

Camping holidays are very popular with young people. They are a cheap and easy way to see a country. But we should remember one important thing - we must take with us only the

things we can carry in a rucksack. We should know that when the weather is rainy the rucksack may get heavier.

We should start to pack earlier at least a day or two before our holiday. Because sometimes many things are taken and when we get to the place we see that the most important things are forgotten - a match or a tin opener.

When we are travelling with friends some things can be shared and others must be taken by each traveller.

Doing exercises

Exercise 2

• Camping holidays are good for health.

• Camping holidays are cheap and easy.

• Any clothes would do for a camping holiday.

• Camping holidays are good for young people.

• Camping holidays depend on weather.

• Camping holidays are for people with not much money to spend.

• With camping holidays you don't care about transport.

Making short dialogue: exercise 3

Let's play

Giving the homework and marks:
The lesson is over!

Picture story

Ann went to the

She took

She forgot

The weather was

to take

and a

Nine liked to go camping.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІГІН ДАМУЫ

Елімізде болып жатқан саяси-әлеуметтік, мәдени-этникалық өзгерістер халыққа білім беру мен тәрбие ісінің мазмұнын түбегейлі өзгертуді қажет етіп отыр. Бүгінгі өмірді жалғастырушы ұрпақ бұл қоғамнан өзінің келешегіне не ала алады деген сұраққа жапсы қауым болып жауап іздегізуде. Бүгінгі таңда білім беру жүйесіндегі бірінші міндет – ол дүние жүзі елдерінде жастарды бейбітшілік рухта ынтымақтастыққа, руханилыққа тәрбиелеу және әлемдік мәдениет пен әр халықтың ұлттық мәдениетін кіріктіре меңгерту. Екіншіден, жастардың бойындағы адами құндылықтарды: қайырымдылықты, сүйіспеншілікті дамыту, сөйтіп тәрбиелей отырып оқыту. Үшіншіден, білім беру жүйесінің бұрынғы ағартушылық бағытын сақтай отырып, басым бағдарын жеке тұлғаның рухани-адамгершілік тұрғысынан кемелденуіне аудару. Мектептің басты мақсаты атап өткеніміздей, білімді, мәдениетті, шығармашыл, белсенді және адамзаттық құндылықтары толысқан тұлға қалыптастыру болып табылады. Жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуы бастауыш сынып жасындағы балаларда қарқынды жүретіні белгілі. Сондықтан бастауыш сыныптағы жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыту жүйесін жасау олардың физиологиялық, психологиялық ерекшеліктерін ескеру болып табылады. Мектепке алғаш келген балалардың ой-өрісіне, сана-сезімінде кездесетін жеке ерекшеліктер олардың психологиялық даму себептері мен жағдайларына байланысты. Өйткені барлық қабілет-қасиеттердің негізгі мектепке дейінгі кезеңнен қаланып, кейінгі жаста тереңдей түсетіні психология, педагогика, психофизиология ғылымдарында теориялық және тәжірибелік тұрғыда дәлелденіп негізделген. Ендеше, жеке тұлғаның адамды адам ете түсетін қасиетін ашып көрсету, яғни руханилығын дамыту – заман талабы.

Жалпыадамзаттық құндылықтар жеке тұлғаның бойында өмірге келген сәттен бастап, бірге дамиды. жасы ұлғайған сайын қоршаған ортасына сәйкес бірге қалыптасады.

«Әр заманның өз адамы» деген қағиданың мәніне терең үңілетін болсақ, өмір тәжірибесі өзінің нәтижесімен көрсете отырып, дәлелдеп береді. Бұл көзқарас Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында көрініс тапқан. Онда: «Білім беру – бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық мәдени дамуының жоғары деңгейін және кәсіби біліктілігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие мен оқытудың үздіксіз процесі», - деп жазылған. Ал Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің тәрбие тұжырымдамасында: «Бастауыш мектептің өзінде баланың тапымдық және психологиялық мүмкіндіктерін жетілдіріп, адамның күнделікті өмірінде білім алудың қаншалықты маңызды екеніне көзін жеткізу қажет. Бұл кезеңде гуманитарлық-эстетикалық бағыттағы пәндерді кенінен енгізу керек, өйткені осы жастағы балалар әсершіл әрі ұғымтал келеді.

Бала бастауыш мектепті бітірген кезде төңірегіндегі оқиғалар жайындағы әсерін қисынды да жүйелі баяндап, жанындағы адамдармен ешбір қиындықсыз белсене қарым-қатынас жасауды үйренуі, алған білімін түсініп, өмірде қолдана білуді талап ететін дағдыларды толық игеруі тиіс», - деп көрсетілген мәселенің қоғам талабынан туындап отырғандығын дәлелдейді.

Оның үстіне қоғамдағы рухани құндылықтардың

табиғаты, мәні және атқаратын қызметтері туралы жан-жақты зерттеулердің адамгершілік пен руханилық мәселесімен тікелей байланысты қарастырылып, осы кезге дейін күн тәртібінен түспеуі жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыта оқыту әдістемесінің аса қажеттілігін байқатады. Егер біз ертеректегі ғұламалардың еңбектеріне жүгінсек, осы пікіріміздің дұрыстығына көз жеткіземіз. Оған Әл-Фарабидің: «...Адамға ең бірінші білім емес, рухани тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі», - деген сөзі дәлел.

Жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыта оқыту баланың мектеп табалдырығын аттаған сәттен бастап жүзеге асырылса, онда қоғамның әлеуметтік қажеттілігін өтейтін рухани бай тұлға қалыптасуына игі ықпал етеді. Жеке тұлғаның рухани-адамгершілігінің қалыптасуы адамгершілік түсініктің, адамгершілік сезімнің және адамгершілік мінез-құлықтың, яғни мінез-құлықтың эмоциялық пен интеллектуалдық жақтарының бірлігінен тұрады.

Әрі ұстаз, әрі ғалым Ахмет Байтұрсынов: «Бала оқытуды жақсы білейін деген адам әуелі балаларға үйрететін нәрселерін өзі жақсы білуге керек, екінші, балалардың табиғатын біліп, көңіл сарайын танитын адам боларға керек. Оны білуге баланың туғаннан бастап, өсіп жеткенше тәнімен қатар ақылы қалай кіретін жолын білуге керек», - деген психологиялық мәні бар ой тұжырымында ғылыми негізін айқындап берген болатын. Жеке тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерінің дамуы оның өміріндегі ең ірі өзгеріске кездесетін сәт – мектеп табалдырығын аттауынан бастап, оқу-тәрбие процесінде жалғасады. Өйткені бастауыш буында баланың негізгі іс-әрекеті оқу болып есептеледі. Мектеп оқушысы оқу процесінде табиғат әлемімен және адамдардың өмірімен, оның бүгінгі күнімен және өткенімен танысуын жалғастыра береді. Бұл жөнінде белгілі психолог Б.Г.Ананьев: «Оқу іс-әрекетінде оқушы хайуанаттар мен өсімдіктер әлемі өмірінің заңдарын, тіл және мөлшер, кеңістік және уақыт заңдарын танып біледі, басқа адамдарды, олардың еңбегі мен күресін, еңбек пен танымның субъектісі ретінде өзін танып біледі», - деген болатын. Осы процестердің толық жүзеге асырылуы жеке тұлғаның рухани-адамгершілік қасиеттерінің дамуымен, қалыптасуымен тікелей байланысты.

Сонымен, жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыта оқыту мақсатын және онда жүзеге асатын, шешілетін басты мәселелерді ғылыми түрде нақты жоспарлау мұғалім жұмысындағы ең негізгі, ең күрделі мәселелердің бірі. Өйткені жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыта оқыту-кешенді құбылыс.

Қорыта келе, жеке тұлғаның рухани-адамгершілігін дамыта оқыту дегеніміз – тәрбие мен оқытудың бірлігін сақтай отырып, сабақты шәкірт жанының ішкі қуатының оянуына ықпал жасайтындай етіп ұйымдастыру, оқу процесінде әрбір оқушының бойындағы жалпыадамзаттық құндылықтарды қарым-қатынасқа түсіру арқылы дамыту және оларды білім, білік, дағдылары негізінде қалыптастыру.

Гуманист-педагог Я.Корчактың сөзімен аяқтасам, «оқушыны ең алдымен көруге, түсінуге және сүйуге үйрету қажет, оқуға үйрету одан кейін келеді».

ЖАРЫҚ ДИСПЕРСИЯСЫ

Сабақ мақсаты:

Білімділік: Дисперсия құбылысын тұжырымдап, табиғаттағы дисперсия құбылысын түсіндіру.

Тәрбиелік: Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру.

Дамытушылық: Тақырып бойынша материалдарды табуға, ізденімпаздыққа баулу.

Сабақтың көрнекілігі: Компьютер, слайдтық презентациялар, интерактивті тақта, оқулық

Қолданылатын әдістер: Түсіндірмелі сұрақ-жауап, тест

Сабақтың типі: Жаңа сабақ материалын меңгерту.

Сабақтың барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі.

II. Өткен сабақ материалдарын еске түсіру

III. Жаңа сабақ материалын түсіндіру

IV. Жаңа материалды бекіту.

V. Сабақты қорытындылау, бағалау

VI. Ұй тапсырмасын беру

Жаңа сабақ материалын түсіндіру:

1. **Ньютон ашқан жаңалықтар, тәжірибелері**
1966 жылы И.Ньютон ақ жарықтың призмадан өткенде,

одан сынып түрлі-түсті жолақтар пайда болатынын тапты.

Әр түрлі түстерден тұратын жолақтарды **спектр** деп атады.

2. **Спектр түстері**
Ақ түс - күрделі түс, ол негізгі жеті түстен тұрады: қызыл, қызғылт сары, сары, жасыл, көк, көгілдір, күлгін.

3. **Жарық дисперсиясы, оның түрлері**
Дисперсияның екі мағынасы бар:

1. Дисперсия – күрделі ақ түсті спектрге ажырату құбылысы.

2. Дисперсия – заттың сыну көрсеткішінің түсетін жарықтың толқын ұзындығына тәуелділігі.

Жарықтың дисперсиясын **қалыпты** және **аномальді** деп бөледі.

4. **Толықтауыш түстер**
Бір-біріне қосқанда ақ жарық беретін түстерді **толықтауыш түстер** деп атады.

5. **Алғашқы түстер**
Қызыл, жасыл, көгілдір түстерді **Юнг алғашқы түстер** деп атады. Алғашқы түстердің ешқайсысын басқа түстерді араластыру арқылы алу мүмкін емес.

6. **Заттардың түстері**
Егер зат ақ жарықтың барлық құрамды бөлігін біркелкі шашыратса ол ақ болып көрінеді. Ал зат өзіне түскен барлық түсті жұтса, ол қара түсті береді.

Сондықтан мөлдір денелерді жарық жолына ұстаса, олар әр түрлі түске боялған тәрізді көрінеді. Мұндай заттар **жарық сүзгісі** деп аталады.

7. **Түстердің бір-бірінен ерекшелігі**
Түстер ерекшелігі: қызыл - күш-қуаттың символы; қызғылт сары - қызу қанды; сары - күн шуағы, жылу символы, жасыл-тіршілік түсі, жағымды түс, көк - ашық аспан, өмір, өсу; көгілдір - сенімділікті, білгірлікті; күлгін - байлықты, жеңісті бейнелейді; ақ-тазалық, пәктіктің

белгісі; қара - қайсарлықты білдіреді.

Жаңа материалды бекіту:

1. Тест тапсырмасы

1. **Жарық** Күннен жерге дейін қанша уақытта жетеді?

а) 8 мин б) 8 мин 20 сек в) 20 сек

2. **Вакуумдағы жарық жылдамдығы қаншаға тең?**

а) $3 \cdot 10^8$ м/с б) $3 \cdot 10^4$ м/с в) $3 \cdot 10^6$ м/с

3. **Дисперсия қай тілден енген:**

а) грек б) латын в) ағылшын

4. **Қай түстің таралу жылдамдығы үлкен:**

а) қызыл б) көк в) күлгін

5. **Ньютон спектрды қандай заттың көмегімен жүзеге асырады:**

а) призма б) линза в) айна

6. **Жарық жылдамдығын өлшеудің лабораториялық әдісін қысқарты:**

а) О.Ремер – 1676 ж

б) И.Физо – 1849 ж

в) Т.Юнг – 1800 ж

7. **Ортанын абсолют сыну көрсеткіші қандай бірлікпен өлшенеді:**

а) атаусыз шама б) люкс, люмен в) генри, фарад

8. **Жарықтың толқын ұзындығын немен анықтайды:**

а) дифракциялық тор б) микроскоп в) оптикалық аспап

9. **Жарықтың қай түсі көп сынады:**

а) қызыл б) күлгін в) көгілдір

10. **Дисперсия нешеге бөлінеді:** а) 2 б) 3 в) 4

2. Дисперсия құбылысының анықтамасы:

Дисперсия – заттың сыну көрсеткішінің түсетін жарықтың толқын ұзындығына тәуелділігі.

3. Табиғатта кездесетін құбылыстар, логикалық сұрақтарға жауап:

1. Кемпіркосактың пайда болуы. Жарық жаңбыр тамшыларына түсіп, шағылып аспанда жарық шоқтарының жіктелуінен кемпіркосак пайда болады.

2. Шөл пен жапырақтың түсі жазда жасыл боп, күзде сары боп көрінеді. Жазда жапырақ жасыл түстен басқасын шағылдырады, ал күзде сары түсті шағылдырады.

3. Логикалық сұрақтар:

1. Күн батарда немесе шыққанда қызыл арай неліктен көрінеді?

2. Жарық түсі жарық толқын ұзындығына тәуелді ме?

3. Аспан түсі неге көк?

4. Қандай жағдайда беті жылтыр емес дененің көлеңкесі толық түседі?

5. Біртекті ортада жарық қалай таралады?

6. Күн сәулесі қандай жылдамдықпен таралады?

7. Кемпіркосактың пайда болу себебі неде?

4. Карточкамен жұмыс: Есептер шығару.

Сабақты қорытындылау: Сұрақ-жауап арқылы тақырыптың негізгі материалын қорытындылау.

Оқушыларды бағалау: Сабаққа белсене қатысқан, сұраққа дұрыс жауап берген оқушыларды бағалау.

ӨЗІН-ӨЗІ ТАҢУ – ӨМІР ТАҢУ

Ұрпақ өнегесі, олардың адамдық болмысы жайлы ой толғап, рухани-Адамгершілік білім беруді басты идея етіп ұстанатын «Бөбек» қорының Президенті С.Назарбаеваның «Өзін-өзі тану» авторлы бағдарламасының оқу-тәрбие үрдісіне енгізілуі жақсы бастама десек қателеспейміз. Бұл пәннің негізгі мақсаты – адамның қоршаған ортаны танып, өзінің ішкі жан дүниесіне үңіліп, өзін өзі тану негізінде, адамгершілік – рухани әлеуетін көтеру, баланың өзіндік «менін» қалыптастыру.

Бала – кең әлемдегі ең пәк, ең таза асыл жан. Оның ойының тазалығы, арының тазалығы оны қоршаған ортаға байланысты болмақ. Бала осы ортаны қалай қабылдап, танып білсе, оның алдынан кең әлемнің есегі де солай ашылақ.

Мектеп – білім ошағы, тәрбие ортасы, тағылым табалдырығы. Осы ұлағатты ұяда жоғары ізгілік мұраттардың ең құндысы руханилық, адамгершілік тәрбие берудің ошағы «Өзін-өзі тану» пәні десек орынды.

Пәннің әр тарауы, әр тақырыбы болашақ ұрпақтың бойында рухани адамгершілік қайнарын сіңіріп, мінез-құлқын тәрбиелеуге, жалпыадамзаттық құндылықтарды, адамгершілік принциптері мен мұраттарды ғұмыр бойы басшылыққа алатын тұлға қалыптастыруға негізделген.

«Өзін-өзі тану» сабақтарының өзіндік ерекшелігін байқататын «Шаттық шеңбері», «Армандайық», «Өзімнен өзім», «Әңгімелесейік», «Сергіту сәті», «Ойын-Жаттығу», «Жүректен-жүрекке шеңбері» балалардың дамытушы ортасын құруға ықпал етеді.

«Шаттық шеңбері» әрбір балада өзі өзгелерге сенетін және өзі де сенімге ие болатын үлкен достық шеңберіне қабылданып ретінде түйінделеді. Шеңберге тұрып Жер Анаға, Аспан Атаға өз мейірімін төккені үшін ризашылығын білдірумен бірге, бір-біріне деген риясыз шын жүрегінен шыққан тілектерін айтуы, жылы лебіздерін білдіруі – рухани дамудың негізін қалауға ықпал ететінін байқадық.

Ал «Тыныштық сәті» балаларға жағымды ойларға берілуге мүмкіндік жасайды. Олардың ойларына тіпті ересек адамдар ойламайтын қызықты бейнелер елестейді. Тыныштық сәті аяқталғаннан кейін балалар өздерінің санасында, қиялында ойлап тапқандары жайлы әңгімелеп, суреттейді. Оларды тыңдап отырып бала қиялының қаншалықты бай екенін көресін.

«Өзін-өзі тану» сабақтарында ұсынылып отырған ойындардың басым көпшілігі балаларды мейірімділікке, достыққа, сүйіспеншілікке, сыйластыққа үйретуді көздейді, яғни сабақтардағы ойындардың өздері бала бойына жалпыадамзаттық құндылықтарды сіңіруді мақсат тұтады.

«Жүректен жүрекке» кезеңінде сабақ үстіндегі алған білімдерін, жана ақпараттарын қорытындылай келе ой бөлісіп, жылы тілектер жүректен – жүрекке ұштасып жатады.

Адамзат табиғаттың ажырамас бір бөлшегі, адам табиғатта тіршілік етеді, оның мөлдіреген суын биік

тауларын әсем бұлттарын, әсем де ерекше жыл мезгілдерін тамашалай отырып, осы кен байтақ жерімізді аялауға, көрсардай мөлдір суын ластамауға баулуымыз керек деген тәрбиенің қайнар көзі – осы «Өзін-өзі тану» пәні десек қате емес.

Туған ел, туған жер, өскен орта туралы түсініктерін кеңейту, туған елге деген сүйіспеншілік, құрмет сезімдерін дамыту, туған тілін сүйе, елжандылыққа тәрбиелеу – пәннің негізгі мақсатының бірі.

«Өзін-өзі тану» пәні сабағында көзделген мақсат әрбір баланың өз бойындағы шығармашылық әлеуетін тани және аша білуге, өзінің эмоциялық көңіл күйі мен мінез-құлық мотивтерін ұғына білуге, бағалай білуге мүмкіндік туғызу. Мұғалім балалармен жеке тұлға ретінде қарым-қатынасқа түсе отырып баланың өзі туралы айтуға, баға бере білуге, өзінің сезімін, мінез-құлқын, әдет дағдысын бақылай және басқара білуге сонымен бірге жанындағы адамдардың табиғи болмысымен қабылдау ізгі ниет, ықылас таныта білуге үйретуді көздейді.

Осы пән арқылы оқушы бойына мейірім мен рақымшылдықтың, адамгершіліктің, әділдіктің, шынайылықтың дөнін себуге болады. Болашақ ұрпақтың бойына рухани адамгершілік қайнарын сіңіріп, мінез-құлқын тәрбиелеуге, жалпы адамзаттық құндылықтарды, адамгершілік принциптер мен мұраттарды ғұмыр бойы басшылыққа алатын тұлға қалыптастыруға негізделген. Жас ұрпақтың қабілеті мен мүмкіншілігін жан-жақты ашып, адамгершіліктің биігіне көтеретін, ізгілік пен сұлулықтың шын мағынасын түсінуге, шынайы мейірімділік пен ақиқатқа ұмтылуға, өз өмірін жоғары мәнге өткізуге жетелейді.

Әр баланы керемет рухани күш иесі деп қарап оның шетсіз шексіздікті үйренсем деген ұмтылысына уақытында көңіл бөліп, демеу жасасақ, қуаттандырсақ жүрегі нұрға толы, жан-жағына шуағын шашып тұрған мейірімді, адамгершілігі мол, үнемі талпынып тұратын, өз елін, жерін, тіліп, отбасын сүйетін, епбеккор, адал адам, тәрбиеленп шығарымыз сөзсіз.

Ал «Өзін-өзі тану» рухани – адамгершілікке баулитын сабақты беретін мұғалім қырандай қанаттанған, жанарынан шуақ тамған, жалындай лаулап, балаларды баулап алуы керек. Тылсым дүниеден жан тербеген рахат мейірім, қуаныш сезіміне бөленетіндей шапағат сыйлай білу керек. Сонда ғана бала жүрегі шешек атады. Басқаға жан жылуын жеткізе алады. Бойында барын ортаға салады. Өзін танытады, өзіне де бар күйінде мойындайды, кешірімді болады.

Міне, осындай үйлесімділік болған жағдайда бүгінгісін ғана емес, болашағын сәулеті күйде елестетіп, алға ұмтылатын, арманшыл, қиялы асқақ, рухы биік азамат тәрбиелеуге болады. «Өзін-өзі тану» – рухани, адамгершілік сабағы көздеген нысанаға жетелейтін шамшырақ іспетті пән.

МЕН – ҚАЗАҚПЫН

Жоспары:

1. Салт-дәстүрді білеміз бе? ("Мен қазақпын сайысы")
2. "Бұл – қай қазақ?"
3. "Әдебиет айдыны" (үзіндінің қай шығармадан екенін табу)
4. "Қазақ деген – Абай"
5. Қорытынды.
- І бөлім. "Мен қазақпын"

Мен – қазақпын, биікпін, байтақ елмін.
Қайта тудым, өмірге қайта келдім.
Мен мың да бір тірілдім мәңгі өлмеске,
Айта бергім келеді, айта бергім. (Ж.Молдағалиев)

Шарты: өз салт-дәстүрін қандай деңгейде білетіндіктері сараланады.

Тоғыз тосқауыл
1. "Ассалаумағалейкум" деп амандасудың мәні неде? Қандай ұғым білдіреді?

2. Қазақ халқы – қонақжай халық. Қонақтың қандай түрін білесің?
3. Күзем, күздеу дегеніміз не?
4. Әменгерлік дегенді қалай түсінесің?
5. Асық жілік ұстар той. Қалай түсінесің?
6. Қымызмұрындық.

7. Сауын айту.
8. Сірге мөлдіретер
9. Сүйек жаңғырту.
Қазақ халқының ырымдары мен тыйымдары

Тыйымдар:
1. Үйдегі жан басын санама. Себебі:
2. Нанды бір қолыңмен ұзбе. Себебі:
3. Үйде ысырма. Себебі:

Ырымдар:
1. Жас балаға неге құлақ береді? Түсіндір
2. Тілі шықпаған балаға неге тіл бермеген? Түсіндір
3. Жас балаға неге құйымшақтың ұшын бермеген? Түсіндір

ІІ бөлім. "Бұл – қай қазақ?"
Қазақ елі қашанда ақылдылар мен ғұламаларға өзіндік идеялары бар данышпандарға кенде емес. Сайыскер топтардың тақырып аясында білім деңгейлері сараланады.

1. Біз-қазақ, мал баққан елміз!
Ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз.
Ешбір дұшпан басынбаған елміз.
Басымыздан құт-береке қашпасын деп.
Жеріміздің шетін жау баспасын деп.
Найзаға үкі татқан елміз.
Достықты сақтай білген елміз.
Дәм-тұзды ақтай білген елміз.
Мұны айтқан қай қазақ?

2. ...Ешкімменен ұрыспа
Жолдасыңа жау тисе,
Жаныңды аяп тұрыспа.
Алдына келіп қалған соң,
Қол қусырып тұрған соң
Аса кеш те қол бер
Бұрынғыны қуыспа!
Көшпелі елдің иесі-қай қазақ?

3. Мен-қазақ, қазақпын деп мақтанамын.
Ұранға Алаш деген атты аламын.
Сүйгенім – қазақ өмірі, өзім – қазақ.

Мен неге қазақтың сақтанамын? – деп жырлаған – қай қазақ?

4. Тұранда түрік ойнаған ұқсап отқа,
Түріктеп басқа от болып жан туып па?
Көп түрік енші алып тарасқанда,
Қазақта қара шаңырақ қалған жоқ па? – деп поэзия әлемінде ерекше із қалдырған сыршыл ақын – қай ақын?

5. Пай, пай, киелі неткен жер!
Батырлар дүрілдеп өткен жер.
Тұлпарлар дүбірлеп төккен тер!
Ғашықтар бір-бірін өпкен жер. – деп жырлаған қай қазақ?

6. Елбең-елбең жүгірген,
Ебелек отқа семірген.
Арғымақ мінген жаратып,
Ақ сауыт киген темірден.
Алатаудай, бабалар,
Аруағымен жебей гөр!

Жалғыз-ақ өлеңмен жалпақ әлемге есімі жайылған,
ер мінезді ұлан, бұл-қай қазақ?
7. Ел боламын десен, бесігіңді түзе! – деп небәрі 20 жасында салықалы ой айтқан қай қазақ?

8. "Тағдырыңды тамырсыздық індетінен қалқала,
Әр адамда өз анасынан басқа,
Жебеп жүрер, демеп жүрер арқала,
Бола керек қасиетті төрт ана!" – деп жырлаған қай қазақ?

9. Керек іс – бозбалаға талаптылық,
Әр түрлі өнер, мінез, жақсы қылық.
Кейбір жігіт жүреді мақтан көйлеп,
Сыртқа пысық келеді, көзге сынық. – деп бозбала сәні – өнер екенін айтқан қай қазақ?

ІІІ бөлім. "Әдебиет айдыны"
Шарты: мектеп бағдаламасындағы кез-келген шығармадан үзінді оқылады. Әр топ шығарманың атын, авторын табуы тиіс.

1. "...Бұл жігіт - орта бойлы, бетінде азырақ қорасан дағы бар, жана мұрт шығып келе жатқан, сөйлеген сөзі сыпайы, әдепті, киімі ноғайшалау. Ғали есімді бір зат еді"

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?
2. "Мәңгі лаулап жану үшін ғаламда,
Үлкен бақыт табу үшін ғаламда,
Үлкен болып қалу үшін ғаламда,
Үлкен бақыт керек екен адамға."

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?
3. "Елден шыққалы жиырма шақты күн болып қалды. Бас ауылмай жағына барып съезд құрып келеміз. Халық арасында бір-біріне ауысқан-түйіскендері бар, тоқты-торымдай жанжалдары бар екен, соларды бітіріп келеміз. Елде дау-жанжал мұндай көп болар ма? Ел де бұзылып біткен ғой, әсіресе жесір дауы."

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?
4. "Иә, ол жалғыз үйді тастап кетіп барады... Жолға кеш бата-ақ дайындалған. Ас-су дайындаған. Күн бата-батпастан інгенді мама ағашқа байлады. Бір үміт артар жалғыз жолдасы сол. Інгеннің күні мен жүйріктігіне сенбесе Сарыөзектің меніреу даласына сеніп аттанбас та еді..."

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?

5."Балалар әкесі келіп, үй ішінің шырайы өзгергеніне мәз. Шеше мен әкенің жылы қабақ, оң шырайларына бұлар да белгісіз себеппен жылынып, көңілдене бастаған. Отағасы үш-төрт кесе шай ішіп, қайтадан киініп түрегелді.

Әйеліне:

-Аздан соң қабынды алып кел,- деді де шығып кетті.

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?

6."Екі рет қуғын болды. Бірақ екеуінде де көлге түсіп кетіп, судың қак ортасына барып дүңкіл жатып алды. Суы саяз, айналасы зор батпақ, батпақты ашы көл бұған үлкен қорған болып алды..."

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?

7."Өмірімде отын-су тасып, еткенім кісінің құлшылығы болды. Сол уақытта шенгелді әкеліп отқа жақсам, кешке дейін жайнап жататын. Сол уақытта "киім жыртып, мал жемейтін шенгел отын ретінде пайдаға асады екен-ау",- деп ойлаған едім.

Бұл қай шығармадан алынған?

8."Осындай үмітсіз шақта қалың мұнар арасынан бір жарық сәуле жыттылдап, бір өшіп, бір жанып мұны өзіне шақырғандай болды. Қалтасындағы соңғы жармағын картаға салған құмаршыдай шал ендігі қалған аз өмірін бір игілікті іске жұмсауға байлады:

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?

9."Кел, жастар, біз бір түрлі жол табалық.

Арам айла, зорлықсыз мал табалық.

... Жүз айтқанмен өзгенің бәрі надан,

Жылыналық Абайға, жүр баралық!..."

Бұл қай шығармадан алынған үзінді?

IV бөлім. "Қазақ деген – Абай!"

Шарты: Сайысқа қатысушылар Абай өлеңдерін жатқа оқиды.

Жүрегімнің түбіне терен бойла,

Мен бір жұмбақ адаммын, оны да ойла.

Соқтықпалы, соқпақсыз жерде өстім,

Мыңмен жалғыз алыстым, кінә қойма!

V бөлім. Қорытынды

Құтты болсын тәуелсіздік мейрамы,

Ол әркімге еркін өмір сыйлады.

Білімділер алға шығып елімде,

Жақсы атакпен нұр-шапағын жинады.

Тәуелсіздік - ата-баба арманы.

Қандай елміз бүгін міне, көр бізді.

Жоғалтпа жер бетінен қазақ атын

Еліме тәуелсіздік келіп жетті.

СЫЗДЫҚОВА Тәжігүл Батырбекқызы.
Ізгі тілекпен, Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің
ДП-11Г оқу тобының ата-анасы.

КЕМЕЛДІ ЕЛДІҢ КЕЛЕЛІ ҰРПАҒЫНА

Армысың ұстаз, ата-ана, ұл-қыздарым,
Жинағалы келгендер білім нәрін.
Алып жатсың киелі құт мекеннен,
Білім менен тәрбие, тәртіп, тәлім.

Келешекке сеніммен басқын қадам.
Білімменен жетіліп ой мен санаң,
Елбасы елсіп, халқымыз қолдау жасап,
Кемелді елде ұрпағым, артар баған.

«Бала» деген бауыр еті адамның,
Қасиетті құндылығы қоғамның.
Тәрбие егер тал бесіктен басталса,
Қызметі ол атаң менен анаңның.

Тілің шығар ақ сүтімен анаңның,
Қуантады тәй-тәй басқан қадамың.
Шалыс бассан құлайтының белгілі,
Сондықтан да нық қадам бас қарағым.

Асқар тауың - әкең қамқор тірегің,
Ұсынады анаң ыстық жүрегің.
Түгел болса қос қанатың ата-анаң,
Орындар барлық мақсат, тілегің.

Тәрбиелі, тәртіпті бол қарағым,
Ұстаздардың орындар талабың.
Ұлттық рухын мықты болса әрқашан,
Анық елде жұдыз болып жапарың.

ӨНЕГЕЛІ ҒҰМЫР

Нұралиева Малика 1953 жылы Арал ауданы, Қызылжар елді мекенінде дүниеге келген. Қызылорда педагогикалық институтының түлегі. Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі. Көркемөнерпаздардың Бүкілодақтық фестивалының лауреаты, облыстық ақындар айтысының жүлдегері. Өлеңдері мерзімді басылымдарда жарияланып, облыс ақын-жазушыларының «Жүректегі жауһарлар» жинағына енген. Жоғарғы оқу орнын бітіріп, ұстаздық алғашқы жолынан бастап шәкірттер жүрегіне жол таба білді. Шәкірттердің бойындағы талантын табуда ерінбей еңбектенудің арқасында өзінің білімі мен тәжірибесін ұштастырып жетістікке жете білді. Алғашқы шәкірттері, ақындар: Оңталап Нұрмаханов, Оңталап Базаралиев. Әншілер: Нұртас Жамалов, Лиза Ысқақоваларды мақтанышпен айтады. Олардың бойындағы жылт еткен талантын тез аңғарып таныған

ұстаз, шәкірттерін шығармашылықтың алғашқы қадамына баулыды. 1976 жылдан бастап, Арал ауданы, №57 қазіргі Елеу Көшербаев атындағы орта мектепте қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы болған ұстаз осы жылдардағы жемісті еңбегін «ұжым мен шәкірттерімнің арқасы» дейді. Өйткені ұжым мүшелері, білімі мен шығармашылық ізденісін жоғары бағалап құрметтей білсе, шәкірттері бойларындағы талантын апайларының жетелеуімен жетілдіре білді. Осы мектепте 1988 жылы оқушылар арасында тұңғыш рет облыстық ақындар айтысын ұйымдастырды. Айтыс жоғарғы бағаға ие болып айтыскерлер мен термешілер аудан, облыс жұртшылығының көзайымына айналды.

Нәренова Гүлдәурен, Құлекешов Қайрат, Тәңірбергенов Айбек, Әуезова Жаңылсын, Құлмырзаев Мұхтар әлі күнге өздерінің жеткен жетістіктеріне апайларының үлесі мол екендігін ризашылықпен айтып жүр. Мектепте сабақ берумен бірге драма үйірмесін де қоса жүргізді. Ауыл, аудан сахналарында Мұхтар Әуезовтың «Қаракөз» пьесасында Сырым рөлін сомдаған Көпжанов Отаралы, қазір республикаға танымал актер. Өзінің білімін үздіксіз жетілдірумен шәкірттерін өз ана тілін, әдебиетін құрметтеуге үйретіп білімді шәкірт дайындай білді. Соның нәтижесінде шәкірттері қазақ тілі мен әдебиетінен облыстық, республикалық пән олимпиадаларының жүлдегері атанды.

Осындай еңбектері еленген ұстазға аудандық, облыстық мақтау қағаздары және Қазақстан Республикасының білім беру ісінің үздігі атағы берілді. Аудандық және облыстық білім бөлімі бірлесе отырып М. Нұралиева атындағы Атаулы мектеп ашты. Бұған аудандағы білімді, тәжірибелі жиырма мұғалім тыңдаушы болды. М. Нұралиева жетекшілік еткен бұл мектеп талай ұстаздың облыс көлеміне танылуына септігін тигізді. М. Нұралиева шәкірттерге білім берумен бірге аудандық қоғамдық шаралардың ұйымдастырушысы болды. Аудандық әйелдер кеңесінің мүшесі ретінде ауданда «Сыр мен сымбат» атты әйелдер клубын құрды. Клубқа аудандағы шығармашылықпен жұмыс жасайтын қыз-келіншектер мүше болды.

Аудандық білім бөлімінде әдіскер, №64 орта мектепте оқу ісінің меңгерушісі болып қызмет атқарған ұстаз талай мұғалімдердің шығармашылғын шыңдауға көмегін тигізді.

2006 жылдан бастап Қазақ гуманитарлық заң және техникалық колледжінің «Қазақ тілі және педагогика» пәндер бірлестігінің жетекшісі. Колледж қабырғасына келген сәтінен бастап «Үкілі үміт» әдебиет үйірмесін ұйымдастырып, оған барлық мамандықтар бойынша білім алып жатқан оқушылар арасынан өзі іріктеп алған жас ақындарды мүшелікке алды. Үйірменің белсенді мүшелері Оразов Жанболат, Серікова Шапағат облыс және қала көлеміндегі жас ақындар мүшәйраларында жүлделі орын иегерлері атанса, Қобыланов Назарбек, Бахтияр Маржан сынды оқушыларының өлеңдері баспасөз беттерінде жарық көрсе, Ертай Айжан М.Мәметованың 90 жылдығына орай ұйымдастырылған облыстық «Ерлік шамшырағы» атты жас ақындар сайысының бас жүлдесін жеңіп алды. «Шәкіртсіз ұстаз тұл» демекші, ұстаздың жаны әрқашанда оқушыларымен бірге. «Тіл – тәуелсіздік тұғыры» атты колледждер арасында жас ақындардың тұңғыш рет айтыс ұйымдастырып, халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының төрағасы С.Аңсатов шақыртылып, қатысушылардың оң пікірін иеленді. Сонымен бірге топ тәлімгері ретінде өз тобының шығармашылық қабілетін ашты. Осы топтың қыздарынан құрылған «Еркеназ» тобы әр түрлі сайыстардың жеңімпазы.

М.Нұралиева - ұлағатты ұстаз, аяулы ана, ардақты әже. Ұлы Бауыржан- Қорқыт ата атындағы Қызылорда Мемлекеттік Университетінің оқытушысы, тарих ғылымдарының кандидаты. Қызы Назгүл- ақын, «Шабыт» фестивалінің, мемлекеттік жастар сыйлығының лауреаты.